

**Lukiolaisten alentuneeseen opiskelukykyyn yhteydessä
olevat tekijät ja erityisopetuksen merkitys**

Maria Huhtala

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2019
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Huhtala, Maria. 2019. Lukiolaisten alentuneeseen opiskelukykyyn yhteydessä olevat tekijät ja erityisopetuksen merkitys. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 94 sivua.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella opiskelukyvyyn alentumiseen yhteydessä olevia tekijöitä sekä opiskelukyvyyn kohentamista lukion erityisopetuksessa. Lisäksi tarkastelin keinoja, joilla lukiossa on pyritty tunnistamaan niitä opiskelijoita, joilla opiskelukyky on laskenut.

Kyseessä on tapaustutkimus, joka on toteutettu laadullisin menetelmin ja sisältää fenomenologisia piirteitä. Haastattelin teemahaastattelun avulla kahta lukion opinto-ohjaajaa ja psykologia sekä kolmea lukion erityisopettajaa. Aineiston analysoimisessa hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tuloksista esiin nousi opiskelukykyä alentavina sisäisinä tekijöinä lukion ulkopuoliseen toimintaan ja persoonallisuuteen yhteydessä olevat tekijät sekä haasteet kognitiivisissa taidoissa ja terveystyöskentelyssä. Ulkoisiin tekijöihin sisältyivät lukioon, perheeseen ja yhteiskuntaan kytkeytyvät tekijät. Opiskelukyvyyn alentumista pyrittiin tunnistamaan tiedonvälityksen, lukiolaisista huolehtimisen ja heidän osallistamisen avulla. Lukion erityisopettajan rooli opiskelukyvyyn tukemisessa koettiin merkittävänä lukiolaisten opiskelun sekä myönteisen asenteen vahvistamisessa. Erityisopettajan työnkuva itsessään piti sisällään myös tekijöitä kuten lempeä lähestymistapa ja yhteistyö huoltajien kanssa, joidenka ajateltiin olevan merkittäviä opiskelijoiden tukemisessa. Erityispedagogisia keinoja toivottiin hyödynnettävän myös aineopettajien opetuksessa.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että opiskelukyvyyn alentumiseen on yhteydessä monet eri syyt. Lukion erityisopetus on merkittävä osa lukiolaisien tukemista ja sen tulisi olla monipuolista sekä riittävää, jotta se palvelisi mahdollisimman monia tukea tarvitsevia yksilöitä.

Asiasanat: Opiskelukyky, lukio, erityisopetus, opiskeluhuolto, yksilöllinen tuki, opiskelutaidot, opiskelijaidentiteetti

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	OPISKELUKYKY	9
	2.1 Opiskelutaidot	10
	2.2 Voimavarat	12
	2.2.1 Opiskelijaidentiteetti	12
	2.2.2 Psykkinen ja fyysinen terveys	14
	2.3 Opetustoiminta	16
	2.4 Opiskelu ympäristöt	17
	2.4.1 Fyysinen, psykkinen ja sosiaalinen ympäristö	18
	2.4.2 Opiskelijoiden omat yhteisöt	19
3	YKSILÖLLINEN TUKI LUKIOSSA	21
	3.1 Oppimisen ja opiskelun tuki	22
	3.2 Opintojen ohjaus	24
	3.3 Opiskeluhoito	25
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
	5.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa	28
	5.2 Tutkimukseen osallistujat	29
	5.3 Aineiston keruu	30
	5.4 Aineiston analyysi	33
	5.5 Eettiset ratkaisut	35
6	OPISKELUKYVYN ALENEMISEEN LIITTYVÄT TAUSTATEKIJÄT....	37
	6.1 Sisäiset tekijät	37

6.1.1	Kognitiiviset taidot.....	38
6.1.2	Persoonallisuus	41
6.1.3	Terveyskäyttäytyminen.....	45
6.1.4	Toiminta lukion ulkopuolella	48
6.2	Ulkoiset tekijät.....	50
6.2.1	Lukio opiskeluympäristönä	50
6.2.2	Perheen merkitys	55
6.2.3	Yhteiskunnalliset tekijät	57
7	OPISKELUKYVYN ALENEMISEN TUNNISTAMINEN LUKIOSSA	59
7.1	Opiskelijasta huolehtiminen.....	59
7.1.1	Poissaolot	60
7.1.2	Tarkastukset ensimmäisen vuoden opiskelijoille.....	61
7.1.3	Opettajien tarkkailu ja läsnäolo.....	62
7.2	Toimiva tiedonvälitys.....	62
7.3	Opiskelijan osallistaminen.....	64
8	ERITYISOPETUKSEN MERKITYS.....	65
8.1	Lukion erityisopetus	66
8.1.1	Erityisopettajien määrä	66
8.1.2	Lähestymistapa	67
8.1.3	Yhteistyö huoltajien kanssa.....	69
8.2	Myönteisyyden lisääminen	70
8.2.1	Positiivisen opiskelijaidentiteetin vahvistaminen	70
8.2.2	Armollisen asenteen vahvistaminen	71
8.3	Opiskelun tukeminen	72
8.3.1	Konkreettiset järjestelyt	73
8.3.2	Opiskelutaitojen kehittäminen	74

8.3.3 Opiskelutaitoja kehittävät kurssit	75
8.3.4 Yksilö- ja ryhmätapaamiset.....	76
8.4 Erityispedagogisten menetelmien hyödyntäminen oppitunneilla.....	77
9 POHDINTA	79
9.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	79
9.1.1 Opiskelukyvyn alenemiseen yhteydessä olevat taustatekijät.....	79
9.1.2 Opiskelukyvyn alenemisen tunnistaminen lukiossa	82
9.1.3 Lukion erityisopettajan tuki opiskelukyvyn vahvistamisessa.....	83
9.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	85

1 JOHDANTO

Lukiolaisten opiskelukyvyyn alentumisesta on ollut paljon huolestuneita kirjoituksia viime vuosina mediassa (ks. Kosola & Takala 2017). Vuoden 2017 koulu-terveyskyselyn mukaan jopa 13 prosenttia ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista kärsii opiskelukyvyyn alenemisesta erityisesti pitkittyneen stressin vuoksi (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2017). Opiskelukyky liittyy keskeisesti lukiolaisen elämään, koska se vaikuttaa esimerkiksi opiskelijan opintojen sujumiseen, oppimistuloksiin, hyvinvointiin sekä myöhempään elämänvaiheisiin. (Kunttu 2011, 34–35). Sen äärimmäisen merkityksen vuoksi opiskelukyvyyn tukemiseen ja alenemisen ehkäisyyn tulisi kiinnittää huomiota. Pahimmillaan pitkittyneestä opiskelukyvyyn alenemisesta voi seurata uupumusta, jolla viitataan pitkittyneeseen stressioireyhtymään, joka on ilmennyt useissa toisen asteen opiskelijoissa jatkuvana väsymyksenä, itkuisuutena, jännittyneisyytenä ja päänsärkynä (Meriläinen 2013, 17; Puusniekka & Kunttu 2011, 36). Pitkittyneenä uupumus saattaa johtaa motivaation laskuun ja omien taitojen vähättelyyn, jotka puolestaan saattavat aiheuttaa alisuoriutumista ja siten myös merkittäviä haasteita lukion jälkeisillä koulutuksellisilla poluilla sekä muilla elämän osa-alueilla (Vasalampi & Salmela-Aro 2014, 15). Puusniekan ja Kuntun (2011, 39) mukaan monet opiskelijat kaipaavat tukea opiskelukykynsä vahvistamiseksi.

Mediassa on nostettu lukiolaisten uupumuksen lisäksi esille lukiolain uudistus sekä erityisopetuksen tarve lukiossa (ks. Miettinen 2018; opetus- ja kulttuuriministeriö 2018). Lukiolaki (714/2018) 2§:n ohjaa esimerkiksi tukemaan opiskelijoiden kasvamista tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi, joilla on työelämän ja persoonallisuuden kehityksen kannalta tarpeellisia valmiuksia. Tätä pyritään saavuttamaan lukiolain 28§:n mukaan opiskelijan mahdollisuutena saada yksilöllistä tukea tarpeidensa mukaisesti, mikäli hänellä ilmenee vaikeuksia opintojensa suorittamisessa kielellisten tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi. (Lukiolaki 714/2018 2§–28§.) Suomessa lukion jälkeinen siirtymä on Vasalammen ja Salmela-Aron (2014, 14) mukaan hyvin kuormittava jatko-opintojen valintojen ja niitä edeltävien pääsykokeiden vuoksi, joissa kilpailu on

kovaa. Lisäksi lukiolaisia kuormittavat lukemisen määrä, tiukat aikataulut sekä suuret opiskeltavat kokonaisuudet (Pääkkönen, Koivula, Sihvo & Siiskonen 2007, 294). Näin ollen lukion erityisopetuksen tarve onkin hyvin perusteltua, jolloin olisi tärkeää, että nuorille tarjottaisiin yksilöllistä apua heidän sitä tarvittaessaan vielä perusopetuksen jälkeenkin. Opetusministeri Sanni Grahn-Laasosen mukaan lukiouudistuksella halutaan ensisijaisesti panostaa nuorten hyvinvointiin ja puuttua heidän kokemaansa uupumukseen. Tällöin olisikin tärkeää osata kohdistaa oikeanlaista tukea niille opiskelijoille, jotka ovat alttiimpia opiskelukyvyn alentumiselle. (Miettinen 2018.) Henkilökohtaisella tuella ja neuvonnalla kouluuyhteisössä onkin keskeinen rooli koulu-uupumuksen helpottamisessa (Vasalampi & Salmela-Aro 2014, 20).

Opiskelukyvyn alentumisen taustalla voi olla monista eri tekijöistä johtuvia syitä, joita voi olla vaikea tunnistaa ajoissa. Tällä hetkellä joissain lukioissa tehdään ensimmäisen vuoden opiskelijoille ainoastaan lukiseulatesti, joka mittaa mahdollista lukivaikeutta (Nylund 2011, 150). Tällöin mahdollisesti erityisopetuksen piiriin ohjautuu pelkästään ne opiskelijat, joilla on selkeästi tunnistettavia haasteita oppimisessa. Siten tuenpiirin ulkopuolelle saattavat jäädä helposti nuoret, joilla opiskelukyky on laskusuunnassa muista syistä kuten liiallisesta vaativuudesta ja ankaruudesta itseään kohtaan (Puusniekka & Kunttu 2011, 41; Ranta 2011, 30). Mehtäläisen (2005, 64) lukiolaisia koskevan tutkimuksen mukaan erityisopetuksen antamaa tukea kaivattiin kaikista eniten stressin, motivaatio-ongelmien sekä puutteellisten perusopiskelutaitojen vuoksi, joihin tuen antaminen koettiin lisäksi hyvin suppeana. Tämän takia olisikin tärkeää pyrkiä löytämään yhteisiä tekijöitä niiden oppilaiden keskuudessa, jotka ovat alttiimpia opiskelukyvyn alentumiselle, jotta näitä opiskelukyvyn liittyviä riskitekijöitä pystyttäisiin vähentämään.

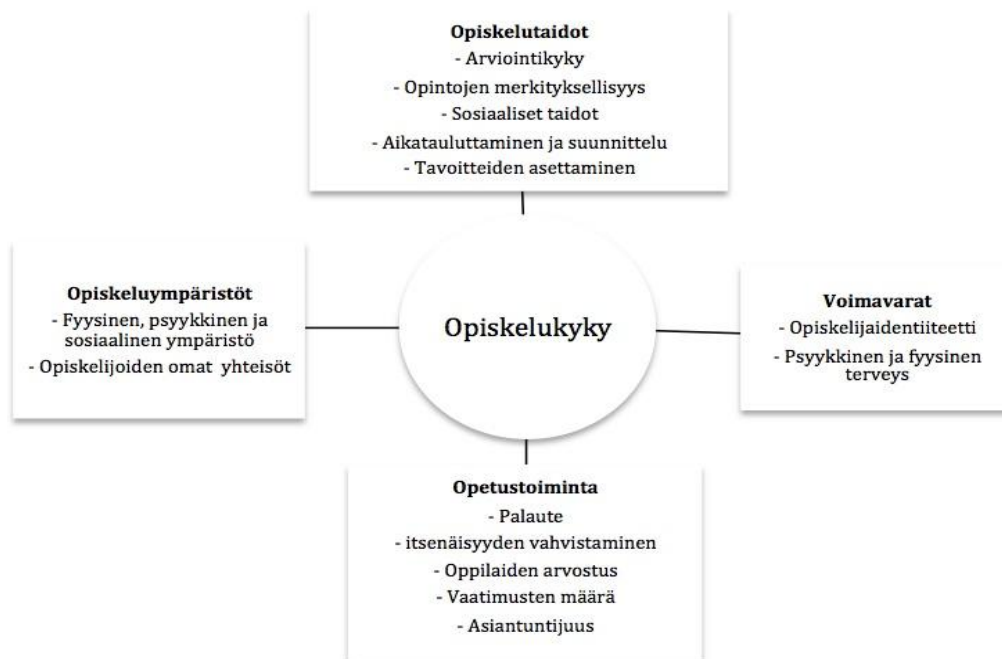
Suomessa lukiolaisten opiskelukyvyn alenemiseen yhteydessä olevista taustatekijöistä ja sen kohentamisesta ei ole tehty aiempia tutkimuksia, minkä puolesta tutkimustiedon tuottaminen kyseisestä aiheesta näyttäytyy tarpeellisenä ottaen huomioon aiheen akuuttiuden. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella juuri suomalaisten lukioiden tilannetta, minkä vuoksi lähteet ovat ensisijaisesti kotimaisia. Suomen lukiokoulutus ja erityisopetus on poikkeavaa mui-

hin maihin nähden, mikä on myös yksi lisäperuste suomalaisen lähteistön hyödyntämiselle.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää niitä taustatekijöitä, jotka alentavat opiskelukykyä, jotta niihin pystyttäisiin puuttumaan korjaavasti. Opiskelukyvylle tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Työterveyslaitoksen ja Yliopilaiden terveydenhoitosäätiön laatimaa työkykyä vastaavaa laaja-alaista käsitettä, joka sisältää opiskelutaitojen lisäksi opiskelijoiden omat voimavarat sekä opetustoimintaan ja opiskeluympäristöihin liittyviä tekijöitä (Kunttu 2011, 34-35). Lisäksi tutkin sitä, miten lukiossa on pyritty tunnistamaan niitä opiskelijoita, joiden opiskelukyky on alentunut tai heillä on riski siihen. Kolmanneksi pyrin löytämään erilaisia keinoja, joilla lukion erityisopettaja voisi auttaa kyseisiä lukio-opiskelijoita. Lukion tulee opiskeluympäristönä tukea nuoren kehityksellisiä tavoitteita, omatoimisuuden tunnetta ja toimia näin kannustavana sekä motivoivana tekijänä, jolloin esimerkiksi opiskelukykyä uhkaavien tekijöiden tunnistaminen ja yksilöidyn tuen tarjoaminen ovat avainasemassa tässä velvoitteessa (opetushallitus 2015, 14-15).

2 OPISKELUKYKY

Tarkastelen teoriaosuudessaani opiskelukykyä Työterveyslaitoksen ja Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön vuonna 2007 laatiman opiskelukyky mallin pohjalta, koska se sisältää keskeisimpiä asioita opiskelijan terveyteen ja hyvinvointiin liittyen. Tässä mallissa opiskelukyky nähdään laaja-alaisena työkykyä vastaavana käsitteenä, joka sisältää opiskelutaitojen lisäksi opiskelijoiden omat voimavarat sekä opetustoimintaan ja opiskeluympäristöihin liittyviä tekijöitä. Lisäksi opiskelukyky voidaan hahmottaa toiminnallisena kokonaisuutena, jossa eri osatekijät ovat yhteydessä toisiinsa. Tärkeää olisi siis pyrkiä huomioimaan kaikkiin opiskelukykyyn ulottuvuudet opiskelijan mielekkään oppimisen ja hyvinvoinnin kehittämiseksi. (Kunttu 2011, 34–35.)

KUVIO 1. Opiskelukyky malli muokattuna Kuntun (2011, 34) versioon pohjautuen.

Seuraavaksi käsittelen opiskelukykyä tarkastelemalla siihen yhteydessä olevia tekijöitä opiskelukyky mallin mukaisesti (ks. kuvio 1). Tutkimukseni kohteena

ovat lukiolaiset, joten olen keskittynyt käsittelemään opiskelukykyä erityisesti heidän näkökulmastaan.

2.1 Opiskelutaidot

Kuntun (2011, 34) mukaan opiskelijan ammatillista osaamista ovat opiskelutaidot, joihin sisältyvät esimerkiksi kyky arvioida omaa oppimista, kokemus oppimisen merkityksellisyydestä, sosiaaliset taidot sekä erilaiset oppimisstrategiat kuten ajankäytön suunnittelu sekä omien suunnitelmien tekeminen. Luonnollisesti hyvät opiskelutaidot helpottavat opiskeltavan aineksen oppimista, jolloin hyvin omaksutun tiedon päälle on helppo rakentaa uutta tietoa. Tällöin onkin tyypillistä, että aikaisempi menestys johtaa onnistumiseen jatkossakin, kun taas aiemmat vaikeudet merkitsevät helpommin haasteita tulevaisuudessakin (Martton, Dahlgren, Svensson & Säljö 1980, 61).

Arviointikyvyn myötä lukiolaiselle on muodostunut käsitys siitä, mihin hän voi itse vaikuttaa ja mihin ei. Tämä auttaa häntä ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksen oppimisessa, jolloin hän pystyy luultavimmin ymmärtämään oman jaksamisensa ja oppimisensa rajallisuuden sekä mahdollisuudet. Mikäli tämänkaltainen oppimisen säätely on kehittymätöntä, saattaa oma itsenäinen opiskelu koitua haastavaksi tehtäväksi. (Kunttu 2011, 34; Ranta 2011, 31–32) Useasti vaikeuksia aiheuttaakin juuri niiden tehtävien teko, jotka vaativat omatoimisuutta kuten läksyjen tekeminen ja kokeisiin valmistautuminen (Puusniekka & Kunttu 2011, 38).

Kokemus opintojen merkityksellisyydestä motivoi opinnoissa ja kannustaa opiskelijaa jatkamaan opiskelua myös haastavissa tilanteissa, jolloin opiskelija ei ala epäillä tehtävien merkityksellisyyttä niin helposti. (Salmela-Aro 2011, 43.) Motivoitunut opiskelija on yritteliäs ja saavuttaa näin helpommin tavoitteensa ja kokee siten myös opiskeluintoa, kiinnostusta sekä onnistumista (Buehl & Alexander 2009, 479; Salmela-Aro 2011, 43). Tällainen opiskelija kuuluu Dweckin tavoiteorientaatioteorian mukaan tehtäväsuuntautuneen oppijan toimenkuvaan ja ajattelutyyliin, jonka vastakohtana on minäsuuntautunut oppija. Minäsuuntautunut opiskelija haluaa osoittaa

olevansa parempi kuin muut ja omaa käsityksen siitä, ettei taitoja voi kehittää, jolloin hänen opiskelukykynsä madaltuu helpommin vastoinkäymisten edessä. (Salmela-Aro 2011, 11.) Pervin korostaa suoriutumisessa myös sisäisen motivaation tärkeyttä ulkoisen sijaan, jolloin opiskelijan kiinnostusta ohjaavat sisäiset toiveet, asenteet ja tarpeet, mikä näkyy uteliasuutena ja itseohjautuvaisuutena. Ulkoisesti motivoitunut henkilö puolestaan toimii muiden toiveiden perusteella, eikä hänen motivaationsa ole tällöin niin pysyvää ja toimivaa hänen tavoitteidensa kannalta. (Pervin 2003, 104–139.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan opiskelijan taitoa hyödyntää sosiaalista vuorovaikutusta tietyn asian ymmärtämiseen, muistamiseen sekä oppimiseen. Sosiaalisesti taitava oppilas pystyy kehittämään opiskelukykyään toimimalla muiden kanssa ryhmässä, kysymällä apua sitä tarvitessaan sekä hyödyntämällä sosiaalista vuorovaikutusta tietyn asian ymmärtämiseen tai muistamiseen (Kuorelahti & Lappalainen 2017, luku 5¹). Kyseiset taidot korostuvat mahdollisesti erityisesti kurssimuotoisessa lukiossa, jossa nuori kohtaa jatkuvasti uusia ihmisiä opiskelijaryhmien vaihtuessa säännöllisesti. Puolestaan tutkimustulosten mukaan impulsiivisuudella ja häiritsevyydellä on negatiivinen yhteys opiskelujen sujumiseen, mikä näkyy esimerkiksi hankaluutena muistiinpanojen tekemisessä ja kokeisiin valmistautumisessa (Holopainen, Lappalainen & Savolainen 2007, 57.)

Huolellisella aikataulutuksella ja suunnittelulla eli hyvillä oppimisstrategioilla on keskeinen merkitys hyvän opiskelukyvyyn ylläpidossa (Kunttu 2011, 34). Tällöin opiskelija on jakanut tehtäviä tasaisesti jokaiselle päivälle ja hänellä on tarkka käsitys siitä, mitä hän aikoo tehdä minäkin päivänä, eikä ylimääräistä stressiä ja huolta pääse syntymään niin helposti. Puolestaan tehtävien intensiivinen ja työläs tekeminen juuri ennen määräaikojen päättymistä voi uuvuttaa oppilaan, jolloin palautuminen siitä voi kestää pitkään, mikä vaikeuttaa vuorostaan seuraavan tehtävän aloittamista. (Puusniekka & Kunttu 2011, 41.)

Realistiset ja konkreettiset osatavoitteet auttavat aikatauluttamista, jolloin opiskelijan on tutkitusti helpompi keskittyä olennaisiin asioihin. Laajat,

¹ Lähteenä käytetty sähköistä kirjaa, johon ei ole merkattu sivunumeroita.

abstraktit ja epärealistiset osatavoitteet taas kääntyvät helposti opiskelijan jaksamista ja pystyvyyttä vastaan. Lisäksi oikean tarkkuustason löytäminen on tärkeää, sillä liian ehdottomat sekä työntäyteiset aikataulut voivat aiheuttaa syyllisyyttä tekemättömistä tehtävistä ja siten stressitasojen nousua. (Puusniekka & Kunttu 2011, 41-42.) Osa opiskelijoista haluaakin suorittaa liian paljon samanaikaisesti, eikä suostu tai pysty priorisoimaan tehtäviä tai menoja ja näin karsimaan niistä vähemmän tärkeitä pois (Koistinen 2010, 36). Tällöin tehtävien määrä saattaa koitua liian suureksi, eikä lukiolaisella riitä aika ja voimavarat taitavasta aikatauluttamisesta huolimatta. Toisaalta on myös mahdollista, että tehtävien määrä on kohtuullinen mutta opiskelijalle tehtävät näyttäytyvät liian työläinä, jolloin hänellä ei ole keinoja aloittaa niitä, mikä aiheuttaa hänessä näin aikaansaamattomuutta (Puusniekka & Kunttu 2011, 41).

2.2 Voimavarat

Opiskelukykymallissa kokemuksella omien voimien ja kykyjen riittävydestä on suuri merkitys opiskelujen sujumisen ja opiskelijan hyvinvoinnin kannalta (Kunttu, K. 2011, 34). Tarkastelen tässä luvussa opiskelijan voimavaroja keskittyen opiskelijaidentiteettiin sekä psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen.

2.2.1 Opiskelijaidentiteetti

Kuntun (2011, 34) mukaan opiskelukykymallissa oleellista on opiskelijan identiteetti, mikä tarkoittaa sitä, että hänen kokemuksensa omien kykyjensä ja voimiensa riittävydestä vaikuttaa hänen opiskelujensa etenemiseen. Keskityn tässä luvussa erityisesti opiskelijaidentiteetin tarkkailuun, eli tarkastelen sitä, miten lukiolaisen käsitys itsestä opiskelijana on yhteydessä hänen opiskelukykyynsä.

Yleensä ihminen pärjää siinä, jossa kokee menestyvänsä ja jaksaa myös tällöin tehdä töitä sitoutuneesti kyseisten asioiden parissa (Salmela-Aro 2018, 27; Viljaranta 2017, 66), mikä vaikuttaa myös positiivisten opiskelustrategioiden (Anttila 2013, 154) sekä oppimista tukevan fyysisen ja sosiaalisen ympäristön valintaan (Schunk & DiBenedetto 2016, 35). Eli itseluottamus ja yritteliäisyys

kannustavat jatkamaan eteepän, mutta taas päinvastaisesti itseensä kohdistuvat vaatimukset ja syytökset vaikeuttavat motivoitumista tehtäviin aiheuttaen ahdistuneisuutta sekä tehtävien välttelyä (Määttä 2018, 52; Puusniekka & Kunttu 2011, 42). Tehtävien välttely ja epäonnistumisen pelko saattavat ilmetä vetoomuksella ulkoiseen tekijään kuten väsymykseen tai pahaan oloon, jolloin oppilas ei lähde edes yrittämään (Tuominen, Pulkka, Tapola & Niemisvirta 2017, 81).

Mikäli opiskelija uskoo haasteiden johtuvan lähinnä ulkopuolisista tekijöistä, hänen omistautuminen opiskeluun saattaa olla heikkoa ja näin myös kokemus omasta minäpystyvyydestä alhainen (Attila 2013, 156). Esimerkiksi oppilaan uskoessa onnistumisen johtuvan lähinnä omasta älykkyyden määrästä, voi epäonnistuminen aiheuttaa turhautuneet tunteen ja halun luovuttaa oman kognitiivisen kapasiteetin vähättelyn vuoksi. Tosiasiassa hän ei välttämättä ole tehnyt vaan riittävästi töitä opintojensa eteen tai mahdollisesti nukkunut huonosti, mikä on vaikuttanut alentavasti hänen suorituskyykynsä. (Ranta 2011, 32.)

Opiskelukyvyn ylläpidon kannalta on keskeistä, millä tavalla opiskelija suhtautuu haasteisiin ja epäonnistumisiin. Epäonnistumiset saattavat heikentää selvästi joidenkin opiskelijoiden itseluottamusta, mikä on yhteydessä kielteisiin ajatuksiin ja siten opintojen välttelyyn. Tämä voi puolestaan johtaa siihen, että opiskelija alkaa epäillä valintojaan ja kokea näin opinnot hyvin raskaina, vaikkei hän konkreettisesti olisikaan tehnyt paljoa niiden eteen (Puusniekka & Kunttu 2011, 42). Koistisen (2010, 243) tutkimustuloksissa jatkuvilla pettymyksen kokemuksilla oli seuraamusta myös opiskeluyhteisön ulkopuolelle jäämiselle sekä opiskeluajan pidentymiselle väsymyksen ja masennuksen lisäksi. Puolestaan optimistinen asenne kannustaa jatkamaan haastavissakin tilanteissa ja saavuttamaan tulevaisuuden tavoitteet (Luthans, Youssef & Carolyn 2007, 3).

Lukio on sosiaalinen kohtaamispaikka, jossa nuoret voivat vertailla tavoitteitaan ja suunnitelmiaan keskenään (Koistinen 2010, 54). Tällöin käsitykseen omasta pätevyydestä opiskelijana vaikuttaa herkästi myös muiden taitotaso ja asenne opiskelua kohtaan. Jatkuva huonommuuden tunne muihin

oppilaisiin nähden saattaa latistaa oppilaan opiskelukykyä hiljalleen hiipuvan motivaation ja yritteliäisyyden vuoksi. Puolestaan kokemukset omasta lahjakkuudesta kannustaa todennäköisemmin opiskeluun ja motivoitumiseen uusia haasteita kohtaan. Näin ollen myös oppilaan opiskelijaidentiteettiin saattaa olla yhteydessä se, millaisia opiskelijoita samaan lukioon on valikoitunut. (Ks. Anttila 2013, 128–129.)

2.2.2 Psyykkinen ja fyysinen terveys

Hyvät voimavarat auttavat opiskelijaa jaksamaan haastavissa opiskelutilanteissa. Puusniekan ja Kuntun (2011, 38) mukaan hyvät voimavarat sisältävät säännöllisen arkirytmän, joka koostuu levosta, ravitsemuksesta ja liikunnasta.

Koistisen (2010, 267) tutkimuksessa ilmeni, että moni hänen tutkimistaan lukiolaisista ylisuoritti ja kärsi vapaa-ajan puutteesta, mikä aiheutti haastetta heidän hyvinvoinnilleen jopa masennuksena tai uupumuksena. Opiskelukyvyn ylläpitämisen kannalta olisikin tärkeää, että opiskelijan elämään jäisi aikaa myös mielekkäälle opintojen ulkopuoliselle elämälle, joka pitää sisällään mukavia harrastuksia, rentoutumista sekä unta. (Ranta 2011, 32.) Ne auttavat lukiolaista palautumaan sekä rentoutumaan ja siten myös pitämään motivaatiota yllä opintoja kohtaan. Helposti Puusniekan ja Kuntun (2011, 42) mukaan käy niin, että ylikuormittunut opiskelija alkaa karsimaan näissä asioissa, mikä haastaa hänen jaksamistaan entisestään alentaen myös hänen opiskelukykyään.

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn mukaan yli 40 prosenttia ensimmäisen ja toisen vuoden lukiolaisista nukkuu alle kahdeksan tuntia yössä, mikä on alle suositellun määrän (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018). Väsymys onkin Hannulan ja Mikkolan (2011, 203) mukaan yleisin koettu oire lukiossa. Uni on äärimmäisen tärkeä asia opiskelijan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn kannalta. Levänneenä aivot pystyvät toimimaan joustavasti ja luovasti. Tällöin myös keskittyminen, tarkkaavaisuus ja muistaminen sekä ongelmien ratkaisukyky paranee. Unettomuudella on siis selkeästi heikentävä vaikutus edellä mainittuihin tekijöihin, joiden lisäksi se laskee fyysistä ja

psykkistä terveyttä aiheuttaen esimerkiksi ahdistuneisuutta, masentuneisuutta ja sosiaalisia haasteita. (Hannula & Mikkola 2011, 204.)

Liikuntaa olisi hyvä harrastaa sopivissa määrin, sillä liian vähäinen ja toisaalta liian runsas liikkuminen voi muodostua haitaksi jaksamisen ja siten myös haasteeksi opiskelun kannalta (Puusniekka & Kunttu 2011, 38; Tammelin 2017, luku 4). Lukion liikunnanopetuksella pyritään opettamaan keinoja jaksamisen ylläpitämiseen ja kehittämiseen psyykkistä sekä fyysistä toimintakykyä ylläpitävällä liikunnalla (opetushallitus 2015, 208). Sopiva määrä liikuntaa yksilölliset tekijät huomioon ottaen edistää kokonaisvaltaista terveyttä ja toimintakykyä vaikuttaen myönteisesti esimerkiksi oppimisen edellytyksiin (Tammelin 2017, luku 4).

Myös ravitsemukseen olisi tärkeää kiinnittää huomiota, jolloin riittävä aamiainen, kouluruoka sekä terveelliset välipalat tukevat yksilön kokonaisvaltaista jaksamista ja hyvinvointia (Lagström 2011, 190; Puusniekka & Kunttu 2011, 38). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) mukaan vuoden 2017 tutkimustulosten mukaan lukiolaisista noin 30 % ei syö aamupalaa ja 23 % ei syö koululounasta päivittäin. Ruokailun jättäminen välistä ja niiden mahdollinen korvaaminen epäterveellisellä välipaloilla saattaa kostautua opiskeluvireyden laskuna, jolloin myös opiskeluun keskittyminen on haastavampaa (Manninen 2011, 138).

Osan opiskelijoiden voimavaroja vieväksi haasteeksi voi osoittautua oppimisvaikeudet, jotka voivat liittyä keskittymiseen, lukemiseen, kirjoittamiseen tai hahmottamiseen. Koistisen (2010, 254) mukaan lukiossa yllättävän monelle paljastuu omaan oppimiseen liittyvä vaikeus, joka hidastaa oppimista ja vaatii näin myös opiskelijalta enemmän voimavaroja. Lukion laajemmat kurssimäärät, ajan jakaminen useaan oppiaineeseen ja monien esseiden tekeminen voi johtaa lukiolaisen oman opetussuunnitelman muuttamiseen tai hidastamiseen, jotta opiskelukyky pysyisi hyvänä (Koistinen 2010, 255). Oppimisvaikeuden tuomat haasteet ovat erilaiset kuin aiemmin peruskoulussa, koska ala- ja yläkoulussa voidaan tehdä joustavammin oppilaalle yksilöllistettyjä tavoitteita ja helpottaa näin opiskelua (Nylund 2011, 150; Pääkkönen ym. 2007, 293).

2.3 Opetustoiminta

Kunttu (2011, 34) kokee opetustoiminnan merkityksen hyvin keskeisenä toimivan opiskelukyvyyn kannalta. Monet opiskelustressin, psykosomaattisen oireilun ja opiskelumotivaation laskun aiheuttajat liittyvät heikkoon opetukseen ja ohjaukseen, jolloin itse opetusmetodeihin ja opettajan asennoitumiseen oppilaitaan kohtaan olisikin tärkeää kiinnittää huomiota opiskelukyvyyn ja hyvinvoinnin ylläpidon kannalta (Kunttu 2011, 34; Puusniekka & Kunttu 2011, 38). Opetushallituksen (2015, 20) laatimassa opetussuunnitelmassa korostetaan jokaisen opettajan velvollisuutta antaa kannustavaa palautetta, ohjausta sekä tukea niin, että lukiolaisten itseluottamus, itsearviointitaidot, oppimaan oppimisen taidot sekä kyky suunnitella tulevaisuutta vahvistuu.

Monen tutkijan mukaan monen laadukkaan opettajan merkeistä on kannustavan ja rakentavan palautteen antaminen, mikä edesauttaa oppilaan innostusta ja motivaation ylläpitoa (Kunttu 2011, 34; Sointu, Virtanen, Lappalainen, Hotulainen 2017, luku 6; Pääkkönen 2007, 296). Hargreaves (1972, 169) näkee tärkeänä myös sen, että opettaja aidosti luottaa opiskelijan kykyihin ja haluun oppia. Puolestaan palautteen riittämättömyys ja negatiivisuus aiheuttaa helposti opiskelumotivaation laskua sekä luvattomia poissaoloja ja on siten yhteydessä myös opiskelukyvyyn alenemiseen (Koistinen 2010, 244; Puusniekka & Kunttu 2011, 38).

Ranta toivoisi, että opettajat kiinnittäisivät opetuksessa huomiota opiskelijoiden itsenäisen työskentelyn harjaannuttamiseen. Tällöin heitä voitaisiin esimerkiksi kehittää oman ajankäytön seuraamisessa, aikataulujen laatimisessa sekä kohtuullisten tavoitteiden asettamisessa. (Ranta 2011, 32.) Myös Koistinen (2010, 253) ja opetushallitus (2015, 14) korostavat itseohjautuvuutta nykyisessä opiskelukulttuurissa keskeisenä ominaisuutena, jolloin itsenäisyyden harjaannuttaminen auttaa oppilasta pärjäämään ja luottamaan itseensä sekä työskentelemään tarkoituksenmukaisella tavalla. Ryanin (2000, 86-78) mukaan kokemus omasta autonomiasta ja pystyvyydestä kuuluu ihmisen psykologisiin perustarpeisiin, jolloin itsenäisen toiminnan tukeminen voidaan ajatella olevan osa nuoren positiivista kehityskulkua.

Liian suuret vaatimukset ja opiskeltavan asian suuruus sekä siihen annettu vähäinen aika uuvuttaa opiskelijan helposti aiheuttaen opiskelustressiä sekä psykosomaattista oireilua motivaation laskun lisäksi. (Kunttu 2011, 34; Puusniekka & Kunttu 2011, 38). Tämä tuli esiin myös Koistisen (2010, 242) tutkimustuloksissa, jossa erityislukion oppilaat kokivat annetun työmäärän liian suurena, mikä saattoi johtaa väsymykseen ja valintoihin mieluisan harrastuksen ja opintojen välillä.

Hargreaversin (1972, 169) mukaan opettajan pyrkimys ymmärtää opiskelijaa ja taito eläytyä hänen näkökulmaansa tukee opettajan ja oppilaan välistä myönteistä oppimissuhdetta. Lisäksi Woods (1938, 11) painottaa opettajan aidon arvostuksen tärkeyttä opiskelijoitaan kohtaan heidän oppimismotivaation kannalta. Tällainen opettajan myönteinen ja kannustava suhtautuminen oppilasta kohtaan suojaaa siis todennäköisesti opiskelukyvyyn heikentymistä vastaan. Valitettavasti moni lukiolaisista kokee Puusniekan ja Kuntun (2011, 39) mukaan, etteivät opettajat ole kiinnostuneita heidän kuulumisistaan, mielipiteistään tai heihin suhtaudutaan etäisesti.

Kuntun (2011, 34) mukaan pätevä ja asiantunteva opetus on edellytys oppilaan oppimisen ja osaamisen kannalta. Yhtenä elementtinä tällaisessa opetuksessa on Anttilan (2013, 118) tutkimustulosten mukaan dialogisuus, jolloin opettaja on tiiviissä vuorovaikutuksessa oppilaisiin ja ohjaa heitä lukion alusta asti siellä tarvittaviin oppimisen taitoihin. Pätevyys ja hyvä vuorovaikutus nivoutuu tyypillisinä ominaisuuksina Virtasen, Vaalandin ja Ertesvågin (2019, 249) tutkimustuloksissa opettajalle, joka on aidosti kiinnostunut myös työstään. Lisäksi oppitunnin huolellinen valmistelu ja ohjeiden antaminen helpottaa oppitunnin seuraamista ja viestii opiskelijalle heidän tarpeidensa huomioon ottamisesta (Anttila, 2013, 149).

2.4 Opiskeluympäristöt

Opiskeluympäristö sisältää fyysisen, psyykkisen sekä sosiaalisen ympäristön (Kunttu 2011, 34). Opiskeluympäristö voi toimia kannustavana tai heikentävänä tekijänä opiskelukyvyyn kannalta. Hyvä ympäristö oppimiselle edistää keskit-

tymistä, sisältää miellyttäviä elementtejä ja tukee opiskelijan omia oppimis- ja tiedonkäsittelytaitoja. (Kauppila 2004, 19.) Opiskeluympäristöön sisältyy Kuntun (2011, 34) mukaan erilaiset opiskeluyhteisöt, joihin kuuluu sekä oppilaitosten että yksilön omat yhteisöt.

2.4.1 Fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö

Fyysinen opiskeluympäristö koostuu erilaisista opiskeluympäristöistä, olosuhteista, opintojen järjestämisestä, opetusvälineistä sekä taukotiloista (Kunttu 2011, 34), joista etenkin käytävien viihtyisyys nousi tärkeänä asiana esiin Anttilan (2013, 143) tutkimuksessa lukiolaisten vastauksissa. Opiskelijoiden kokemuksen mukaan epämukavuutta aiheuttaa eniten huono ilmanvaihto, epämukavuus kalusteissa sekä sopimaton lämpötila (Puusniekka & Kunttu 2011, 39). Anttilan (2013, 143) tutkimuksessa lukion fyysisen ympäristön heikompana olivat kokeneet ne opiskelijat, joilla oli vaikeuksia opiskelussa, jolloin mahdollisesti haasteet omassa oppimisessa saattavat heijastua kielteiseen asenteeseen myös itse koulurakennusta kohtaan.

Sosiaalinen ja psyykkinen opiskeluympäristö muodostuu opiskelijoista, opettajista sekä muusta henkilökunnasta sisältäen heidän välisen vuorovaikutuksen sekä ympäröivän opiskeluilmapiirin (Koistinen 2010, 36; Kunttu 2011, 34). Vahteran väitöskirjan mukaan koulumyönteinen ympäristö vaikuttaa positiivisesti nuoren oppimistuloksiin sekä myönteiseen asenteeseen tulevaisuutta kohtaan. Lisäksi Vahteran tutkimuksen mukaan ensimmäisen lukiovuoden kouluviihtymisellä on positiivinen yhteys jaksamiseen ja hyvinvointiin abivuonna. (Vahtera 2007, 52–55.)

Kannustava (Pääkkönen ym. 2007; Ranta 2011, 31) ja opinnoissaan menestyvä (Kiuru, Aunola, Nurmi, Leskinen & Salmela-Aro 2008, 47) kaveripiiri lukiossa tukee nuoren oppimista ja hyvinvointia. Vahteran (2007, 72) väitöskirjan tutkimustulosten mukaan opinnoissaan menestyneitä yhdisti optimistisen asenteen lisäksi ystävien tuki ja halu tehdä yhdessä asioita muiden nuorten kanssa. Vertaissuhteiden hyväksyntä ja vertaisyhteisöön kuulumisen merkitys on yksilön hyvinvoinnin kannalta suuri, jonka ulkopuolelle jääminen koetaan menetykseksi (Pörhölä 2009, 84). Näin ollen yksinäisyyteen olisikin

tärkeä kiinnittää huomiota, sillä syrjäytyminen tai kiusatuksi tuleminen ja heikko yhteisöllinen sitoutuminen aiheuttaa tutkimusten mukaan vaikeuksia oppilaan psyykkisessä kehityksessä sekä pärjäämisessä tulevaisuudessa (Puusniekka & Kunttu 2011, 39; Välijärvi ym. 2009, 67).

Puusniekan ja Kuntun (2011, 39) mukaan opiskelijat pitävät kiireellistä ilmapiiriä negatiivisena asiana. Salmela-Aron (2011, 44) mukaan negatiivinen ilmapiiri sisältäen rauhattomuutta ja kiireellisyyttä on yhteydessä kielteisesti opiskelijoiden opiskelukykyyn. Lisäksi koululaisten keskinäistä vertailua ja kilpailua arvostava ilmapiiri helposti laskee oppilaiden oppiaineita kohtaan tuntemaa arvostusta ja motivaatiota (Viljaranta 2017, 71). Koistisen (2010, 242) tutkimuksessa keskinäisen vertailun koettiin aiheuttavan lisäksi uupumusta, väsymystä ja pettymystä. Anttilan (2013, 136) lukiolaisia koskevassa tutkimuksessa koettiin kilpailun puuttumisen oppilaiden välillä positiivisena tekijänä mutta toisaalta keskinäisen vertailun koettiin olevan myös hyvä asia, koska täysi kilpailemattomuus saattoi aiheuttaa joissakin oppilaissa motivaation ja aktiivisuuden laskua.

Puusniekka ja Kunttu (2011, 39) kokevat opiskelukykyä ja opintojen sujumista parantavan hyvän sosiaalisen tuen ja sellaisen toimintakulttuurin, joka tukee opiskelijoiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tällöin lukion arjessa tulisikin mahdollisesti löytää keinoja, joilla opiskelijat pystyisivät vaikuttamaan koulun toimintaan, oppituntien toteutukseen, sekä työtapoihin yhteistyössä johdon ja lukion opettajien kanssa (Välijärvi ym. 2009, 117) esimerkiksi oppilaskuntatoiminnan kautta (Laitinen, Miettinen, Pekkari & Siiskonen 2007, 265).

2.4.2 Opiskelijoiden omat yhteisöt

Tutkimusten mukaan nuoren pärjäämistä vahvistaa lämmin suhde omiin huoltajiin, johon sisältyy heidän myönteiset tunteet lastaan kohtaan, positiivisen ilmapiirin ylläpito sekä nuoren tarpeiden huomioiminen (Aunola 2018, 216–218; Ranta 2011, 31). Kotipiiri toimiikin Salmela-Aron (2011, 44) mukaan yhtenä keskeisenä opiskelukykyyn vaikuttavana tekijänä, jossa

vanhemmuustyylin lisäksi vanhempien terveydentilalla sekä uskomuksella lapsensa kyvykkyydestä ja arvotuksella koulua kohtaan on merkitystä.

Vanhempien oma kouluhistoria ja oppimiskokemukset voivat taa siihen, miten he ennakoivat oman lapsensa suoriutuvan ja minkälaista palautetta he lapselleen antavat. Parhaimmassa tapauksessa heidän vahva luottamus lapsensa kykyyn menestyä ja selvitä haasteista vaikuttaa edesauttavasti lapsen tapaan toimia oppimistilanteissa vahvistaen hänen keskittymistä ja aktiivisuutta sekä luottamusta itseään kohtaan. (Aunola 2018, 212–215.) Näin ollen kokemus omasta pystyvyydestä ei ole lähtöisin pelkästään omista kokemuksista vaan niihin vaikuttavat myös kasvatusympäristö (Lehtinen & Kuusinen 2001, 226). Lisäksi perheen arvoilla on keskeinen merkitys oppilaan pärjäämiseen koulussa. Huoltajien koulumyönteinen asenne sisällyttäen oppimista tukevia virikkeitä, koulukuulumisten kyselyä sekä oppiainetta arvostavaa asennetta vahvistaa todennäköisesti lapsen arvostusta koulunkäyntiään kohtaan. (Aunola 2018, 212–215.) Huoltajien asenteiden lisäksi opiskelukykyyn voi vaikuttaa perheen sisäiset suhteet ja terveydelliset seikat. Liuska (1998, 69) tuo opiskelijoita koskevassa tutkimuksessaan esiin nuorten mahdollisen huolen tärkeän henkilön terveydentilasta tai riittaisat ihmissuhteet, jotka voivat viedä opiskelijan voimavaroja liikaa.

Opiskelukykyyn on yhteydessä edellä mainittujen tekijöiden lisäksi myös ympärillä vallitsevat ympäristöt, sosioekonomiset ja kulttuuriset asenteet sekä olosuhteet. Opiskelevan nuorison pahoinvointiin liittyy yhteiskunnan vaativat arvot kuten yksilöityminen, kilpailu, huippusuoritusten tavoittelu sekä epävarma tulevaisuuden kuva. Olisi tärkeää pyrkiä oikeudenmukaiseen, luottamukselliseen ja arvostavaan työyhteisöön, joka kannustaisi nuorta kohti tulevaa työelämää. (Kunttu 2011, 35.)

3 YKSILÖLLINEN TUKI LUKIOSSA

Kolmivuotisen perusopetuksen päälle rakentuvan lukiokoulutuksen tehtävänä on vahvistaa laaja-alaista yleissivistystä (Lahtinen & Lankinen 2010, 50–51). Lukiokoulutus koostuu arvoista, tiedoista, taidoista, asenteista sekä tahdosta. Näiden taitojen avulla tavoitellaan kriittiseen ja itsenäiseen ajatteluun pystyvää yksilöä, joka pystyy toimimaan vastuullisesti, myötätuntoisesti, menestyksellä ja yhteisöllisesti yhteiskunnassa. Lisäksi lukiokoulutuksen tarkoituksena on antaa valmiuksia tulevaisuuden suunnitelmien laadintaan ja elinikäiseen oppimiseen tarjoten esimerkiksi jatko-opintovalmiudet yliopistoihin sekä ammattikorkeakouluihin ja lukion oppimäärään perustuvaan ammatilliseen koulutukseen. (Opetushallitus 2015, 19.)

Lukiolaisen opintojen etenemisen sekä jatko-opintoihin ja työelämään siirtymisen tueksi opiskelija laatii itselleen yksilöllisen suunnitelman, joka pitää sisällään opiskelu-, ylioppilastutkinto-, jatko-opinto sekä urasuunnitelman (opetushallitus 2015, 9). Kunkin oppiaineen oppimäärä muodostuu henkilökoh- taiseen opiskelusuunnitelmaan kirjoitetuista pakollisista ja syventävistä kursseista sekä niihin liittyvistä soveltavista kursseista (Pääkkönen ym. 2007, 297). Mikäli opiskelija tarvitsee tukitoimia opiskeluiden aikana, ne kirjataan ylös suunnitelmaan (opetushallitus 2015, 20).

Kaikille opiskelijoille turvataan mahdollisuus suorittaa lukion oppimäärään sisältyvät opinnot kolmessa vuodessa, jolloin opintojen eteneminen järjestetään joustavaksi ja tarjotaan oppimisen sekä opiskelun tukea sitä tarvitsevalle huomioiden yksilön erityistarpeet ja moninaisuus. (Opetushallitus 2015, 9–16.) Tukea tulisi järjestää välittömästi, mikäli opiskelijan opiskelukyky on vakavasti heikentynyt tai vaarassa heikentyä esimerkiksi oppimiseen, mielenterveyteen, sosiaalisiin suhteisiin tai fyysiseen terveyteen liittyvien vaikeuksien vuoksi (Nylund 2011, 148–149). Opiskelijoille tarjottu tuki voidaan jakaa oppimisen ja opiskelun tukeen, opintojen ohjaukseen sekä oppilashuoltoon. Näistä vastaavien ammattilaisten keskinäinen moniammatillinen yhteistyö opiskelijahuolto-ryhmissä sekä heidän yhteydenpito lukiolaisten huoltajiin on merkityksellistä

opiskelijan hyvinvoinnin, kehityksen ja opiskelukyvyn ylläpidon sekä tuen tarpeiden ja laadun vaihtelevuuden kannalta (Laitinen ym. 2007, 255; Mehtäläinen 2005, 17; Nylund 2011, 148; opetushallitus 2015, 18). Seuraavissa kappaleissa tarkastelen lukion kolmea tukimuotoa tarkemmin.

3.1 Oppimisen ja opiskelun tuki

Oppimisen ja opiskelun tuen tarkoituksena on opetushallituksen (2015, 20) mukaan tukea lukiolaista lukio-opintojen suorittamisessa. Jokaisella opiskelijalla tulee olla mahdollisuus onnistua oppimisessa, kehittyä oppijana sekä sivistyä ja voimaantua yksilönä. Oppimisen ja opiskelun tukeminen merkitsee yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista, jossa otetaan huomioon yksilön vahvuudet, lähtökohdat ja kehitystarpeet sekä ympäristötekijät. (Opetushallitus 2015, 20.) Mehtäläisen (2005, 14) mukaan oppilaiden oppimisen ja opiskelun tukemisessa lukion erityisopetus on yksi osa muiden tukimuotojen ohella, jolloin erityisopetukseen liittyvä terminologia ja käytänteet ovat vasta muotoutumassa. Tällöin erityistä tukea ovat tarjonneet myös muut ammattilaiset opiskelijan oppimiseen, ohjaukseen tai terveyteen liittyen erityisopettajan ohella tai sijasta. (Mehtäläinen 2005, 13.)

Tukea tarjotaan oppilaille, joilla on kielellisiä, matemaattisia, motorisia tai tarkkaavaisuuden häiriöitä tai tilapäisiä vaikeuksia opinnoissaan esimerkiksi aikataulun suhteen. (Opetushallitus 2015, 20.) Mehtäläisen (2005, 22) tutkimustulosten mukaan eniten tuen tarvetta ovat aiheuttaneet puutteet lukio-opiskelun edellyttämässä opiskelutaidoissa, lukivaikeudet sekä kognitiivisten taitojen kehittymättömyys suhteessa lukion vaatimustasoon pärjäämisen ja oppimisen kannalta. Näiden lisäksi tuen tarvetta ovat tuottaneet myös lukiolaisten motivaatio-ongelmat. Tuen tarve vaihtelee osittain sen mukaan, kuinka mones lukuvuosi on meneillään, jolloin edellä mainitut tarpeet olivat korkeimmat ensimmäisen vuoden opiskelijoilla Mehtäläisen (2005, 28) tutkimuksessa.

Perusopetuslain (1288/2013) 40 §:n perusteella oppilaan siirtyessä toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän piiriin, hänen kannaltaan välttämättömät tiedot on lähetettävä uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle. Tällöin tuen

tarpeen tunnistaminen voi pohjautua aiemmin saadun tiedon lisäksi opiskelijan omaan kokemukseen pärjäämisestään, opettajien tai muun henkilöstön havaintoihin ja arviointeihin (opetushallitus 2015). Lisäksi tuen tarvetta pyritään tunnistamaan joissain lukioissa testaamalla aina ensimmäisen vuoden opiskelijoita lukivaikeuksien seulontatestien avulla (Nylund 2011, 150).

Tuen tarpeen suunnittelussa ja arvioinnissa pyritään huomioimaan opiskelijan oma sekä huoltajien näkökulma käsiteltävään asiaan, jolloin yhteistyö ja vuorovaikutus heidän kanssaan ovat avainasemassa tuen suunnittelussa. Lisäksi suunnittelussa otetaan huomioon mahdollinen tieto opiskelijan aiemmasta tuen tarpeesta ja saadusta tuesta. Tarvittavat tukitoimet sekä tuki eri oppiaineissa voidaan kirjata ylös opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan. Tuen suunnittelu ja arviointi pohjautuu oppimisen esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn sekä varhaiseen tunnistamiseen ja aloittamiseen. (Opetushallitus 2015, 20.) Mehtäläisen (2005, 26) tutkimuksen mukaan osa tuen tarpeista saattaa korreloida keskenään, jolloin esimerkiksi hänen tutkimuksessaan lukivaikeudet olivat voimakkaimmin yhteydessä puutteellisiin opiskelutaitoihin. Siten tuen suunnittelussa onkin tärkeä kiinnittää huomiota yksittäisten syiden sijasta laajempaan tarkasteluun (Mehtäläinen 2005, 26).

Tukimuotoina voivat olla esimerkiksi opetuksen eriyttäminen, yksilöidyt pedagogiset ratkaisut ja kurssien valintamahdollisuuksien hyödyntäminen. Lisäksi oppimistilanteet ja kokeet ovat mahdollista järjestää siten, että opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioidaan mahdollisimman hyvin. (Opetushallitus 2015, 20.) Erityistä tukea tarvitsevalle voidaan myöntää esimerkiksi lisää aikaa tai lupa kokeen tekemiseen erillisessä tilassa, kokeen tekeminen osissa tai oppimista tukevia apuvälineitä (Nylund 2011, 150). Yksilöllisen tuen lisäksi joissain lukioissa opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua kurssille, jossa keskitytään opiskelutaitojen kehittämiseen (Mehtäläinen 2005, 71). Lisäksi lukiolaisella on mahdollisuus venyttää kolmivuotista opiskelua neljännellä tai erityistilanteessa jopa viidennellä vuodella (Nylund 2011, 151). Tarvittaessa nuorelle annetaan mahdollisuus erityisjärjestelyihin ylioppilastutkinnon kokeissa, minkä tarve arvioidaan hänen lukioaikaisen tuen tarpeen ja saamansa tuen pohjalta. Oppimisen ja

opiskelun tukena opiskelijan on mahdollista hyödyntää opinto-ohjausta sekä yksilökohtaista opiskeluhuoltoa. (Opetushallitus 2015, 20.)

3.2 Opintojen ohjaus

Ohjauksen avulla tuetaan opiskelijaa lukio-opintojen eri vaiheissa sekä kehitetään hänen valmiuksiaan tehdä hänelle merkityksellisiä koulutusta ja tulevaisuutta koskevia valintoja sekä päätöksiä (Laitinen ym. 2007, 259). Kyseisiä valmiuksia ovat esimerkiksi opiskelijan harjaannutetut opiskelutaidot sekä kyky arvioida omia vahvuuksia ja kehittymistarpeita. Lisäksi ohjauksen avulla tuetaan opiskelijan kokonaisvaltaista hyvinvointia, kehitystä, toimijuutta sekä aktiivisuutta kansalaisena. Jokaiselle opiskelijalle tarjotaan oikeus ohjaukseen, jossa heitä myös kunnioitetaan ja kohdellaan yksilönä. Ohjauksessa nuoren omaa aktiivisuutta ja osallistuvaa toimijuutta pidetään tärkeänä. (Opetushallitus 2015, 18–19.)

Opetushallituksen (2015, 19) mukaan opinto-ohjaajalla on päävastuu opinto-ohjauksen käytännön järjestämisestä sekä ohjauksen kokonaisuuden toteutuksesta sekä suunnittelusta. Opinto-ohjaajan lisäksi kuitenkin ryhmäohjaaja ja aineenopettajat ovat mukana oppilaan tukemisessa ja ohjaamisessa (Pääkkönen ym. 2007, 295). Ryhmäohjaajan tehtävänä on pääsääntöisesti toimia oman opiskelijaryhmänsä lähiohjaajana. Aineenopettajien tulisi puolestaan keskittyä ohjaamaan opiskelijoita opettamansa aineen opiskelutaidoissa auttaen heitä kehittämään oppimaan oppimisen taitoja sekä jatko-opintovalmiuksia. (Opetushallitus 2015, 19.)

Ohjauksen merkitys korostuu erityisesti koulutuksen aloitus- sekä taso- ja siirtymävaiheissa. Tämä näkyy esimerkiksi lukio-opintonsa aloittavien perehdyttämisessä lukion toimintaan sekä opiskelun eri käytänteisiin (Koistinen 2010, 258). Puolestaan lukiosta valmistuville järjestetään ennen lukion päättymistä mahdollisuuksia tutustua työelämään ja opiskeluun jatko-opiskelupaikoissa. Tähän liittyvässä ohjauksessa otetaan huomioon opiskelijan omat suunnitelmat ja käsitellään niihin liittyviä jatko-opintomahdollisuuksia ja urasuunnitelmia. (Opetushallitus 2015, 19.) Lisäksi lukion keskivaiheilla

kiinnitetään huomiota lukio-opintojen ohjaukseen, jossa seurataan opiskelun etenemistä ja niihin liittyviä opiskelijan valintoja (Koistinen 2010, 259).

3.3 Opiskeluhoolto

Lukion tarjoaman opiskeluhoollon palveluihin kuuluu psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä opiskeluterveydenhuollon palvelut (opetushallitus 2015, 21). Oppilas- ja opiskelijahuoltolailla (1287/2013) 2 §:n mukaan pyritään edistämään opiskelijoiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta sekä ongelmien ehkäisyä. Lisäksi sillä pyritään turvaamaan varhainen tuki sekä opiskeluhoolltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 3 §:n mukaan, opiskeluhoolltoa pyritään ensisijaisesti toteuttamaan ennaltaehkäisevästi koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoolltona mutta tarvittaessa opiskelijoilla on oikeus myös yksilökohtaiseen opiskeluhoolltoon.

Opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhoollon psykologin ja kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea sekä ohjausta, joiden avulla edistetään yksilön oppimista sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia sekä yhteistyötä opiskelijoiden huoltajien kanssa (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 287/2013, 7 §). Pylkkäsen mukaan tyypillisesti opiskelijoiden haasteet liittyvät nuorten vaikeuksiin heidän kehitystehtävissään. Näitä voi olla esimerkiksi vaikeudet oman vartalon hyväksymisessä, itsenäisyyden muotoutumisessa sekä ystävyys- ja rakkaussuhteissa. (Pylkkänen 2011, 275.) Tutkimuksen mukaan psykologien palvelujen heikkous on ollut viime vuosina haaste niiden saatavuuden suhteen, jolloin osa pahoinvoivista nuorista on jäänyt lähes yksin oman jaksamisensa kanssa (Suomen lukiolaisten liitto 2007, 76).

Terveydenhuoltolain 17 §:n mukaan kunnan perusterveydenhuollon tehtävänä on järjestää opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Kyseistä terveydenhoolltoa toteuttavat terveydenhoitaja sekä lääkäri (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 8 §). Terveydenhuoltolain (2010/1326) 17 §:n mukaan siihen

sisältyy esimerkiksi opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin sekä opiskeluvuoden säännöllinen seuraaminen ja edistäminen sekä erityisen tuen ja tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai hoitoon ohjaaminen.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 18 §:n mukaan kaikkia opiskelijoita koskevissa päätöksissä otetaan huomioon lukiolaisen omat toivomukset, mielipiteet ja ratkaisuissa puolestaan nuoren ikä, kehitystaso sekä muut henkilökohtaiset edellytykset. Tärkeää on, että nuori saa tarkoituksenmukaista apua ja neuvontaa, eikä hän jää yksin haasteidensa kanssa (Laitinen ym. 2007, 265). Jotta opiskelijaa osataan tukea tarkoituksenmukaisella tavalla, onkin tärkeää nuoren yksilöllisten tekijöiden huomioimisen lisäksi tuntee nuoruusiän kehitykseen liittyviä tekijöitä.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSKY- SYMYKSET

Opiskelukyvyn heikentyminen on huolenaiheena lukioissa tällä hetkellä, jolloin tutkitusti jopa 13 % kärsii sen alenemisesta. Tutkimukseni ensimmäisenä tutkimustehtävänä onkin tarkoitus siis tutkia niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä lukiolaisten opiskelukyvyn alenemiseen. Toisena tutkimustehtävänä tarkastelen sitä, miten pyritään tunnistamaan opiskelijoita, joilla on mahdollisesti alentunut opiskelukyky tai heillä on siihen riski. Erityisopetus lukioissa on suhteellisen uusi tuenmuoto, minkä vuoksi koen kiinnostavana, miten erityisopettajien osaamista on hyödynnetty opiskelukyvyn tukemisessa ja minkälainen tukeminen koettaisiin erityisopetuksessa tärkeänä. Näin ollen kolmantena tutkimustehtävänä tutkin sitä, millä keinoin lukion erityisopetuksessa lukiolaisten opiskelukykyä voitaisiin tehostaa.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitkä tekijät ovat yhteydessä lukiolaisten opiskelukyvyn alenemiseen?
2. Miten tunnistetaan opiskelijat, joilla on alentunut opiskelukyky?
3. Miten lukion erityisopettaja voisi tukea näitä opiskelijoita, joilla on haasteita opiskelukyvyn suhteen?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa

Metodologisena lähestymistavaksi olen valinnut tässä tutkimuksessa laadullisen fenomenologisia piirteitä sisältävän tapaustutkimuksen, jonka avulla tutkin tietyn läänin lukiolaisille tukea antavien ammattilaisten käsityksiä opiskelukyvyyn heikentymiseen liittyvistä tekijöistä ja keinosta opiskelukyvyyn tukemiseen liittyen lukion erityisopetuksessa.

Kiviniemen (2015, 74) mukaan tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on prosessimainen eteneminen, jolloin aineistoon liittyvien näkökulmat ja tulkin-
nat kehittyvät vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Tämä edellyttää tutkijalta sitä, että hän tiedostaa oman tietoisuutensa kehittymisen tutkimuksen edetessä, jolloin hänellä on valmiuksia tarvittaviin tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. Tärkeää on löytää aineistosta ne keskeiset ideat, joihin nojaten tutkimuksellisia ratkaisuja tehdään (Kiviniemi, 2015, 74-75.)

Tapaukstudkimukselle on tyypillistä yhden tai useamman tapauksen tarkastelu, joiden määrittely, analysointi sekä ratkaisu toimii päämääränä tapaukstudkimukselle. Johtolankana tälle toimivat tarkasti laaditut tutkimuskysymykset, jotka tutkimuksessani liittyivät opiskelukyvyyn taustatekijöihin, sen tunnistukseen lukiossa ja kohentamiseen lukion erityisopetuksessa. Tässä tutkimuksessa olin rajannut aineiston keruun haastatteluun, vaikka tapaukstudkimuksessa on mahdollisuus myös laadullisten ja määrällisten aineistojen rinnakkaiseen hyödyntämiseen. Tapaustutkimuksen tavoin pyrin saamaan syvällistä tietoa asettamieni tutkimuskysymyksiini pohjautuen. (Eriksson & Koistinen 2014, 1-7.)

Fenomenologeille on yhteistä käsitys siitä, että ihmisyksilöt rakentuvat suhteessa siihen maailmaan, jossa he itse elävät, ja jolloin he myös rakentavat tuota maailmaa (Laine 2015, 30). Tutkimuksen teon kannalta fenomenologisessa ihmiskäsityksessä keskeisiä termejä ovat kokemus, merkitys sekä yhteisöllisyys (Laine 2018, osa 1; Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 1). Laine (2015, 31) kokee kokemuksellisuuden olevan fenomenologioiden mukaan ihmisen perusmuoto. Usein

se näyttäytyy intentionaalisena, jolloin kaikki kokemamme merkitsee meille jotain. Lisäksi nämä kokemukset rakentavat olennaisesti merkityksiä, jolloin kokemusten tutkimisessa on tärkeää ottaa huomioon niiden merkityssisällöt. (Laine 2015, 31.) Näin onkin loogista, että fenomenologisessa tutkimuksessa keskeistä on saada tutkittavien kokemusten kautta tutkimuskohteesta syvällistä ja keskeistä tietoa. Tällöin onkin myös tärkeää, että tutkittavaa lähestytään ilman ennalta asetettuja oletuksia, jolloin strategian luonteeseen sisältyy pohtiva ote. (Laine 2018, osa 1.) Tämä näkyikin tässä tutkimuksessa esimerkiksi haastattelukysymysten suunnittelussa sekä tulososiossa, jotka on pyritty toteuttamaan mahdollisimman objektiivisesti tutkijan näkökulmasta ilman

Fenomenologinen merkitysteoria sisältää ajatuksen myös siitä, että ihmis-yksilö on yhteisöllinen pohjimmiltaan, milloin merkitykset, joiden valossa näemme todellisuuden, eivät ole meissä itsessään synnynnäisiä. Sen sijaan niiden syntisija on yhteisö, johon kukin meistä kasvaa ja kasvatetaan. (Laine 2015, 31.) Yhteisöllisyyden huomioimisen lisäksi fenomenologia korostaa yksilöllistä suhtautumistapaa, jolloin jokainen nähdään erilaisena kokonaisuutena, johon on yhteydessä kunkin oma perspektiivi, kehitys sekä maailma, jossa hän elää ja kokee (Laine 2018, osa 1). Yksilön arvostus ilmenee tutkimuksessani esimerkiksi siinä, että haastattelut on toteutettu yksilöllisesti ja litteraateista pystyy erottelemaan kunkin tutkittavan vastaukset heistä kirjattujen lyhenteiden avulla.

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseeni osallistui seitsemän eri lukioiden työntekijää, joista kuusi työskenteli saman kunnan sisällä ja seitsemäs lähikunnassa. Haastattelin kolmea eri lukion erityisopettajaa, kahta lukion opinto-ohjaajaa sekä koulupsykologia. Halusin tuoda tutkimuksessani esiin opiskelijoita tukevien työntekijöiden näkökulmia, minkä takia tässä tutkimuksessa ei ole haastateltu huoltajia tai lukiolaisia. Lisäksi moni aiemmista pro gradu -tutkimuksista on käsitellyt lukiolaisten opiskelukyvyn alenemista ja uupumusta sekä siihen liittyviä osa-alueita lukiolaisten kokemana, minkä vuoksi koin tärkeänä tuoda näkökulmia esiin myös

heitä tukevien lukion työntekijöiden osalta (esim. Heiliö 2013; Kangas 2011; Karvinen 2017; Kinberg 2008).

Tutkittavat työskentelivät kahden vierekkäisen kunnan sisällä, jolloin kiinnostukseni kohteena olikin tarkastella samassa läänissä työskentelevien ajatuksia ja toimenpiteitä opiskelukykyyn liittyen. Suurin osa saman kunnan työntekijöistä teki yhteistyötä keskenään ja osa heistä myös tuki samojen lukiodien opiskelijoita, jolloin toimintaperiaatteet olivat heillä hyvin samansuuntaisia.

Lukiossa opiskelijoille tarjottu tuki voidaan jakaa oppimisen ja opiskelun tukeen, opintojen ohjaukseen sekä oppilashuoltoon (ks. opetushallitus 18–23). Näin ollen koin olennaisena sen, että haastattelussa on vähintään kaksi osallistujaa jokaisen tuen ryhmästä. Tämän perusteella valitsin tutkimukseeni haastateltaviksi lukion erityisopettajia, opinto-ohjaajia sekä koulupsykologeja. Halusin, että jokaista ammattiryhmää edustaa vähintään kaksi henkilöä, jolloin vastauksissa tulisi paremmin esiin eri henkilöiden ajatukset ja mielipiteet sekä kokemukset (Tuomi & Sarajärvi 2018). Kaikki tutkittavat olivat olleet työelämässä jo pitkään, mikä oli etu heidän kokemusten ja tiedon määrän kannalta. Koska tutkimuksessani painottuu opiskelukyvyn tukeminen erityisopetuksessa, erityisopettajia oli yksi enemmän muihin ammattiryhmiin nähden.

5.3 Aineiston keruu

Haastattelua voidaan pitää eräänlaisena keskusteluna, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta sekä hänen ehdoillaan useimmiten. Vuorovaikutuksellisen tilanteen avulla haastattelija pyrkii saamaan selville häntä kiinnostavia asioita, jotka kuuluvat olennaisesti tutkimuksen aihepiiriin. (Eskola & Vastamäki 2015, 27-28.) Tässä tutkimuksessa aineiston keruumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3). Teemahaastattelulle on tavanomaista, että yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Lisäksi se pyrkii huomioimaan ihmisten tulkintoja eri asioista ja pitämään keskeisinä niitä asioita, joille haastateltavat antavat merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 45.) Teemahaastattelu antaa hyvin tilaa niiden asioiden käsittelyyn, joista ei ole paljon etukä-

teistä tietoa tai ovat luonteeltaan arkaluonteisia (Metsämuuronen 2006, 235). Juuri lukiolaisten opiskelukyvyn alenemisesta työntekijöiden näkökulmasta ei ole tehty aiempaa tutkimusta Suomessa, minkä puolesta teemahaastattelun valinta sopi tutkimukseeni erinomaisesti.

Teemahaastattelun tavoin haastattelukysymykseni pohjautuivat tutkimukseeni kannalta tiettyihin keskeisiin teemoihin mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys saattoi vaihdella haastattelusta riippuen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 208.) Tarkoitukseni oli teemahaastattelun avulla antaa haastateltavien kertoa mahdollisimman vapaasti opiskelukyvyn liittyvistä ajatuksista ja kokemuksista tiettyjen teemojen sisällä. Tämä vuoksi kysymykseni alkoivat esimerkiksi sanoilla ”onko” ja ”kuvaile”, jolla pyrin myös välttämään haastateltavien johdattelua tiettyyn vastaukseen. Kyseiset teemat liittyvät taustatekijöihin, jotka olivat yhteydessä opiskelukyvyn alenemiseen, lukiossa opiskelukyvyn alenemisen tunnistamiseen sekä sen kohentamiseen lukion erityisopetuksessa (ks. liite 2). Haastattelussa oli etukäteen suunniteltu runko, jolloin etenin teemoittain tietyssä strukturoidussa järjestyksessä jokaisen haastattelun kohdalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.)

Haastattelun suurimpana etuna on joustavuus, jolloin haastattelija pystyy säätämään aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 2005). Joustavuus näkyi haastattelutilanteessa mahdollisuutena tarkentaa kysymyksiä, oikaista satunnaisia väärinkäsityksiä, selventää sanamuotoa ilmauksissa sekä keskustella tiedonantajan kanssa, minkä vuoksi koin haastattelun aineistonkeruumenetelmänä hyvänä ratkaisuna tässä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, luku 3). Haastateltavat edustivat eri ammattiryhmiä, jolloin heidän tietämyksen määrä vaihteli kysymyksistä riippuen. Tällöin haastattelun avulla pystyin esimerkiksi tarkentavien kysymysten avulla kyselemään intensiivisemmin niistä aiheista, joista kullakin haastateltavalla oli erityisesti tietoa.

Hirsjärven ja Hurmen (1980, 60) mukaan tärkeää haastattelutilanteessa on pyrkiä vaikuttamaan suotuisan haastattelutilanteen muodostumiseen herättämällä haastateltavan kiinnostusta aiheeseen. Nämä motivoivat tekijät on

tärkeä ottaa huomioon haastattelupyynnön esittäessä sekä haastattelun aloituksen ja etenemisen aikana. (Hirsjärvi & Hurme 1980, 60.) Kyseiset asiat pyrin ottamaan huomioon tutkimuksessani esimerkiksi lyhyellä ja ytimekkäällä haastattelupyynnöllä, jossa oli kohteliaaseen sävyyn kirjoitettu haastattelun tarkoitus ja toteutustapa (liite 1). Haastattelun aikana osoitin kiinnostusta tutkittavien vastauksia kohtaan ystävällisellä asenteella sekä esittämällä tutkimukseni kannalta oleellisia ja tärkeitä lisäkysymyksiä. Lisäksi tavoittelin miellyttävää ja luottamuksellista ilmapiiriä haastatteluun lyhyen esipuheen avulla, jolloin aloitin tapaamisen itseni esittelyllä ja tutkittavan kuulumisten kyselyllä, mikä on tärkeää onnistuneen haastattelutilanteen kannalta Eskolan ja Vastamäen (2010, 32) mukaan.

Eskolan ja Vastamäki (2010, 30) kokevat merkityksellisenä haastattelupaikan valinnan, jolloin se on tutkittaville tuttu ja turvallinen. Näin ollen haastattelin kaikkia paitsi yhtä tutkittavaa heidän työhuoneissaan, mikä mahdollisti myös hyvän ja rauhallisen ympäristön, jossa oli mukava työskennellä ilman häiriötekijöitä. Yhtä haastattelin tutkittavan toiveesta kahvilassa, joka myös ympäristönä tuki keskittyneitä ilmapiiriä rauhallisuutensa vuoksi. Sekä kahvila, että tutkittavien työhuoneet mahdollistivat myös mukavien istuimien hyödyntämisen. Tällöin ne loivat omalta osaltaan tilanteeseen myös rentoutta ja vapautuneisuutta, mikä on olennaista haastattelun onnistumisen kannalta Eskolan ja Vastamäen (2010, 29-31) mukaan. Yksilölliset haastattelut mahdollistivat sen, että haastateltavat toivat esiin paremmin henkilökohtaisia näkökulmiaan ilman, että toinen tutkittava olisi mahdollisesti vaikuttanut niihin omilla ajatuksillaan.

Nauhoitin kaikki haastattelut, jolloin pystyin haastattelutilanteessa keskittymään haastateltavien antamaan tietoon ja näin esittämään paremmin myös tarkentavia kysymyksiä sekä tekemään muistiinpanoja tilanteesta. Tällöin myös pystyin palaamaan haastattelutilanteeseen uudelleen, jolloin nauhoitus toimi sekä muistiapuna että tulkintojen tarkistamisen välineenä. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, Nauhoittaminen.)

TAULUKKO 1. Tiedot haastatteluaineistosta

Haastateltavat	Haastattelun kesto	Litteraatin määrä (Arial, 11, riviväli 1,15)
Erityisopettaja (E1)	27 min 28 s	5 sivua
Erityisopettaja (E2)	1 h 2 min 55 s	12 sivua
Erityisopettaja (E3)	1 h 1 min 5 s	11 sivua
Opinto-ohjaaja (O1)	35 min 25 s	8 sivua
Opinto-ohjaaja (O2)	1 h 13 min 22 s	14 sivua
Psykologi (P1)	57 min 23 s	10 sivua
Psykologi (P2)	30 min 30 s	6 sivua

Kokonaisuudessaan haastattelun onnistuivat hyvin, jolloin ilmapiiri oli haastattelutilanteessa rentoutunut ja rauhallinen. Sain hyvän ja kattavan aineiston, jossa yhdistyi eri ammattialojen työntekijöiden kokemukset, näkemykset sekä tietämykset. Haastateltavat näyttäytyivät olevan haastattelun yhteydessä kiinnostuneilta tutkimuksen aiheesta ja toivat monipuolisesti esiin podintojaan eri kysymyksiin liittyen. Tiedot haastatteluiden tarkoista kestoista ja niistä muodostuneista litteraateista määrältään selviää taulukosta 1.

5.4 Aineiston analyysi

Analysoin aineistoni laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 117) mukaan se on diskurssianalyysin mukaisesti tekstianalyysiä, jolloin tarkastellaan tekstiä tai tekstiksi muutettua aineistoa. Näin ollen sisällönanalyysi sopiikin moniin tutkimuksiin, koska sen avulla voidaan tutkia kirjoitettuja, kuultuja ja nähtyjä asioita. Analyysin avulla pyritään luomaan selkeyttä aineistoon, jotta on mahdollista tehdä selkeitä sekä luotettavia johtopäätöksiä tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä. Laadullisen aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn sekä tulkintaan. Tällöin aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsit-

teellistetään sekä kootaan uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi. Tärkeää aineiston analyysissä on muodostaa aineistosta oleellisia ja selkeitä kokonaisuuksia, jotka ovat relevantteja tutkimuskysymysten kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 117-121.)

Aluksi kuuntelin haastattelut äänitteeltä ja litteroin tietokoneella ne, joista koostui tekstiä kokonaisuudessaan 66 sivua fontilla Arial 11 rivivälin ollessa 1,15. Analysointiprosessissa toteutin aineistolähtöistä eli induktiivista sisällönanalyysia, jolloin etenin yksittäisistä havainnoista yleisimpiin väittämiin (Eskola & Suoranta 1998, 83). Näin ollen tutkimukseni seuraava vaihe oli pelkistäminen, jolloin värikoodasin aineistosta vain ne asiat, jotka olivat oleellisia tutkimuksen aiheen kannalta. Tämän jälkeen listasin koodatut otsikot allekkain erilliselle sivulle aineistosta. Luin nämä ilmaukset moneen otteeseen ja karsin sieltä ne, jotka eivät tuntuneet oleellisista tai luotettavilta tutkimustulosten osalta. Tällainen saattoi esimerkiksi olla mielipide, joka esiintyi ainoastaan yhden tutkittavan kohdalla. Tuomen ja Sarajärven (2018, 122-123) mukaan aineiston pelkistäminen ja ilmausten listaaminen on keskeinen osa aineistolähteistä sisällönanalyysia.

Lopuksi ryhmittelin aineiston, jota Tuomi ja Sarajärvi (2018, 124) kuvaavat tapahtumaksi, jossa ryhmitellään samaa ilmiötä kuvaavat käsitteitä. Muodostin eri ilmaisuille niitä kuvaavia käsitteitä ja koodasin saman otsikon alle kuuluvat ilmaisut samalla värillä. Esimerkiksi olin muodostanut ilmausten perusteella sinisellä värillä koodatun käsitteen yöunet, jonka alapuolelle liitin koodaten sinisellä kaikki ilmaukset yöunet -käsitteen alle, joissa tutkittavat puhuivat asioista, jotka olivat yhteydessä lukiolaisten nukkumiseen ja valvomiseen. Osa käsitteistä muovautui hieman siihen sisältyvien ilmausten kasvaessa. Ryhmittelyä seuraa tyypillisesti luokittelu ylä- ja alaluokkiin, jolloin myös aineisto tiivistyy, kun yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124). Tutkimuksessani esimerkiksi yöunista muodostui alaluokka, joka sisällytettiin terveyskäyttäytymiseen syömisen ja sosiaalisen median käyttämisen lisäksi. Näin tuloksista muodostui tutkimuskysymysten kannalta tiivis ja ytimekäs kokonaisuus.

5.5 Eettiset ratkaisut

Eettisesti hyvä tutkimus noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, joista tuon näkökulmia esiin tässä luvussa. Siihen liittyvien periaatteiden tunteminen ja niiden mukaan toimiminen on jokaisen tutkijan omalla vastuulla Hirsjärven, Remksen ja Sajavaaran (2010, 23) mukaan.

Ihmisarvon kunnioittaminen on lähtökohtana hyvälle tutkimukselle. Tämä tulee esiin esimerkiksi osallistujien itsemääräämisoikeutena päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen, mihin liittyy olennaisesti myös realistisen tiedon antaminen tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 25; Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3) Lähestyin tutkimuksessa tutkittavia sähköpostitse tai puhelimitse kertoen lyhyesti tutkimukseni pääkohdista. Lisäksi ennen haastattelua kerroin vielä saman uudelleen ja varmistin vielä luvan haastatteluun ja sen äänitykseen. Tutkittavia informoitiin myös tutkimusaineiston käsittelystä ja kohtalosta, mikä on oleellista tietosuojalain (1050/2018) 31§:n mukaan. Tutkimukseeni osallistuneet henkilöt olivat aikuisia, joten heillä oli oikeus päättää itse osallistuvatko he tutkimukseeni vai ei.

Tutkittavilta suoraan kerättyjen aineistojen kuten kyselyjen ja haastattelujen osalta vaitiolovelvollisuus tarkoittaa sitä, ettei aineistoa hyödynnetä kuin kyseiseen tutkimukseen ilman lupaa. Lisäksi oleellista on tutkittavien anonymiteetin suojeleminen, jolloin esimerkiksi tässä tutkimuksessa osallistujien henkilötiedot, lukiot sekä maantieteellinen sijainti pidettiin täysin salassa. (Kuula 2006, 92; 109.) Tutkittavat ovat tutkimuksessani merkitty lyhenteillä, joissa käy ilmi ainoastaan ammatti. Aineisto on ollut ainoastaan minun tarkasteltavani ja se tuhotaan tämän tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Tutkimuksen toteutuksessa pidin tärkeänä sitä, haastattelun toteutus on mieluinen ja hyvä osallistujien kannalta. Pyrin tähän esimerkiksi joustavuudella tapaamisen ajankohdan ja paikan suhteen, jolloin tutkittavalla oli mahdollisuus löytää omasta arjestaan sellainen hetki, kun hänen oli helppo olla haastateltavana. Lisäksi itse haastattelutilanteessa suhtauduin osallistujiin myönteisesti ja arvostavasti. Tällainen asennoituminen on tärkeää huomioida Kuulan (2006, 63)

mukaan myös kirjoitustyyliä, joka ei saisi olla millään lailla vahingollinen tutkittavia kohtaan, minkä olen lisäksi huomionut omassa tutkimuksessani.

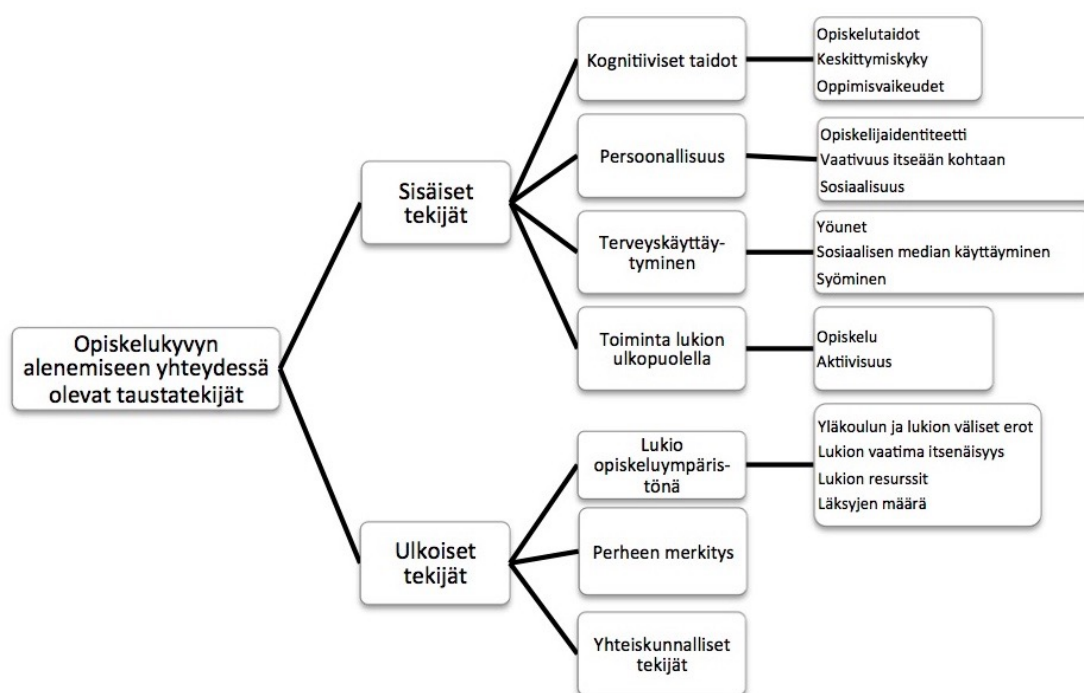
Yksi eettinen ratkaisu tutkimuksessani oli se, että päädyin haastattelemaan ainoastaan työntekijöitä lukiolaisten sijasta. Tutkimuksessani pyrin löytämään tekijöitä, jotka ovat yhteydessä opiskelukyvyyn alenemiseen. Koen, että olisi ollut ensinnäkin haastavaa ja toiseksi epäeettistä valikoida lukiolaisten joukosta juuri niitä, joilla on haasteita opiskelukyvyyn suhteen. Toki olisi ollut myös mahdollista haastatella yleisesti lukiolaisten ajatuksia tutkimukseni aiheeseen liittyen mutta koen, ettei saatu tieto olisi ollut silloin niin realistista vaan vastauksissa olisi ollut kuvitteellisuutta mukana. Mikäli olisin päätenyt haastattelemaan vain niitä, joilla on opiskelukyky laskussa, olisi ollut oikein, että olisin pystynyt myös tarjoamaan henkilökohtaisesti apua jollain lailla.

Rehellisyyden huomioiminen on yksi tärkeä osa eettisten periaatteiden tarkastelussa. Totuudenmukaisuus näkyy tutkimuksessani esimerkiksi plagioimattomuudessa sekä siinä, että tuloksissa on hyödynnetty aineistoa avoimesti ilman harhaanjohtamista tai kaunistelua. (Hirsjärvi, Remes & Saravaara 2010, 25-27.)

6 OPISKELUKYVYN ALENEMISEEN LIITTYVÄT TAUSTATEKIJÄT

6.1 Sisäiset tekijät

Haastateltavien vastauksissa esiintyi tiettyjä keskeisiä lukiolaisiin itseensä liittyviä eli sisäisiä tekijöitä, joidenka ajateltiin alentavan heidän opiskelukykyään. Kyseiset taidot liittyivät opiskelijan kognitiivisiin taitoihin, persoonallisuuteen, terveyskäyttäytymiseen ja toimintaan lukion ulkopuolella (ks. kuvio 2).

KUVIO 2. Opiskelukyvyn alenemisen yhteydessä olevat taustatekijät

Seuraavissa kappaleissa tarkastelen sisäisiä tekijöitä tarkemmin hyödyntäen litteraatteja haastatteluistani.

6.1.1 Kognitiiviset taidot

Tutkittavien vastauksissa nousi esiin kognitiivisiin taitoihin sisältyviä tekijöitä, jotka liittyivät opiskelutaitoihin, keskittymiskykyyn ja oppimisvaikeuksiin.

Opiskelutaidot. Haastateltavien vastauksissa ilmeni opiskelutaitojen puutteet tekijänä, joka haastaa lukiolaisten opiskelukykyä. Monet olivat huomioineet, että omaa jaksamista vaikeuttaa puutteelliset taidot oman aikataulun luomisessa. Haasteena saattoi olla joko se, että aikatauluja tehtiin liian kiireisiksi tai se, ettei niitä tehty ollenkaan. Opinto-ohjaajat kokivat ylipäättään rutiinien ja säännöllisyyden puutteen omassa arjessa huolestuttavana asiana.

Ettei oikein osata käyttää sitä aikaansa tai palotella tai jaotella viisaasti. - - Tai sitten tekee liian mahdollottoman aikataulun itselleen, jota ei kukaan kykenisi noudattamaan. Joku semmonen terve tasapaino siinä ajanhallinnassa tarvittais. - - No kyllä joillain opiskelijoilla on ihan hyviäkin opiskelustrategioita et he opiskelevat ihan järkevällä tavalla mut toi ajanhallinta pilaa yleensä sellasen ihan järkevänkin yrittämisen. (P2)

Tota voi olla niin, ettei heillä oo oikein säännöllisestä elämästä käsitystä. (O1)

Toinen keskeinen puute opiskelutaidoissa oli vaikeudet toiminnanohjauksessa. Etenkin yksi lukion erityisopettajista koki, *että ne on aika pitkälti näitä toiminnanohjauksen ja tän tyyppisiä haasteita* (E1), mikä näkyi esimerkiksi vaikeudessa oman itsenäisen työskentelyn aloituksessa ja oman aikataulun noudattamisessa. Pitkittyneenä tämänkaltaiset haasteet saattoivat johtaa työmäärän kasvuun, jolloin opiskeluiden aloittaminen vaikeutui entisestään.

He ei saa itteään töihin. (O1)

Toimeen ryhtyminen - - Jotkut ihan hukkuu työmäärään ja vaatimusten alle, eikä saa siten mistään oikein otetta. (P1)

Kolmas keskeinen puutteellinen opiskelutaito, joka nousi esiin haastatteluissa oli vaikeudet isojen lukukokonaisuuksien hallinnassa. Erityisopettaja kertoi opiskelijoistaan, *että voidaan lukea tekstiä jopa nopeastikin mutta siitä ei jää mitään mieleen, sitä ei osata yhdistää minnekkään, sitä ei osata niinku pohtia ja sitä ei osata ajatella* (E2).

Haastateltavien vastauksissa korostui aikatauluttamisen, toiminnanohjauksen ja lukukokonaisuuksien hallitsemisen sujumattomuus oleellisina tekijöinä lukiolaisten opiskelukyvyn alenemiseen liittyen.

Keskittymiskyky. Haasteet keskittymisessä koettiin keskeisenä ongelmana niiden lukiolaisten keskuudessa, joilla opiskelukyky on alentunut. Psykologi kertoi, että hänen *aikana on yleistynyt sellaiset erilaiset keskittymisvaikeudet*, jotka ilmenivät tarkkaavuuden häiriöinä sekä impulsiivisuutena (P1). Konkreettisesti vaikeudet keskittymisessä näkyi oppitunneilla esimerkiksi passiivisuutena ja oman kännykän jatkuvana käyttönä.

Että on tunnilla mutta vaikuttaa siltä, ettei saa mitään tehtyä tai on jotenkin poissaoleva tai niinku epätavallisen muissa maailmoissa olevan tuntoinen. (P2)

Että he pystyis istumaan 10 minuuttia kauempaa kattomatta kännykkää tai johonkin muuhun laitteeseen. (O1)

Keskittymisen vaikeudet aiheuttavat haastateltavien mukaan vaikeuksia omassa oppimisessa sekä lisää opiskelijoiden itsenäisen työskentelyn määrää kotona, kun opiskelija ei halua tai pysty keskittymään opiskeluun itse oppitunnilla.

Ja sit se näkyy, jos sä et lue niin sä et pysty myöskään kirjoittamaan. Että sulla ei oo kykyä hahmottaa kokonaisuuksia ja jäsentää niitä ja sun sanavarasto jää suppeaksi ja puhekieli tyyppiseksi. (E3)

Ja ennekaikkea siihen, miten ne on tunnilla mukana - - tunnilla mukanaolo on se, mistä voi saada paljon ja, jos sä et siellä jaks edes sen 75 minuuttia kuunnella ja olla mukana ja keskittyä kaikkeen tekemiseen niin se on kaikki pois siitä kotona tehtävästä, mikä usein koetaan rasittavaks ja uuvuttavaks. (E2)

Keskittymisen vaikeudet sekä kotona ja lukiossa hankaloittivat haastateltavien mielestä opiskelijoiden oppimista ja jaksamista.

Oppimisvaikeudet. Oppimisvaikeudet oli haastateltavien mukaan tekijä, joka työllistää lukiolaisia opinnoissaan ja jaksamisessaan. Lukio-opintojen vaatimustaso vaatii oppimisvaikeuksia omaavilta opiskelijoilta entistä enemmän työskentelyä haastattelujen perusteella. Oppimisvaikeuksista puhuttaessa esille nostettiin lukivaikeudet ja matemaattiset vaikeudet.

Lähinnä mä ajattelen niitä, jotka ovat oikeasti lukivaikeuksisia niin kyl se lukeminen on heille rankkaa. (E2)

Se näkyy uupumisen kautta, että sitten ei kerta kaikkiaan veny, ei jaksaa, eikä hyppää niin korkealle, kun olis ennen hypännyt, vaikka kintereet olis kuinka tiukalla. (E3)

Erityisopettaja (E2) oli huolissaan niistä opiskelijoista, joilla oli vaikeuksia matematiikassa, koska kyseisiin vaikeuksiin ei olla suunniteltu yhtä laadukkaita tukikeinoja kuin lukivaikeuksiin lukiossa. Tämä aiheutti murhetta siitä, ettei heitä pystytä tällä hetkellä tukemaan lukiossa heidän tarpeidensa mukaisesti.

Sitten kun tulee näitä opiskelijoita, joilla on matemaattinen erityisvaikeus niin sitten me ollaan pulassa ja se uuvuttaa erityisopettajaa, matikanopettajaa ja sen oppilaankin, koska siihen ei oookkaan olemassa samanlaisia tukikeinoja ja sit pitää päästä niin kauas ja ylös ja korkealle. Ja ei oo samanlaisia tikapuita auttaa sitä nuorta lukivaikeuksista. (E2)

Psykologit ja opinto-ohjaajat arvelivat oppimisvaikeuden haastavan lukiolaisen opiskelukykyä erityisesti silloin, kun vaikeus löydetään vasta lukiossa. Tätä perusteltiin sillä, että ne, joilla vaikeus on jo todettu alakoulussa, on jo tottuneet tekemään paljon töitä opintojensa eteen ja tekemään itselleen sopivia valintoja omaa oppimista ajatellen. Lisäksi osa heistä on saanut jo hyvää tukea peruskoulussa.

Ehkä se uupumus iskee etenkin niille, joilla ne oppimisvaikeudet vasta löydetään täällä lukiossa. - - Sit he tavallaan tulee tänne ja tulee tosi iso työmäärä ja sit heil onki joku lukihäiriö tai joku muu vaikeampi oppimisvaikeus. Siit tulee se uupumus ehkä eniten. Sellasii, jotka tietää jo tullessaan et he joutuu tekemään töitä sen eteen he oppii itelleen parhaimmalla mahdollisella tavalla. Ei he mun mielestä sil taval uuvu. (O1)

Mut toki voi olla niitä et ne on jotenkin kuitenkin pärjännyt ja luokassakin vielä, ettei oo herättäny erityistä huomiota niin jos ne arvosanat on ollu vielä suhteellisen ok niin varmaan ehkä mennyt siinä. Mut tietysti sit lukiossa, kun ne vaatimukset on ihan erit niin korostuu sit - - Et sit ihan ne erityisopettajatkin siellä lukiopuolella toteaa et on niitä lukivaikeuksiakin tai jotain oppimisen pulmaa, mitä ei oo aiemmin ees tutkittu. (P1)

Opinto-ohjaaja mainitsi oppimisvaikeuksista puhuttaessa sen, miten laaja yhteys yleensä oppimisvaikeudella voi olla useampaan oppiaineeseen, jolloin *kumuloituu se hankaluuden määrä*, jolloin opiskelija ei *kertakaikkiaan kykene tai pysty* suoriutumaan lukio-opinnoistaan (O2). Yhteenvetona lukivaikeuksien sekämatemaattisten oppimisvaikeuksien koettiin aiheuttavan eniten haastetta opiskelijalle ja se, jos vaikeus havaittiin vasta lukiossa.

6.1.2 Persoonallisuus

Opiskelukyvyn alenemiseen liittyi tekijöitä, jotka olivat yhteydessä opiskelijan persoonallisuuteen. Näitä asioita oli esimerkiksi opiskelijaidentiteetti, vaativuus itseään kohtaan sekä sosiaalisuus.

Opiskelijaidentiteetti. Lukiossa kielteinen opiskelijaidentiteetti aiheutti vaikeuksia opintojen etenemiseen haastateltavien mukaan. Negatiivisuus omaan oppijuuteen liittyen ilmeni epäuskona omaa oppimista kohtaan sekä päämäärättömytenä ja luovuttamisherkkytenä.

Monet haastateltavat epäilivät omaan oppimiseen liittyvän vähättelyn johtuvan aiemmista epäonnistumisista ja vaikeuksista. Psykologin mukaan yleistä oli se, että vaikeuksia on ollut paljon, *jolloin itsetunto on ehtinyt sen verran romahtamaan, että käsitys itsestä on turhan huono* (P1). Muiden vastauksissa nousi esiin myös ajatuksia siitä, miten yleensä tämänkaltaisen ajattelutavan omaavan nuoren opiskeluissa oli ollut poikkeuksellisen enemmän haasteita.

Jos kovasti alkaa seinät kaatumaan päälle niin sit se on semmosta, et alkaa usko mene-
mään siihen omaan oppimiskykyyn ja taitoihin ja potentiaaliin. - - niin aina on vaan han-
kaluuksissa niin tottakäi siinä alkaa sellanen toivottomuuden tunne kehittyä. (P2)

Toinen on tietysti se, että ala-asteelta asti on ollut joitain vaikeuksia siinä samassa, että en
mä koskaan oo ollu tässä hyvä niin en mä nyt sit tässääkään, että tää nyt ihan odotettavis-
sa oli. Että näin tässä sitten käy ja tulee ikuisesti käymään. (O2)

Lukiolaisten opiskelukykyä heikentää myös se, jos omat vahvuudet on unohdettu ja keskitytty omiin heikkouksiin sen sijaan. Opiskelijat saattavat olla hyvinkin kriittisiä itseään kohtaan, jolloin omia vaikeuksia voi olla vaikea kohdata ja muistella hyviä ominaisuuksia itsessään, millä on puolestaan todennäköisesti heikentävä yhteys itseluottamukseen.

Ehkä ne vahvuudet ja heikkoudet voi olla sitten, että vahvuudet on unohdettu, että
enemmän mielessä voi olla niitä haasteita ja se, mikä on vaikeeta. (E1)

Jos on tullut joku oikeen paha täppi jossain kohtaan, niin se syövän lailla leviää joka
paikkaan sen opiskelijan ajatuksissa - - mutta sillä on suuri merkitys sillä itseluottamuk-
sella todella. (O2)

Osilla lukiolaisista oli voimakas mielikuva siitä, että joidenkin oppiaineiden hallinta on yksilöllinen ominaisuus, joka heiltä puuttuu kokonaan. Erityisopettaja kertoi, että puhutaan *matikkapäätä* ja *kielipäätä*, jotka koetaan

perinnöllisinä lahjakkuuksina (E3). Tällöin jo huoltajan kielteinen kokemus omasta osaamisesta on saattanut johtaa lapsen negatiiviseen ajatusmaailmaan oman taitotason suhteen.

Jos meille tulee se mielikuva siitä, että me ei osata kieliä niin meille ei koskaan ehkä tuu mieleen se, että me ei olla opittu opiskelemaan kieliä ja se negatiivinen kehä vaan vahvistuu ja todetaan, että ei tästä vaan tuu mitään ja todetaan, että kaikilla muilla se vaan onnistuu mutta mulle se ei vaan onnistu ja se on kohtalonsormi, joka on tämän nyt antanut. Ja näitä opiskelijoita on tosi paljon ja siellä on nimenomaan niitä, jotka uskoo kieleen ja matikkaan liittyen tällaisia asioita itsestään ja ne on vähän sellaisia itseään vahvistavia kehä kyllä. (E3)

Molemmat psykologit toivat esiin haastattelussa kokemuksiaan siitä, miten osalle lukiolaisista päämäärättömyys omien opintojen ja tulevaisuuden suhteen haastoi heidän omaa oppimistaan. Toisen psykologin (P2) mukaan epäuskoa saattoi esiintyä myös sen suhteen, että onko lukio oikea paikka, vaikka taustalla saattoi olla myös se syynä, että apua vaikeuksiin oltiin alettu etsiä vasta liian myöhään.

Et tuntuu et on väärässä paikassa opiskelemissa, vaikka todellisuudessa olis vaan liian myöhään herännyt siihen. - - Tai sitten se voi olla joku muu tällanen näköalattomuus, eikä tiedä oikein, miksi käy sitä lukiota, että on tullut tänne mutta ei oikein tiedä mitä opiskella. (P2)

Niin näkyy kanssa niissä tulevaisuuden näkymissä just et ei välttämättä ole semmosta niinku päämäärää tai mille alalle haluais. (P1)

Lähes kaikki haastateltavat mainitsi opiskelijaidentiteetistä puhuttaessa luovuttamisen opiskelukykyä vaikeuttavana tekijänä. Haasteet aiemmassa yrityksessä omien opintojen suhteen saattoi johtaa siihen, ettei opiskelija edes yrittänyt tai luovutti hyvin helpolla. Luovuttaminen näkyi mahdollisesti jopa jättäytymisenä oppitunneilta, jolloin opiskelijasta saattoi olla *helpompi jäädä jonnekin hengaillemaan tai nukkumaan kotiin* (E2).

Et kuvittelee, et minä olen huono ja et ei kuitenkaan kannata, et en onnistu ja en osaa. Semmosta et luovuttaa ja luovuttaa joskus ennen ku viittii edes yrittää. - - En mä sinne kuitenkaan pääsis ja ei oo kuitenkaan mitään mihin pyrkiä tai mihin voi päästä niin sit jotenkin mikään ei tunnu kauheen mielekkäältä. - - Ja sit tulee semmonen olo, et ikäänkun ei pystyisi siihen vaikuttamaan itse. (P1)

Jos mulla on defenssit päällä matikan tunnin alussa, mä en oo ikinä osannu geometriaa, mä en oo ikinä osannu geometriaa, ei oo mun juttu geometria. Niin se on ihan sama, minkälaisia taikatemppeja se opettaja siellä tekee, et se oppilas ei vaan kuule. (E3)

Kokonaisuudessaan opiskelijan oppijaidentiteetti nousi haastatteluissa esiin tärkeänä elementtinä, joka on yhteydessä keskeisesti lukiolaisen opiskelukykyyn joko edistävästi tai haastavasti riippuen siitä, millaiseksi käsitys itsestään oppijana on muodostunut kouluvuosien varrella.

Vaativuus itseään kohtaan. Tutkittavien kerronnan mukaan osalle lukiolaisista oli taipumus asettaa itselleen paljon paineita ja vaatimuksia. Kovat vaatimukset ilmenivät esimerkiksi täydellisyyden tavoitteluna. Psykologi kertoi osan opiskelijoista olevan hyvin *kunnianhimoisia* ja *perfektionistisia*, jotka tavoittelivat korkeimpia arvosanoja käyttäen siihen paljon aikaa ja voimavarojaan (P2). Hän koki tällaisen ominaisuuden olevan riski opiskelukykyyn alenemiselle opiskelijan uupumuksen myötä.

On näitä perfektionistisia opiskelijoita, jotka eivät hyväksy itseltään mitään pienintäkään epäonnistumista tai vähääkään muuta kuin täydet pisteet niin ne on myös mukana yks ryhmä tässä. (P2)

Monet voi olla tosi kriittisiä itseään kohtaan monesti. (O2)

Täydellisyyden tavoittelu saattoi erityisopettajan (E3) mukaan haastaa opiskelijoita myös itse tehtävien aloittamisessa ja tekemisessä, jolloin haluttiin jo alusta asti luoda erinomaista jälkeä.

Ja sit monella tytöllä on niin valtavan jotenkin korkeella se kynnyks, että ei voi aloittaa sitä kirjoittamista, koska ei tuu täydellistä. Jos ei heti tuu täydellistä niin ei voi aloittaa. (E3)

Vaatimukset itseään kohtaan ilmenivät haastateltavien mukaan myös siinä, että haluttiin olla monessa asiassa hyviä, eikä osattu joustaa tavoitteissaan tarpeen vaatiessa. Esimerkiksi opinto-ohjaaja (O2) oli kiinnittänyt huomiota siihen, miten pitkän matematiikan opintoja pyrittiin jatkamaan lyhyen oppimäärän sijasta suurista vaikeuksista ja ahdistuksesta huolimatta.

Jos se ei todellakaan suju ja yritetään vaan silti niin sitten se on oikeasti aika kamalaa. Semmonen kuristava tunne voi olla aika hirveä siinä kohtaa. (O2)

Suomessa on niin paljon pakollisia oppiaineita - - ja semmonen, joka haluais olla kaikessa hyvä niin se ahdistuu siitä, että hei mun pitää osata filosofiaa ja biologiaa, historiaa ja yhteiskuntaoppia. (E2)

Osa haastateltavista kommentoi sitä, miten nuoruus on itsessään sellaista aikaa, jolloin ollaan taipuvaisempia kokeilemaan oman jaksamisen rajoja ja herkempiä

vertailemaan itseään muihin. Ikään liittyvät asiat ovat yhteydessä jo siis myös itsessään siihen osalla, millaisia vaatimuksia nuori itselleen asettaa ja mitä hän kestää.

Kun nuoruus on kuitenkin semmosta herkkää ja tärkeää aikaa kuitenkin, että mahdollisten esimerkiksi suorituspainoiden vuoksi - - se ei veis liikaa tilaa tai aikaa sen väsymyksen tai masennuksen kautta. (E1)

Et sit jotenkin tähän ikäänkin liitty se, et mietitään paljon, mitä toiset muutkin näkee ja sit ne ulkonäköpainet. (P1)

Haastattelujen perusteella suuret vaatimukset itseään kohtaan saattaa helposti riskeerata opiskelijan jaksamista, jolloin ei osata tai haluta olla armollisia itseään kohtaan kuormittavissakaan tilanteissa.

Sosiaalisuus. Opiskelijoiden sosiaalisuudesta puhuttaessa haastateltavat toivat esiin yksinäisyyden, jonka erityisopettaja näki esimerkiksi olevan yhteydessä *opiskeluun, haluun oppia ja haluun tulla kouluun* (E2). Oman kaveriporukan puuttuminen nähtiin valitettavana tekijänä. Tämä saattoi olla haasteena esimerkiksi erityisopettajan mukaan aluksi sellaisille opiskelijoille, jotka muuttivat kauempaa päästäkseen tiettyyn lukioon, jolloin ei ollut *niitä vanhoja ystäviä tai sellasta kiinteätä porukkaa* (E3).

Jos sulla ei oo sitä omaa laumaa - - niin ne menee, kuin pingispallot tuolla. - - Yksinäisyys on semmonen kansantauti suorastaan, että ollaan jotenkin kuin Risellan riisit hirveän irttonaisia. (E3)

Hyvä verkostoituminen omien opiskelukavereiden kanssa mahdollisti opinto-ohjaajan (O2) mukaan esimerkiksi sen, että oli mahdollista saada tukea toisilta opinnoissaan. Käänteisesti yksinäiset opiskelijat, joilla ei ollut samoin tavoin ystäviä lukiossa eivät saaneet välttämättä samanlaista tukea vertaisryhmältään.

Jos sulla ei oo ystäviä, sulla ei oo tukea siihen, että vois kysyy ja jutella niistä asioista. - - Jos on se kaveri siinä niin se sanoo, ettei muuta, kun teet tällai ja tällai ja okei okei. Ja sit se menee siitä, että kyllä siinä se sosiaalisuus, ryhmäytyminen ja semmoinen vertaistuki on paras. (O2)

Toinen asia, jonka haastateltavat toivat esiin yksinäisyyden lisäksi sosiaalisuuteen liittyen oli sosiaaliset taidot. Kaksi erityisopettajista uskoi heikompien sosiaalisten taitojen haastavan opiskelijoiden osallistumista ryhmätehtäviin, jolloin oman osaamisen osoittaminen ja muiden kanssa

työskentely saattaa olla vaikeaa. Näin ollen ryhmätyöskentely saatettiin kokea myös uuvuttavana.

Kun on tota ilmiöoppimista ja ollaan sillain pienryhmissä - - kaikilla se ei oo yhtä luontevaa olla sellasissa nopeatemposissa tilanteissa ja osoittaa just siinä hetkessä sitä osaamista tai sitten edes jotenkaan olla niin luontevasti tuntemattomien ihmisten kanssa. - - Kyllä se mun oma kokemus on, että kyllä se vaikuttaa heikentävästi, jos ne sosiaaliset taidot ei oo kunnossa ja ihan luontaisia. (E1)

Ehdottomasti sosiaaliset taidot on ihan ehdottoman tärkeitä. - - Jos sä oot aina yksin täällä, ja sä oot sosiaalisesti jotenkin niin, että sä et pysty työskentelemään ryhmässä tai loistokkaasti tekemään tiimijuttuja niin sit kaikkea tuleekin epämiellyttävää ja sitä kautta uuvuttavaa. (E2)

Tiivistetysti yksinäisyys ja heikot sosiaaliset taidot olivat haastateltavien mukaan riskinä opiskelukyvyn alanemiselle. Toisaalta opinto-ohjaaja toi haastattelussa esille myös sen, ettei kaikki tykkää työskennellä ryhmässä, eikä se välttämättä ole yhteydessä siihen, että se olisi uhka opiskelijan opiskelukyvyille. Näin ollen hänen mukaansa tärkeää onkin, että itsenäiseen työskentelyyn *annetaan sit lupa* myös (O2).

6.1.3 Terveyskäyttäytyminen

Tietyt terveystyöskentelyyn liittyvät tekijät nousivat haastateltavien vastauksissa tyypillisimpinä opiskelukykyä haastavina asioina. Näitä olivat vähäiset yöunet, jatkuva sosiaalisen median käyttäminen sekä vähäinen syöminen.

Yöunet. Nukkumiseen liittyvät haasteet olivat hyvin ominaisia opiskelijoille, joilla opiskelukyky oli alentunut. Väsymyksen koettiin aiheuttavan etenkin jaksamattomuutta ja vaikeutta ehtiä kouluun ajoissa aamulla.

Sit on toi et mennään hirveen myöhään nukkumaan et jää toi yöuni ja sitten ei jaksaa tehdä mitään päivällä. (P2)

Et sit pistetään se herätyskello soimaan mahdollisimman myöhään et sit yritetään vaan ehtii kouluun ja siellä heräillään. (P1)

Nukkumisen vähäisyyden syynä ei niinkään ollut tutkittavien mukaan vaikeudet nukahtamisessa vaan liiallinen valvominen. Yhtenä syynä valvomiseen oli opinto-ohjaajan mielestä joku *pele*, jolloin valvominen *voi vierähtää kolmeen asti aamuyöstä* (O1).

Mä sanoisin, että aika monella on loppupeleissä se, että ne valvoo. Mä en oo kauheesti kohdannut sellaisia opiskelijoita, jotka sanois, että ei saa nukuttua. (E3)

Et enemminkin se, et menee ensinnäkin kyl tosi myöhään nukkumaan et siit se kyl johtuu. (P1)

Liian vähäinen nukkuminen todettiin haastatteluissa olevan haaste monen nuoren kohdalla, jolloin siihen olisi tärkeää puuttua yleisesti lukioissa.

Sosiaalisen median käyttäminen. Osa haastateltavista kertoi sosiaalisen median käytön olevan hyvin haitallinen tekijä nuorten opiskelukyvyyn kannalta. Ensinnäkin jatkuvan sosiaalisen median käytön koettiin vievän hyvin paljon aikaa lukiolaisen vuorokaudesta. Tämä oli opinto-ohjaajan mukaan esimerkiksi haaste läksyjen tekemiselle, jolloin aikaa ei jäänyt riittävästi sille paljon aikaa vievän *somettamisen* vuoksi (O1).

Jotenkin tuntuu et tää tietokoneaika ja puhelimet ja kaikki nää välineet niin vaatii oman aikansa. Et menee paljon aikaa kaikkeen semmoseen, mihin ei ennen mennyt ollenkaan aikaa. (P1)

Mikä maailmassa on muuttunut, että asiat on tällä tavalla muuttuneet? Silloin tulee mieleen kaikki tää sähköinen elämä esimerkiks somemaailma on yks, joka pommittaa ihan hirveesti ja haastaa meidän opiskelijoita. (E3)

Toiseksi sosiaalisen median koettiin olevan yhteydessä negatiivisesti keskittymiseen oppitunneilla. Näin ollen oppitunneilla opetetut tärkeät asiat saattoivat jäädä huomioimatta esimerkiksi kännykkään keskittyvältä nuorelta. Lisäksi opinto-ohjaaja koki tämän olevan *järjetöntä ajankäyttöä*, kun kyseiset opiskelijat joutuivat *tekemään koko työn kotona* olemattoman tuntikeskittymisen vuoksi, mikä näin ollen saattoi vähentää nuoren vapaa-aikaa päivän oppituntien jälkeen (O1).

Kun me just juteltiin näitten opettajien kanssa, niin he sano just sitä, että heillä saattaa olla sellainen tilanne, että he on etsinyt hirmusen hyvän biologisen - - sademetsää esittävä juttu, mitä hän näytti siellä jonkun puolentunnin pätkän opiskelijoille ja sano, että se oli aivan kultajyvä, minkä hän oli heille löytänyt. Ja sit ku sitä oltiin katottu ehkä viisi minuuttia, niin kännykät alko tulla esille sieltä. - - Tarkkuus katkee ja ajatus lähtee johonkin, vaikka kuinka olis jotenkin siinä asiassa. (E3)

Et he pystyis oikeesti laittamaan sen sosiaalisen median pois silloin, kun he tekee jotakin. - - Monet käyttää niinku oppitunteja Netflix -sarjojen kattomiseen. Tää on totinen tosi. (O1)

Kolmanneksi sosiaalisen median nähtiin häiritsevän lukiolaisten nukkumista. Erityisopettaja kertoi terveystiedonopettajan tekemästä kyselystä, jossa oli paljastunut öiseen aikaan tapahtuvan tietokoneen ja kännykän käytön häiritsevän opiskelijan yöunta. Siten *ne roikkuu netissä, somessa ja Netflixissä, jolloin sellaiset biologiset perustarpeet jää tyydyttämättä* (E3).

Opiskelijoiden opiskelukykyä haastoi tutkittavien mielestä jatkuva sosiaalisen median käyttö, koska se vei aikaa nuorten päivästä sekä vaikeutti opiskeluun keskittymistä ja vähensi nukkumisen määrää.

Syöminen. Syömiseen liittyvät asiat olivat sellaisia, jotka osa koki yleisesti olevan kunnossa lukiolaisilla ja osa puolestaan oli näihin liittyvistä asioista hyvin huolissaan. Huolenaiheet liittyivät liian vähäiseen syömiseen. Esimerkiksi erityisopettaja kertoi näkevänsä lukion käytävillä *anorektistyyppisiä* suorittajia sekä *energiajuomilla eläviä*. Hän totesi haastattelussa, että *oppimisen ja kehityksen kannalta säännöllinen syöminen olisi äärettömän merkityksellistä* (E3).

Psykologi (P1) ja erityisopettaja (E3) kokivat monen lukiolaisen opiskelukykyä alentavan se, että he jättävät aamupalan syömättä tai korvaavat sen, jollain sokeripitoisella välipalalla.

Oon kyllä tosi huolissani siitä, kuinka harva syö aamupalaa. (P1)

Ja monet jättää aamupalan syömättä ja tota si niillä on paperipussa joku munkki tai mitä ikinä ne sit puputtaa tuolla. (E3)

Toinen yleinen ja huolestuttava tekijä vähäiseen syömiseen liittyen oli kouluruokailun väliin jättäminen. Erityisopettaja (E3) huomautti lukiolaisten pitkistä koulupäivistä, jolloin todennäköisesti opiskelijan jaksaminen kärsii, mikäli hän ei syö mitään lounasaikaan.

Harva syö kouluruokaa ja sit ne, joilla ei oo varaa tai ei oo eväitäkään mukana. - - Et mä en tiedä jotenkaan et, millä ne elää. (P1)

Lukiolaisilla on kuitenkin kohtuullisen pitkät päivät - - että kaikki ei siellä läheskään viitsi käydä, että ei mun lempparia. Not my cup of tea niin sanotusti sitten. (E3)

Osa haastateltavista oli huolissaan lukiolaisten aamupalan ja kouluruuan sivuuttamisesta, mikä oli negatiivisesti yhteydessä heidän jaksamiseensa ja keskittymiseensä. Mikäli lukiolaisesta oli epämiellyttävää syödä aamupalaa tai

kouluruokaa, oli toivottavaa, että hän ottaisi riittävästi terveellisiä eväitä mukaansa.

6.1.4 Toiminta lukion ulkopuolella

Hyvän opiskelukyvyn ylläpidon kannalta oli merkityksellistä, miten lukiolainen toimi vapaa-ajallaan. Tähän liittyi olennaisesti se, miten paljon lukiolainen opiskeli ja kuinka aktiivista hänen vapaa-aikana oli.

Opiskelu oppituntien ulkopuolella. Läksyihin ja kokeisiin lukuun käytetty ajallinen määrä nousi esiin monien vastauksissa. Liiallinen opiskelu kotona näyttäytyi tutkittavien vastauksissa huolestuttavana tekijänä, joka saattaa uuvuttaa opiskelijan lopulta. Tällainen oli tyypillinen piirre niiden opiskelijoiden keskuudessa, jotka kokivat hyvät arvosanat äärettömän tärkeinä ja jopa ahdistavina oman tulevaisuutensa kannalta. Lisäksi erityisopettaja kertoi, että osa niistä opiskelijoista, joilla oli vaikeuksia oppimisessa tekee *tuplamäärän vielä siihen ahkeraan opiskelijaan nähden ja he on aika uupuneita* (E3).

Eli, jos ottaa oikeasti tosissaan ja haluaa tehdä hyvin ja miettii koko ajan sitä, että tulevaisuus on kiinni näistä arvosanoista ja niin edelleen niin ihan varmasti myöskin stressaantuu ja tekee paljon läksyjä. (O2)

Tyypillisempää kuitenkin opinto-ohjaajien mielestä oli se, ettei läksyjä tehty ollenkaan tai niitä tehtiin vähän. Läksyjen tekemättömyys saattoi kostautui kokeiden uusimisena, mikä lisäsi itsenäisen työskentelyn määrää entisestään. Edellisen jakson kokeiden uusinnat ja seuraavan jakson uudet tehtävät johtivat siihen, että oltiin *sellaisessa kierteessä* (O2), josta oli haastavaa päästä pois ilman suurta työmäärää.

Oikeastaan he ei varmaan tee niitä. (O1)

Kyllä se on yleensä ollut niin, että ne on jäänyt tekemättä ja sitten ne jää tavallaan viime tippaan ja sitten tulee kiire ja sitten ei jaksa ja sitten keksitään joku hyvä selitys, miksi ei ainakaan tällä kerralla voinut sitä missään nimessä palauttaa ja sitten mennään uusintakokeeseen ja siellä on monta muutakin koetta ja saadaan huonoja arvosanoja. (O2)

Vastauksista voidaan päätellä, että opiskelukyvyn alenemisen taustalla saattoi olla taustasyynä se, ettei itsenäiseen opiskeluun käytetty ajallinen määrä ollut inhimillinen. Joko kokeisiin lukuun ja läksyjen tekoon käytettiin valtavasti aikaa tai sitten ajallinen määrä oli hyvin suppeaa tai mitätöntä.

Aktiivisuus vapaa-ajalla. Keskustellessa niiden opiskelijoiden aktiivisuudesta lukion ulkopuolella, joiden opiskelukyky on alentunut, esille nousi passiivisuus ja kiireinen arki.

Niitä on kahta ryhmää et on niitä karkeittain niitä, jotka ei harrasta mitään ja niitä - - et jotenkin elämä on pelkkää sitä koulun käymistä. Tai sit on niitä, joilla on liiankin paljon kaikkee ja koulunkin pitäis viedä vähän aikaa ei niinku löydy sellasta tasapainoa koulun ja harrastuksen välille. (P2)

Toinen psykologi koki tyypillisempänä sen, että nuoren arki on toimetonta ja yleensä myös *ilotonta* (P1). Tällainen arki saattoi tarkoittaa sitä, että nuori käyttää *liikaa vapaa-aikaa pelkästään opiskeluun* (E1) tai sitä, että päivän oppituntien jälkeen lukiolaisella ei ollut mitään aktiviteetteja. Lisäksi toinen opinto-ohjaaja (O2) oli tehnyt samanlaisia havaintoja passiivisuudesta mutta liitti tällaisen ominaisempaa niille nuorille, joilla on selkeästi jo masennusta ja ahdistusta.

Et mun silmissä aika moni on sellaisia passivoituneita. Vähän sellasta *ilotonta* se vapaa-aikakin. - - Se on kyllä yleisempää jotenkin. (P1)

Että se on sitten niin, että kun masennusta ja ahdistusta - - he eivät tuu kouluun, että se on totaalinen stoppi kaikessa. (O2)

Puolestaan kiireellisyyttä lukiolaisen arkeen saattoi tuoda hyvin tavoitteellinen harrastus, joka vaatii nuorelta paljon aikaa ja voimavaroja lukion lisäksi. Harrastaminen itsessään koettiin hyvänä asiana, mikäli se ei tuonut nuorelle liikaa paineita.

Aika aikasin aloitetaan hyvin tavoitteellinen harrastus, mikä ei välttämättä ole sitten hyvä, kun siitäkin tulee semmonen suoritus ja sitten me suoritetaan kaikkee. Että, jos harrastus on oikeasti sellanen, ettei se tuota paineita mutta kyl sit, jos se on sellanen tavoitteellisempi niin kyl sit siinä joutuu pohtii sitä ajankäyttöä opiskelija tarkasti, miten se menee. (E1)

Tutkittavien vastausten mukaan yksi tyypillinen tekijä opiskelukyvyn alenemiseen oli se, että nuoren arjessa ei ollut riittävästi vapaa-aikaa tai mielekkäitä aktiviteetteja.

6.2 Ulkoiset tekijät

Tutkittavia haastatellessa esiin nousi keskeisiä ulkoisia tekijöitä, joidenka koettiin heikentävän lukiolaisten opiskelukykyä. Kyseiset tekijät liittyivät lukioon opiskeluympäristönä, lukiolaisen perheeseen sekä yhteiskunnallisiin tekijöihin. (Ks. kuvio 2.)

6.2.1 Lukio opiskeluympäristönä

Lukioympäristössä itsessään oli haasteita, joiden koettiin vaikeuttavan hyvää opiskelukykyä. Nämä haasteet liittyivät yläkoulun ja lukion välisiin eroavaisuuksiin, lukion vaatimaan itsenäisyyteen, lukion resursseihin sekä läksyjen määrään.

Yläkoulun ja lukiot väliset erot. Erot yläkoulun ja lukion välillä koettiin merkittäväksi haasteeksi näiden välisessä siirtymässä. Lukion todettiin olevan esimerkiksi selvästi vaativampi, jolloin siellä vaadittava työmäärä ja tiukempi arvostelu arvosanojen suhteen, saattoi tulla säikähdyksenä lukiota aloittavalle.

Sit vaatimukset ja se mitä täytyy opetella niin se on niin paljon suurempi lukiossa. (P1)

Et tavallaan sellanen sit ku yläkoulun numerot on ollu 7, 8, 9, niin voi tulla sit sil taval isku vasten kasvoja et sit täältä voi tullakin 5, 6 tai jopa 4. (O1)

Mikäli lukiolainen oli suoriutunut yläkoulusta vaivatta, saattoi lukion vaatimustaso tuntua opiskelijasta yllättävän uuvuttavalta suuren muutoksen vuoksi. Tällöin esimerkiksi nuori ei ollut välttämättä peruskoulun aikana harjoittanut sellaisia opiskelumetodeja, joista hän olisi hyötyisi työmäärältään vaativammassa lukiossa.

Kun on aiemmin pärjännyt ponnistelematta, niin ei oo joutunut myöskään kehittämään sellaisia taitoja tai opiskelurytmiä et tarttis niinku nähä vaivaa et on saanu niinku helpolla. (P1)

Että he on usein päässyt yläkoulusta ja peruskoulusta läpi oikeastaan juurikaan tekemättä mitään muuta kun olemalla paikalla ja kuuntelemalla siis.- - Kun he on päässyt siellä peruskoulusta niin helposti tai sil taval paneutumatta hirveesti niin tota sit he ajattelee, et he voi jatkaa niinku ikuisesti ja sit se on kauhee shokki kun he tulee tänne lukioon. (O1)

Haastateltavat kertoivat lukiossa tarvittavan paljon uusia opiskelutaitoja, joiden harjaannuttaminen lukion alussa saattoi olla hyvin haastavaa osalle

opiskelijoista, mikäli yläkoulussa käytetyt strategiat eivät olleet riittävän tehokkaita.

Sitten voi olla, että se vie aikansa ennen kuin löytää ne tavat ja menetelmät edetä näissä lukio-opinnoissa. (P1, ML)

Ja sitten kun lukio on kuitenkin perinteisesti tosi pitkälle sellasta lukemiseen painottuvaa, että siinä tulee se ongelma, että ei oo tottunut lukemaan pitkiä tekstejä ja tekemään niistä koosteita. (O2)

Kaksi erityisopettajista koki yläkoulujen antamien valmiuksien olevan yhteydessä yhtenä tärkeänä tekijänä siihen, miten hyvin tuore lukiolainen pärjäsikin opinnoissaan. Mikäli yläkoulun puolella ei oltu riittävästi tuettu erilaisten opiskelutapojen oppimista, saattoi se hankaloittaa lukiolaisen jaksamista etenkin lukion alussa.

Mä koen ainakin, ettei ne oo saanu ihan perusopetuksen puolella tarpeeksi työkaluja, että osa on niin raakileita, että kyllä ne siitä sitten oppii ja niistä tulee taitavia, et se on varmaan tosi rankka se alku. (E2)

Osa onkin oppinu, ne on treenattu siellä peruskoulussa mutta osa on paljon heikommilla pohjilla täällä. (E3)

Tutkittavien vastausten perusteella voidaan päätellä, että yläkoulun ja lukion välisessä siirtymässä tuottaa haastetta se, että lukiossa vaaditaan paljon enemmän kuin yläkoulussa, eikä kaikki yläkoulut anna riittävästi valmiuksia tähän siirtymään.

Lukion vaatima itsenäisyys. Moni haastateltavista totesi lukion olevan kokonaisuudessaan hyvin vaativa, jolloin se esimerkiksi edellyttää paljon itsenäistä otetta opiskeluihin nuorelta. Itsenäisyys näkyi lukiossa monien itsenäisten tehtävien tekona, niiden aikatauluttamisena ja sopivien opiskelutaitojen valintana. Näiden lisäksi opinnot koettiin tasoltaan haastaviksi, jolloin odotettiin opiskelijoiden *omaksuvan tosi fiksuja asioita* (E2).

Sellanen ihanne tietysti on, että lukiolainen on sellanen itsenäinen ja kykenee hallitsemaan omia opintojaan - - erittäin paljon on sellasia itsenäisiä esimerkiksi kirjallisia töitä, kirjallisia raportteja yhdessä jaksossa erillisissä aineissa. Kyllä se vaatii sitä omaa itsenäistä hallintaa, ajan hallintaa ja oman opiskelunsa hallintaa. (P2)

Et lukio on monesti se kohta, kun ne voimat loppuu, koska täällä se tempo ja vaatimusten taso on niin paljon kovempi. (E3)

Haastateltavat pohtivat, onko lukion vaatima itsenäisyys korrektia ja eettistä lukiolaisen nuoreen ikään nähden. Osa koki huolen aiheena sen, että lapsilta ja nuorilta vaaditaan paljon varhaisessa vaiheessa, jolloin riskinä on nuoren uupuminen, jolloin voimat ei enää riitä.

Et lapset ei saa olla sillee samalla tavalla lapsia enää vaan on alusta saakka ehkä liikojakin vaatimuksia ja sit voi tulla et poltetaan se lapsi ihan loppuun jo varhaisessa vaiheessa. (P1)

Että flups, vääränä aikana pitäis kasvaa ja kehittyä ihan jotenkin itseohjautuvaks ja todel-la niinku näppäräks kaikin puolin tietokonetekniseks kuruks ja vielä saavuttaa hirveen hyviä tuloksia ja näyttää hirveen hyvältä ja saada paljon uusia kavereita. (O2)

Erityisopettaja (E3) kertoi pohtineensa sitä, miten aikuinen ihminen jaksaisi itse tehdä samanlaisen työmäärän, jota nuorelta lukiolaiselta vaaditaan. Tyypillisesti pitkä lukiopäivä jatkuu vielä läksyjen tekemisellä, jonka lisäksi nuoren odotetaan selviytyvän koeviikoista, josta saadut arvosanat ovat tärkeitä jatko-opintojen puolesta.

No mä oon itse ihmetellyt sitä, että jos aikuisille pistettäis semmonen satsi, et ne ois ensin päivän töissä aikalaila ja niille sitten sanottais, et teeppäs tosta vielä kolmen tunnin työpäivä sen jälkeen, kun meet kotiin ja muutaman viikon välein vielä semmonen super pikajuoksu ja kaikkein kokeisiin valmistellessa niin kyllähän se aikaa kovaa on. Ne lukio-paperit tulee entistä tärkeemmäks ja sillon se, että sä oot vaan suorittanut jotain ei enää riitä vaan sun pitää ymmärtää ja osata, että sä sitten pärjät niissä kirjutuksissa ja saat hyvät todistukset, että sä pääset sinne minne sä haluat. (E3)

Lukiolaisten valmiudet itsenäisyyden suhteen ovat tutkittavien mukaan eri tasolla, jolloin opiskelukyvyn aleneminen on erityisesti riskinä niille, jotka eivät ole tässä kehityksessä riittävän pitkällä ja tarvitsisivat vielä tukea opinnoissaan. Erityisopettajan mielestä lukio-opintojen suunnittelussa tulisi huomioida se, millaiset *valmiudet* nuorilla on lukion vaatimaan itsenäisyyteen (E1).

Että oppija oppii itsenäiseksi mutta se on hyvin yksilöllistä, missä vaiheessa kukakin opiskelija on menossa siinä itsenäiseksi opiskelijaksi kehittämisessä. Toiset ehkä tarvii enemmän sellasta tukikeppiä vielä siinä. - - Jotkut lukio-opiskelijat selvästi tarvitsee enemmän sellasta oman oppimisen ohjausta ja tukea siihen. (P2)

Ja osaa sitten taas ahdistaa, että pitää kaikesta kantaa ite vastuuta ja ei enää oookkaan sel-lastä, joka juoksee perässä ja seuraa vaan niinku itse pitää kantaa. - - Ei se sovi kaikille. - - Se on jotenkin merkkillistä ja täällä tarjotaan hirveesti sellasta vastuuta ja sit isoja asioiden ymmärtämistä ja yhdistämistä, että sitten siihen ei kuitenkaan oo valmiutta. (E2)

Itsenäisyys oli olennainen osa lukiota tutkittavien mukaan. Tähän liittyen vastauksissa nousi esiin huolen aiheina suuret vaatimukset ja lukiolaisten erilaiset valmiudet selviytyä niistä. Erityisopettajan mukaan *itsenäistyminen on työtä, haltuunottamista, joka vaatii valppautta olemisessa, jolloin se myös itsessään vie energiaa* (E3).

Lukion resurssit. Lukioden liian vähäiset resurssit nähtiin yhtenä lukiolaisten opiskelukykyä haittaavana tekijänä. Asia, joka nousi erityisesti esille tähän aiheeseen liittyen oli liian suuret ryhmäkoot. Suurien ryhmäkokojen ajateltiin haastavan opiskelijoiden oppimista, koska tällöin opiskelijoiden oli hankalampi kuulla opettajan puhetta ja nähdä taululle. Lisäksi opettajan oli haastava huomioida opiskelijoita yksilöllisesti, kun lukiolaisia oli liian paljon samassa opetusryhmässä.

Ryhmäkoot on suuria niin se on hirveen vaikea antaa yksilöllistä tukea, vaikka haluais, niin ei pysty ja tota ei välttämättä huomaa kaikkii, mitä pitäisi huomata. - - .Ehkä tää lukio on tupattu vähän liian täyteen. (O1)

Ryhmäthän on älyttömän isoja, meillä saattaa olla 40 opiskelijaa siellä. Se on haaste opettajalle mutta se on myös haaste oppijalle. Ja ihan haasteeksi voi tulla se, että sä oot niin siellä luokan perällä ja kaukana siitä opettajasta, että näätkö sä sinne taululle tai kuuletko sä kaiken tai pystytkö sä keskittymään sen kaiken kahinan ja rapinan ja muun lävitse sinne substanssiin niin se on niinkun iso kysymys. (E3)

Lukioden opettajien ja erityisopettajien kerrottiin olevan liian työllistettyjä, jolloin aikaa ei jäänyt riittävästi esimerkiksi palautteen antamiselle, monipuolisten opetusmenetelmien hyödyntämiselle ja opiskelijan henkilökohtaiselle kohtaamiselle, mistä olisi ollut hyötyä lukiolaisten opiskelukyvyyn kannalta.

Opettajilla ole varaa tuhata aikaa sellaisiin monipuolisiin opetusmenetelmiin. (O2)

Pitäis olla semmoset resurssit et pystyis antaa, vaikka ihan henkilökohtaista palautetta et keskustelemaan, koska nuoret ei välttämättä ite ymmärrä sitä palautteen merkitystä olenkaan - - Kaikki on vähän niinku työn raskauttamia ja nyt ruvetaan taas vähän uutta ops:a tekemään niin sillai ihan niinku hauska. (O1)

Resurssien vähäisyydestä mainittiin myös opiskeluhuollon osalta. Tämä näkyi erityisopettajan (E3) mukaan esimerkiksi siinä, etteivät psykologit testanneet kaikissa lukioissa opiskelijoita ja lisäksi jonot heidän vastaanotolleen saattoivat olla hyvinkin pitkiä. Puolestaan yksityisen psykologin vastaanoton koettiin olevan niin kallis, ettei kaikilla ollut siihen välttämättä mahdollisuutta.

Se, että opiskeluhoito on vielä aika niukasti resursoitu. Esimerkiksi täällä on sellainen tilanne, ettei lukiopsykologi testaa lainkaan opiskelijoita eli lähetteen saamisen jälkeen en tiedä, että mikä mahtaa olla jono ja jos on kiire niin, mikä mahtaa olla taloudellinen tilanne, että perheet pystyy maksamaan esim. psykologin, yksityisen psykologin tutkimukset, että sillä tavalla ei tukea välttämättä niin helposti saa. (E3)

Liian vähäiset resurssit ilmenivät suurina ryhmäkokoina, opettajien liiallisena työmääränä sekä lukioiden psykologien vähäisyytenä, mikä koettiin negatiivisena tekijänä lukiolaisen oppimisen, yksilöllisen huomion, mahdollisten haasteiden tunnistamisen ja tuen saamisen kannalta.

Läksyjen määrä lukiossa. Läksyjen määrä lukiossa koettiin suurena tosin osa oli sitä mieltä, että työmäärä on pysynyt samana jo pitkään ja toiset puolestaan kokivat sen kasvaneen. Läksyjen määrän koettiin aiheuttavan osalle lukiolaisista stressiä, univaikeuksia ja vapaa-ajan puutetta. Opinto-ohjaaja koki työmäärän muodostuvan toisinaan *kohtuuttomaksi*, koska *nuoril on muutakin elämää ja pitääkin olla* myös lukion ulkopuolella (O1).

Että on univaikeuksia aika monella liittyy stressiin ja siihen, että pitäis saada deadlineen asti tehtyä aika monta asiaa - - Että kyllä siinä on paljon tekemistä, paljon kirjallista työtä, paljon kurseja ja niihin liittyviä tehtäviä. (P2)

Aika paljon joutuu sit enemmän miettimään sitä ajan käyttöä et meillä on se sama määrä tunteja vuorokaudessa edelleen et aikaisemmin on voinu olla kavereiden kanssa tai tehdä jotain mut nyt se ei enää riitä, et ne tarvii aikaa enemmän siihen opiskeluun. (P1)

Lisäksi läksyjen suuri määrä saattoi kostautua siinä, ettei opiskelijalla riittänyt aika tai voimavarat lukukokonaisuuksien ymmärtämiseen, josta olisi ollut erityisesti hyötyä lukiolaisen oppimisen kannalta erityisopettajan (E2) mielestä.

Okei sit se näkyy siinä, että ne tekee niitä läksyjä vaan puoltuntii tai ne tekee vaan jonkun ällöttävän tehtävän ja se lukeminen jää tekemättä, mikä ois just se juttu. (E2)

Yksi syy liialliseen työmäärään oli se, ettei kaikki opettajat välttämättä huomanneet, minkälainen yhteys heidän antamallaan läksyillään oli opiskelijan lopulliseen työmäärään, kun niitä tuli kaikista oppiaineista.

Kun jokainen opettaja luulee, että se heidän ainoa aine sillä hetkellä on jotenkin akuutti ja siinä on ne jutut, jotka täytyy tehdä ja sitten, kun niitä on neljä tai viisi per joka päivä niin sitten sitä työtä onkin ihan hirveä määrä. Opettaja ei sitä samalla tavalla näe mutta nuori kokee sen sellasen hyökyaaltona melkeen. (O2)

Ja sitten aika useasti opettajilta unohtuu se, että opiskelijoilla on useampi oppiaine usemmat läksyt ja suurempi työmäärä, mitä niiltä odotetaan. Et se oo niinku suhteessa siihen vapaa-aikaan, mitä niillä on. (E2)

Opinto-ohjaajat kokivat nuoria työllistävän myös monet erilaiset sähköiset oppimisympäristöt, joiden hallinta vei itsessään aikaa läksyjen tekemisen lisäksi. Etenkin sähköisen materiaalin hyödyntäminen matematiikassa koettiin olevan erityisen uuvuttavaa niille opiskelijoille, joilla oli jo entuudestaan haasteita kyseisessä oppiaineessa.

No sitten tää tietokone saattaa haitata, varsinkin matemaattisissa aineissa. Oletan, että aika isolla osalla, joilla niitä vaikeuksia on niin niitä olisi niissä paperisissakin versioissa mutta tää ei varmaan helpota heidän elämäänsä tää tietokoneistaminen siinä kohtaa. Että, vaikka kuinka tietäis, että miten se lasketaan niin sitten ei muista niitä käskyjä tai joitain niitä koodeja, mitä pitää laittaa ennen kuin sen pilkun saa paikoilleen tai neliöjuuren löytää, että se on jotenkin näkyvissä tai se on semmonen, mistä opiskelijat ainakin valittaa. (O2)

Ja tota et lähinnä tulee siitä, että tehdään kaikki jossain sähköises ympäristöissä, melkein kaikki. Et se on aika uuvuttavaa kun koko päivä ja sit viel ku opettajat käyttää eri ympäristöjä niin siinä on vähän niinku sellasta haastetta nuorilla. (O1)

Vastausten perusteella voidaan olettaa, että lukiolaisten työmäärä on suuri, jolloin riskinä saattaa olla se, ettei kaikille opiskelijoille riitä vapaa-aikaa tarpeeksi palautumiseen.

6.2.2 Perheen merkitys

Opiskelijan perhe kokonaisuudessaan oli asia, joka nousi esiin hyvin vahvasti jokaisen tutkittavan vastauksessa. Perheen merkityksestä puhuttaessa opiskelukykyä haastavaksi tekijöiksi vastauksissa nousi yksin asuminen, tuen vähäisyys, ylihuolehtiminen, liialliset vaatimukset sekä henkiset vaikeudet perheen sisällä.

Osa haastateltavista oli huolissaan niiden lukiolaisten yksinasumisesta, jotka olivat muuttaneet pakon vuoksi pois kotoaan tai heistä, joilla ei ollut riittävästi taitoja huolehtimaan itsestään, kodistaan ja omien opintojensa etenemisestä ilman perheidensä tukea.

Et sit voi olla et on monesti näitä, jotka on joutunut muuttamaan 16-vuotiaana pois kotoa. (P1)

Se miten eletään, kun jääkaappiin ei tuukkaan itsestään ruokaa ja pyykki on edelleen likaisia tuolla pussin pohjalla. Eli miten se arki hoidetaan ja tämmönen niin, tarvitaan paljon sellaisia välittäviä aikuisia. - - Mä näen sen riskinä, jos arjentaidot oo aika vahvoja, kun he tulee tänne. Sitten on kauheen helppo jäädä sinne someen ja Netflixiin ja kaikkeen muuhun ja hengaila tuolla. Tai sitten siitä nuoren kodista tulee semmonen kokoontumispaikka, jossa sitten käydään pitämässä lystiä ja semmonen tavallinen hallittu arki jää aika vähäiseksi. (E3)

Huoltajien tuen vähäisyys oli asia, jonka nähtiin olevan yhteydessä laajalti opiskelijan jaksamiseen negatiivisesti. Tuen vähäisyys saattoi kotona näkyä vanhempien jatkuvana kiireisyytenä tai välinpitämättömyytenä nuoren huolehtimista kohtaan.

Vanhemmillakin on ohjelmaa ja sitä ja tätä - - Ja sit sitä aikaa on vähemmän myöskin perheelle ja lapsille - - et kyl edelleenkin tarvitaan sitä vanhemman tukea siellä kotona. (P1)

Sit on perheitä, jotka ei välitä ollenkaan ja se niinku näkyy oppilaan suoriutumisessa. (E2)

Tuen vähäisyyden vastakohtana ylihuolehtivaisuus nähtiin myös heikentävänä tekijänä opiskelijan opiskelukyvyn kannalta. Liiallinen puuttuminen ja huolehtiminen koettiin riskitekijänä lukiolaisen itsenäisyyden ja vastuunottamisen kehittymisen kannalta.

Et jotkut vähän yliymmärtää ja suojelee ja ottaa jatkuvasti yhteyttä opettajiin ja sil taval et ihan ku se ois viel alakoulus se lapsi. - - Et ei anneta sitä vastuuta sille nuorelle itelleen ollenkaan ja sekin on huono. (O1)

Myös on niitä tapauksia, että siellä liikaa huolehditaan, että siellä on tällaisia helikopteri- ja curling- vanhempia, jotka tukee ja joka suunnasta auttaa - - ei sun tarvitse olla perheen keskipiste ja napa, koska sitten se menee ihan vinoon se koko juttu. (O2)

Opiskelukykyä vaikeutti osan mielestä se, mikäli lukiolaisen huoltajan asettamat vaatimukset olivat nuorta kohtaan suuria tai ristiriidassa opiskelijan omien tavoitteiden kanssa. Psykologi koki huoltajien *asenteiden* ja *arvomaailman* heijastuvan nuoreen sitä vähemmän, mitä pidemmällä hän oli jo oman itsenäistymisensä suhteen (P2).

Et vanhemmat voi joskus haluta, mitä lapsista tulee. - - Et joskus voi olla, et vanhemmilla on se tavote, mikä lapsesta tulee niin on epärealistinen. Voi olla ettei kummallakaan vanhemmalla oo akateemista koulutusta niin he näkee, et tässä meidän pojassa tai tytössä, et hän menee sit yliopistoon. Et hänestä tulee joku ja hän kouluttautuu hyvin ja tekee tärkeää työtä. - - et ne haluaa et ne pärjää ja sit ne ei aina ajattele et se ei oo aina lukiolaisista kiinni et se on nyt kun teet ja skarppaat ja yrität niin sit se jotenkin onnistuis sillä. - - Et sit siinä tulee se etten riitä ja epäonnistuu sit siinä vähän kaikessa. (P1)

Viimeisenä keskeisenä tekijänä lukiolaisen perheeseen liittyen nousi psyykkiset vaikeudet. Henkiset haasteet kotona saattoivat näkyä lukiolaisen elämässä yksin pärjäämisenä ja mahdollisesti lisäksi vastuun kantamisena muusta perheestä. Tällöin nuoren opiskelukykyä saattoi haastaa sekä vastuu ja murhe lähimmäisistään.

Ja jos on jotain mielenterveysongelmia kotona, jotain alkoholin käyttöä et jotenkin tuntuu et se paljon vaikuttaa sen lapsen tulevaisuuteen. (P1)

Joo siellä on sellaisia ongelmia, että tavallaan sitä lasta ei oteta huomioon, että kotona on ennestään niin paljon niitä ongelmia ja laps kokee olevansa vähän aikuisen roolissa siinä perheessä tai kantavansa muuten ihan käsittämättömän paljon huolta siitä perheestä. - - Että kyllä nää, jotka on uupuneita niin mä sanon, että aika useesti siellä kotona on psyykkisiä ongelmia ja se kuormittaa sitä lasta ja sit he uupuu niinkun näin koulun paineissa ja kodin roolissa. (E2)

Lukiolaisen perheeseen liittyvät olosuhteet heijastuivat lukiolaisen opiskelukykyyn monipuolisesti tutkittavien vastausten mukaan. Erityisopettaja koki nykyajan haasteena olevan sen, että niiden opiskelijoiden on vaikea pyrkiä koulutuksellisesti saavuttamaan niitä nuoria, jotka ovat olleet *onnekkaammassa asemassa* perheen tuen suhteen. Tällainen "onnekkaan" lukiolaisen perhe oli hänen mukaan sellainen, *jossa on pystytty tukemaan ja annettu apua sekä kuljettu rinnalla* (E3).

6.2.3 Yhteiskunnalliset tekijät

Yhteiskunnallisten tekijöiden koettiin olevan ominainen aihe lukiolaisten opiskelukykyyn alenemisen taustalla. Nykyiseen yhteiskuntaan liitettiin ominaisiksi termeiksi menestyminen, tehokkuus ja jatkuva muuttuminen. Menestymisen ja tehokkuuden arvostaminen yhteiskunnan osalla näyttäytyi tutkittavien mielestä esimerkiksi siinä, että oletettiin nuorien suorittavan monia eri tutkintoja tiiviissä ajassa, jolloin rauhallisempi keskittyminen yhteen asiaan kerrallaan ei riittänyt. Psykologi koki, että nykyään odotetaan olevan *kauheen pärjäävää, huippu ja ihanne* (P1).

Nyt vaaditaan niin valtavasti, että pitää käydä lukio, pitää käydä ammattikorke, pitää käydä yliopisto, pitää väitellä tohtoriksi, pitää tehdä sitä tätä ja tota ja silti tehdään niitä ihan samoja töitä kuin aikaisemmin tehtiin merkonomien paperilla. Et tota yhteiskunta on niinku tiukentanut otettaan. (O2)

Että tota tää maailma on niin sellanen pirstaleinen ja repivä eri suuntiin, että sellanen rauhallinen keskittyminen pitkäaikainen niinku syventyminen joihinkin asioihin tai pitkiin teksteihin ja kaikkeen muuhun jää. (E3)

Haastateltavat kokivat, että lukiolaisten oli hyvin vaikea tehdä valintoja opiskelujensa suhteen, koska kriteerit jatko-opiskeluihin pääsemiseksi vaihtelivat jatkuvasti. Tällöin riskinä saattoi olla se, ettei nuori osannut asettaa

itselleen tavoitteita omien opintojensa suhteen tai hän ajautui opiskelemaan sellaista alaa, joka ei tuntunut omalta. Kokonaisuudessaan jatkuvat muutokset olivat yhteydessä alentavasti lukiolaisten opiskelukykyyn siitä aiheutuneen päämäärättömyyden ja paineiden vuoksi.

Mut sit on niinku ihan tää korkeakoulu-uudistus ja sit tää et valtaosa ammateista häviää ja ei tiedetä yhtään et, mitä tulevaisuus mukanaan tuo ja, millä koulutuksella sinne sit mennään. (O1)

Mutta kaikki nää muutokset tässä ajassa on se, mikä tässä stressaa. (E1)

Se yhteiskunnan jatkuva muuttuminen niin eihän nää lapset tiedä, mitä niiltä odotetaan, että mitä mitä taas. Nyt ei tarvitakaan tota, nyt tarvittais tätä ja ne on ilmoittautunut kirjoituksiin ja nyt ne ei tajua et nyt pitääkin kirjoittaa vähintään viisi ainetta et viidestä saa pisteitä, et kyl se yhteiskunnan niinku se vaikuttaa ilman muuta se, siitä tulee niitä paineita ja sitä ahdistusta. (E2)

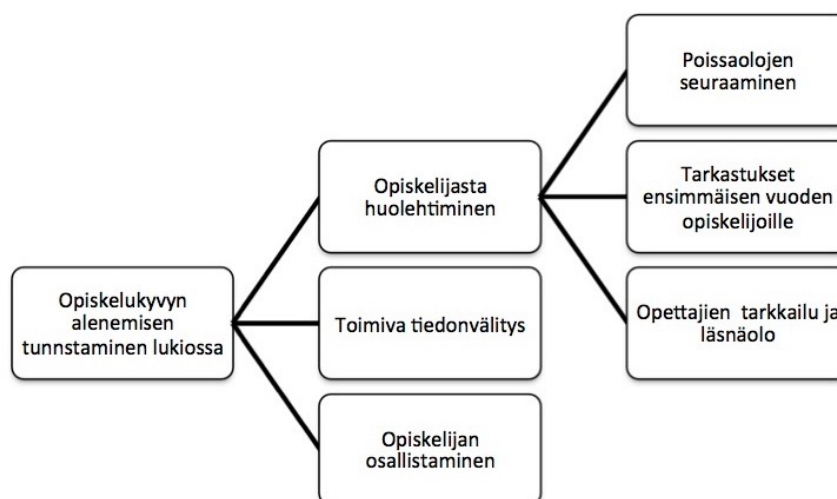
Osa haastateltavista toi yhteiskunnasta puhuttaessa esiin henkilöt, jotka tekevät yhteiskunnassa päätöksiä esimerkiksi nuorten koulutukseen liittyen. Näiden tutkittavien vastauksissa ilmeni ihmetystä siitä, onko kyseiset henkilöt huomioineet päätöstensä seuraamuksien yhteyttä nuorten elämään. Erityisopettaja (E2) koki, ettei päättäjillä aina ole ollut mahdollisesti realistista kuvaa nykypäivän lukiosta, jolloin osa lukion ulkopuolella tehdyistä päätöksistä ole palvellut toivotulla tavalla lukiolaisen elämää ja kehitystä.

Mä toivon, että nää yhteiskunnan päättäjät, jotka päättää, että kuinka näiden 16-vuotiaiden viiva 19-vuotiaiden elämä järjestetään niin ne tulis tänne ihmettelemään niitä kaiken maailman kokonaisuuksia ja tällaisia, eikä lois vaan enemmän ja enemmän sellaista epämääräisyyttä niille nuorille, kun ne ei tiedä enää, että mistä tarttuis kiinni. (E2)

Tutkittavien vastauksissa koettiin yhteiskunta kokonaisuudessaan vaativana, jolloin lukiolaisia saattoi ahdistaa täydellisyyden tavoittelu, jatkotutkinnot ja muutokset. Opinto-ohjaaja kertoi joidenkin lukiolaisten pohtineen, että kun he *ei oikeen meinaa tätä lukiotakaan jaksaa ja sit he miettii et kaikkee muutakin pitäis viel opiskella* (O1).

7 OPISKELUKYVYN ALENEMISEN TUNNISTAMINEN LUKIOSSA

Tutkittavat kertoivat haastattelussa tavoista, joiden avulla oltiin pyritty tunnistamaan niitä opiskelijoita, joiden opiskelukyky on alentunut tai heillä on riski siihen. Nämä tavat liittyivät opiskelijasta huolehtimiseen, toimivaan tiedonvälitykseen sekä opiskelija osallistamiseen.

KUVIO 3: Opiskelukyvyn alenemisen tunnistaminen lukiossa

Tarkastelen seuraavissa kappaleissa opiskelukyvyn alenemisen tunnistamisen keinoja, jotka löytyvät myös kuviosta 3.

7.1 Opiskelijasta huolehtiminen

Tutkittavien mukaan opiskelijoista pyrittiin huolehtimaan tietyillä tavoilla lukiossa, jotta heidän mahdollinen opiskelukyvyn aleneminen tulisi lukion työntekijöiden tietoisuuteen. Näitä huolenpitokeinoja oli esimerkiksi poissaolojen

tarkkailu, tarkastukset ensimmäisen vuoden opiskelijoille sekä opettajien tarkkailu ja läsnäolo (ks. kuvio 3).

7.1.1 Poissaolot

Haastateltavat kertoivat, että lukioissa, joissa he työskentelivät oli tapana seurata säännöllisesti opiskelijoiden poissaoloja. Jatkuvalla jättäytymisellä lukiosta oli todennäköisesti yhteys tutkittavien mukaan lukiolaisen opiskelukyvyyn alenemiseen, jolloin pyrittiin välttämään esimerkiksi *vaikeita tilanteita* poissaoloilla (P1).

No yks ihan selkee indikaattori tietysti on poissaolot. (P2)

No siis poissaolot on ihan ensimmäinen mittari. Tärkein ja ensimmäinen, jota seurataan tietenkin. (O1)

Lukioissa poissaoloihin pyrittiin reagoimaan nopeasti selvittämällä syytä niihin esimerkiksi kahdenkeskisen keskustelun avulla oppilaan kanssa siitä huolimatta, vaikka huoltaja olisi merkinnyt useamman poissaolon hyväksytyksi.

Et näihin poissaoloihin reagoidaan nopeasti. (P1)

Että vaikka kuinka huoltaja olis laittanu hyväksytysti, niin siellä on varmasti joku miksi niitä poissaoloja on tullut niin paljon, että siitä pyritään keskustelemaan. (E2)

Poissaoloihin pyrittiin puuttumaan keskustelujen lisäksi myös etukäteen annetuilla säännöillä. Esimerkiksi eräessä lukiossa oli sääntönä se, että poissaoloja sai olla vaan tietyn verran, jonka jälkeen kurssille ei ollut enää mahdollisuutta osallistua.

Niin tota meillä on sellanen käytäntö et opiskelija saa olla kolme kertaa pois. Kaikki kolme kertaa täytyy olla selvitettyjä, jos niitä on enemmän niin sit ei voi tai saa osallistua enää, ei sa kurssimerkintää. (E2)

Poissaolojen tarkkailu ja niihin puuttuminen oli tutkittavien mielestä keskeinen ja tärkeä keino niiden lukiolaisten tunnistamiseksi, joilla oli mahdollisesti opiskelukyky alentunut tai riski siihen.

7.1.2 Tarkastukset ensimmäisen vuoden opiskelijoille

Tyypillistä oli, että kaikki ensimmäisen vuoden lukio-opiskelijat pyrittiin huomioimaan haastattelujen, kyselyjen ja tarkastusten avulla useamman opiskeluhuollon työntekijän toimesta. Esimerkiksi terveydenhoitajien kerrottiin teettävän haastatteluja ja terveystarkastuksia ensimmäisen vuoden opiskelijoille, jotta ne opiskelijat huomattaisiin, jotka tarvitsevat tukea.

Ja terveydenhoitajalla on sit omat systeeminsä. Hänkin sit haastattelee noita niin, kun ykköset käy ensimmäisenä vuotena terveystarkastuksessa niin hän tota myöskin keskustelee näistä opiskeluasioista. (O1)

Terveydenhoitajien lisäksi lukioiden opinto-ohjaajat keskustelivat kaikkien ensimmäisen vuoden lukiolaisten kanssa. Mahdollisuuksien mukaan niitä opiskelijoita pyrittiin tapaamaan ensisijaisesti, keillä koettiin olevan vaikeuksia opiskelukyvyn suhteen.

Sit me opinto-ohjaajat teemme omat juttumme ensimmäisen jakson aikana kerätään heistä informaatioo ja vähän yritetään kattoo kans. Mekin keskustellaan jokasen heidän kanssa ensimmäisen vuoden aikana. Yrietään laittaa tärkeysjärjestykseen et, ketä heistä otetaan ensin. (O1)

Näiden lisäksi joissain lukioissa pyrittiin mahdollinen lukivaikeus tunnistamaan lukiseulan avulla lukion erityisopettajan johdolla.

Niin ja sit me tehdään se lukiseula tietenkin. Tai erityisopettajathan tavallaan vastuun siit kantaa mut sieltä pyritään löytämään ne, jotka olis tämmösen selvittelyn tarpeessa sit sen asian suhteen. (O1)

Haastattelujen perusteella kaikki lukion ensimmäisen vuoden opiskelijat tarkastettiin esimerkiksi terveydenhoitajan, opinto-ohjaajan ja erityisopettajan johdolla, milloin pyrittiin löytämään ne opiskelijat, joilla oli alttius opiskelukyvyn alenemiselle. Tapoja oli erilaisia, jolloin esimerkiksi erityisopettaja (E2) kertoi, että hänen lukiossa teetettiin opiskelijoille ensimmäisen lukiovuoden aikana *kattava kyselylomake*. Tämän pohjalta pyrittiin löytämään tukea tarvitsevan oppilaat ja ohjaamaan sitä kautta eteenpäin avunsaamiseksi.

7.1.3 Opettajien tarkkailu ja läsnäolo

Tärkeänä pidettiin sitä, että opettajat ja etenkin ryhmänohjaajat tarkkailivat jatkuvasti opiskelijoitaan. Osa kertoi ryhmänohjaajien keskustelleen ryhmäläistensä kanssa säännöllisesti ja tarkkailleen heidän suorituksiaan. Erityisopettaja koki sen hyvin oleellisena, että *opettajat on tosi tarkkoina* (E2).

Sit ryhmänohjaajat joka jakson vaihteessa tarkkailee sitä, et miten ne suoritukset, et miten ne on menny ja sil taval. (O1)

No meillähän on ryhmänohjaajatapaamiset, joissa käydään vuosittain läpi opiskelijat pyritään haistelemaan. (E3)

Tarkkailun lisäksi läsnä olevaa opettajaa pidettiin positiivisena asiana opiskelijoiden haasteiden huomioimiseksi. Tällainen opettaja oli sellainen, joka oli aidosti kiinnostunut juttelemaan opiskelijoiden kanssaan ja, jota oli helppo lähestyä. Esimerkiksi erityisopettaja kertoi, että välituntien aikana *me saatetaan istuu tuol sohvilla oppilaiden kanssa ja käydä jutustelemassa jotain* (E2).

Opettaja on helppo lähestyy. Se tekee siitä ehkä myös sen helpoks et on helppo nähdä, jos jollain on jotain erityisiä tarpeita ja jos joku rupee uupumaan niin sä pystyt ottaa sen puheeks tai se nuori ottaa se sun kanssa puheeks, et se kynnyks on matala - - mä vaan sa-noisin, et se länsäoleva opettaja on aika kova sana. (E2)

Mikäli joku lukion työntekijöistä havaitsi jotain huolestuttavaa lukiolaisessa, pyrki hän myös puuttumaan siihen nopeasti. Puuttuminen saattoi tarkoittaa sitä, että opiskelijan kanssa keskusteltiin tai hänet ohjattiin esimerkiksi jollekin opiskeluhuollon työntekijälle.

Ja sit me aika herkäl kädel puututaan - - kaikki meiän opettajat ohjaa tosi tosi hienosti et, jos niinku näkee, että nyt on niinku sanakokeissa tai kuuntelussa tai jossain tulee koko ajan huonoo niin sitten, ne on niinku et meeppä juttelemaan tosi herkästi. (E2)

Jotta oireileva opiskelija huomattaisiin, tärkeänä pidettiin opettajaa, joka on läsnä ja tarkkaavainen. Lisäksi välitöntä puuttumista korostettiin positiivisena asiana.

7.2 Toimiva tiedonvälitys

Toimiva tiedonvälitys nousi esiin asiana, jonka tärkeyttä haastateltavat korostivat niiden opiskelijoiden tunnistamisessa, jotka tarvitsivat tukea. Tiedonvälitys

tarkoitti käytännössä esimerkiksi yhteistyötä eri tahojen kanssa lukion sisällä ja ulkopuolella sekä niitä tietoja, joita välitettiin esimerkiksi peruskoulusta tiettyä opiskelijaa koskien.

Ja paljon saadaan siellä jo tehtyä ennen kun menee liian huonoks tilanne mut paljon on sit myös kuraattoriin tai psykologiin yhteydessä, jos tuntuu et täs tarvitaan vielä joku muu tai sit he ohjaa olemaan huoltajaan yhteydessä psykologiin tai kuraattoriin tai sit joskus voi olla niin et opiskelija itte ottaa yhteyttä. (P1)

Ja toki se sitten, jos on ollut aiemmin oppimisvaikeuksia niin, että se tieto tulee meille. (E1)

Jos pystyis sellasta jaksoen vaihtuessa sellatsa saatteen vaihtoo niin, mä oon huomannut siel tämmöstä ja tämmöstä niin se vois viel olla semmonen hyvä. (O1)

Lukion sisäiseen tiedonvälitykseen oltiin kehitelty erilaisia ratkaisuja. Esimerkiksi erityisopettaja (E2) kertoi sähköisestä lomakkeesta, johon lukion työntekijät kirjasivat opiskelijaa koskevia tärkeitä tietoja, jotta myös muut työntekijät pystyivät ottamaan nämä asiat huomioon opiskelijan monipuolisessa tukemisessa.

Nyt me ollaan sit tehty sellanen lomake, sähköinen, mihin mä aina kirjaan, kun mä kohtaan opiskelijan ja siinä on jotain semmoista asiaa, jota mä haluan, että se opo ja se ryhmänohjaaja näkee. Elikkä lähinnä mä kirjaan sinne ihan ympäripyöreesti, onko lukitesti suoritettu tai, mitä siel on nyt ollukki tämmösii ympäripyöreitä. - - Et sillai me sit pystytään opon kaa kättelemään et, mis mennään. - - Se on semmonen uus työkalu, jota ollaan käytetty tai alotettu nyt käyttämään. (E2)

Tiedonvälitykseen liittyi paljon myös haastavia tekijöitä. Esimerkiksi salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden ei koettu palvelevan aina oppilaan tukemista. Tutkittavista osa koki, että kyseisten velvollisuuksien vuoksi lukiolaisten haasteita oli toisinaan vaikea tunnistaa hidastaen näin samalla opiskelijan tuen saamista. Pahimmassa tapauksessa tuki saattoi jäädä opiskelijalta lähes kokonaan saamatta.

Edelleenkin aika kirjaimen tarkkaan mennään siinä, että ei saa puhua ja sit se on ihan pöljää, koska moni asia menis eteenpäin, jos niinku niistä vois nopeemmin puhuu. Ja samoin, kun se, että jos nyt tunnistaa jotain ja opiskelija ei halua, et sitä asiaa käsitellään niin on siinäkin pieni lain moka käynyt vähän, että mitä sit tehdään, sit ei tehdä mitään, koska sulla ei oo lupa tehdä mitään. Et tämmösii koukeroita siel viel on. (E2)

Toimivan tiedonvälityksen lisäksi tutkittavat korostivat ennaltaehkäisyä, jolloin mahdollisia haasteita pitäisi pyrkiä tunnistamaan ja torjumaan jo peruskoulussa. Psykologi muistutti, *mitä varhaisemmassa vaiheessa tunnistetaan ja*

saadaan se tuki niin tällöin on myös *parempi ennuste* (P1). Kokonaisuudessaan vastausten perusteella tiedonvälitys ja ennaltaehkäisy olivat asioita, joita pidettiin erityisen tärkeinä ja joihin toivottiin myös parannusta.

7.3 Opiskelijan osallistaminen

Lukion työntekijöiden tarkkailun ja puuttumisen lisäksi pyrittiin siihen, että lukiolaiset osallistettiin itse hakemaan apua, mikäli he kokivat tarvitsevansa sitä. Yhtenä keinona oli esittäytymistilaisuus heti lukion alussa, jolloin esimerkiksi erityisopettaja, psykologi ja opinto-ohjaaja kävivät kertomassa tarjoamastaan avusta ja yhteystiedoistaan opiskelijoille sekä mahdollisesti myös huoltajille vanhempainillassa.

Mä käyn esittäytymässä heille, kun kaikki ryhmät tulee. Sitten tota mä oon esittäytynyt vanhempainillassa. (E2)

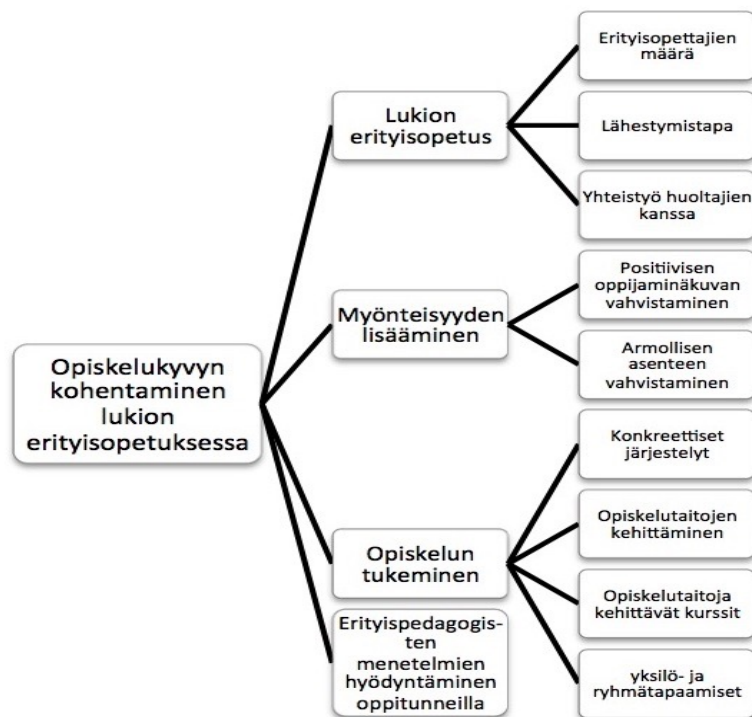
Silloin, kun koulun alko jokaikisessä lukiossa käytiin. Terveystiedotajat, kuraattorit, psykologit, erityisopettajat. Me käytiin esittelemässä itsemme ja kertomassa, miten meihin saa yhteyttä eli mahdollisuus itsenäisesti löytää meidät. (E3)

Lisäksi psykologi piti tärkeänä, että opiskeluhuollon työntekijät *on ihan näkyvoinä tuolla opiskelijoiden joukossa*, jolloin opiskelijoiden on helpompi lähestyä heitä. Lisäksi hän korosti *säännöllistä tiedottamista*, jolloin hän saattoi toisinaan käydä *tunneilla muistuttamassa* siitä, että häneen voi olla yhteydessä, mikäli oppilas kokee tarvitsevansa tukea johonkin asiaan (P2). Tiivistetysti opiskeluhuollon työntekijöiden näkyminen koulun arjessa ajateltiin helpottavan oppilaiden itsenäistä avun hakemista.

Opiskeluhuollon läsnäolon ja tiedottamisen lisäksi heistä pyrittiin välittämään tietoa esimerkiksi *kurssioppaan* (E1) ja *Wilmasta* lähetetyn *tiedotteen* avulla (P2). Tutkittavien vastausten perusteella lukiolaisten tiedottaminen opiskelijahuollon tarjoamista palveluista oli yksi tärkeä osa tukea tarvitsevien opiskelijoiden tunnistuksessa.

8 ERITYISOPETUKSEN MERKITYS

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä tutkin keinoja, joilla lukion erityisopettaja voisi auttaa niitä opiskelijoita, joilla opiskelukyky on alentunut. Tärkeimpinä ja oleellisimpina keinoina haastateltavat pitivät opiskelutaitoja kehittäviä kursseja, erityisopettajien riittävyttä, opiskelutaitojen kehittämistä, positiivisen opiskelijaidentiteetin vahvistamista, lempeää ja yksilö kunnioittavaa lähestymistapaa, yhteistyötä vanhempien kanssa, muutamia konkreettisia järjestelyjä, opiskelijan armollisen asenteen vahvistamista sekä yksilö ja pienryhmä tapaamisia. Erityisopettajien lisäksi aineenopettajien toivottiin hyödyntävän tiettyjä erityispedagogisia keinoja opetuksessaan. (Ks. kuvio 4.)

KUVIO 4: Opiskelukyvyn kohentaminen lukion erityisopetuksessa

Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin keinoja opiskelukyvyn kohentamiseen liittyen hyödyntäen litteraatteja haastattelustani.

8.1 Lukion erityisopetus

Yleisesti lukion erityisopettajan työnkuvaan liittyen haastateltavat ottivat kantaa erityisopettajien määrään, heidän lähestymistapaan sekä yhteistyöhön huoltajien kanssa.

8.1.1 Erityisopettajien määrä

Yleinen mielipide haastateltavien keskuudessa oli se, että erityisopettajia lukioissa on tällä hetkellä liian vähän. Tyypillistä oli se, että yksi lukion erityisopettaja saattoi huolehtia useamman lukion opiskelijoista samanaikaisesti. Liian vähäinen erityisopettajien määrä johti helposti siihen, etteivät nuoret saaneet välttämättä riittävästi tarvitsemaansa tukea, koska opiskelijoita oli yhtä erityisopettajaa kohden niin paljon.

Eihän se aika riitä kaikkeen tietenkään. - - Erityisopettajilla olisi varmasti paljon taitoja ja kykyjä mutta tota mä en usko, että se pääsee tässä systeemissä esille riittävästi. (O2)

Erityisopettajia tarvittais ihan hirveesti lisää, jos ajattelee ihan oikeasti, mikä lainhenki on, että meidän pitäis pystyä antaa tukea niille opiskelijoille. - - Kyllähän me tiedostetaan se, että meidän pitäis pystyä paljon enempään mutta ei me vaan keretä, että jos miettii, että sulla on sellanen 1700 tai 1800 opiskelijaa niin ei siinä ihan hirveästi ehdi. (E3)

Lukitestausten tekeminen ja niiden korjaaminen oli asia, jonka koettiin vievän paljon aikaa erityisopettajien ajasta, jolloin aikaa ei jäänyt toivotulla tavalla muuhun tukemiseen. Esimerkiksi opinto-ohjaaja koki, ettei erityisopettajien muu *tietotaito pääse esille*, kun suurin osa ajasta kului *lukilausuntoihin ja lukitestauksiin* (O2).

Kuitenkin lukitestausta on myös sellanen, mikä vie tai on keskiössä. (E1)

Meidän työnkuva on tällä hetkellä 85 % sitä testausta, että me hankitaan vaan ikäänkuin se apu niille opiskelijoille, että he sais siellä YTL:n lausunnolla lisää aikaa sinne kokeisiin. Se on se varaventiili, mikä me voidaan tällä hetkellä tarjota mutta mä toivoin, että jo kolmen vuoden päästä ollaan ihan jossain muualla. (E3)

Ihanteellista haastateltavien mukaan olisi tilanne, jolloin jokaisessa lukioissa olisi yksi erityisopettaja. Tällöin erityisopettaja pystyisi paremmin kehittämään lukion erityisopetusta ja antamaan tukea tehokkaammin yksilöllisellä tasolla. Lisäksi tämän ajateltiin auttavan myös niitä opiskelijoita, jotka ovat saaneet

säännöllisesti tukea erityisopettajalta peruskoulussa, jolloin siirtymä yläkoulusta lukioon ei olisi niin suuri.

Periaattessa pitäis varmaan olla sellainen laaja-alainen jokaisessa lukiossa ja tehtäis niinku ollaan peruskouluissakin tehty, että ei se kahden kuukauden kesäloma siinä ysiluokan ja lukion välissä oikeesti niillä, joilla jotain ongelmaa on niin ei se niinku kasva pois siinä välissä. Niin se ois niinku kaikkein paras järjestelmä. (O2)

Että toivotaan, että jatkossa pystyttäis, jos meillä olis sellanen tilanne, että 700 opiskelijan lukiossa olisi yksi erityisopettaja niin sittenhän täällä pystyis kehittämään näitä erilaisia malleja ja antaa sitä tukea yksityisellä tavalla. (E3)

Erityisopettaja (E2) piti sitä hyvin tärkeänä, että lukion erityisopettaja olisi sellainen, joka olisi helposti saatavilla. Tällöin esimerkiksi opiskelijoilla olisi mahdollisuus käydä lukiopäivän aikana erityisopettajan työhuoneen luona, mikäli hänellä on joku asia, mistä hän haluaa keskustella. Saatavuus tarkoitti hänelle myös sitä, että erityisopettajan vastaanotolle pystyy helposti varaamaan ajan ja huoltajat pystyvät myös halutessaan ottamaan yhteyttä.

Et ovi on auki, tänne saa tulla aina ja mä yritän järjestää aina ajan, jos joku on niin, että mun on pakko mun on pakko. - - Tänne täytyy voida tulla silloin välituntisin, mäki joskus tulisin mielelläni tonne opehuoneeseen, no mä meen sinne ja laitan oven kiinni keran päivässä. Mutten muuten mä oon täällä, kun ne on välkällä niin silloin mäkin oon täällä, vaihdetaan pari sanaa jostain asiasta ja sillai niinku sit sä tiedät, että missä ne menee ja mitä niille kuuluu. - - Ja sit, ku meillä on niin kauan ollu erityisopettaja niin aika monet huoltajatkin tietää, että hei siellä on erityisopettaja koko ajan. (E2)

Lukioiden haaste oli tutkittavien mukaan se, että lukion erityisopettajia on liian vähän, jolloin aikaa ei ole riittävästi erityisopetuksen kehittämiseen ja opiskelijoiden yksilölliseen tukemiseen. Yksi asia, joka vei paljon erityisopettajien aikaa oli lukitestausten tekeminen. Toivottavaa olisi se, että jokaisessa lukioissa olisi yksi erityisopettaja, jolloin tukea pystyttäisiin tarjoamaan paremmin.

8.1.2 Lähestymistapa

Haastattelussa nousi esiin ajatuksia siitä, millainen lähestymistapa lukion erityisopettajalla olisi kannattavaa olla lukiolaisiin nähden. Psykologit pitivät tähdellisenä rauhallista lähestymistapaa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kunkin lukiolaisen kohdalla pitäisi perehtyä kunnolla siihen, millainen juuri hän on ja millaista tukea hän tarvitsee kyseisen nuoren kanssa keskustellen.

Ensiks hahmotaan, millaiset ongelmat on kyseessä ja sit niihin rakennetaan sellainen ohjelma. - - ei heti rynnätä sellaiseen toimintaan tai kaavioon niin sek in voi olla hyvä, että aluku vaan kuunnellaan ja annetaan asian vähän kehittyä ja kypsyy. (P2)

Et käytäis yhdessä läpi et se kans kokee sen, ettei oo joku, joka on vaan tietävinään, joku jolla on ne vastaukset, koska eihän sillä oo ja eihän se tiedä. Et yhdessä - - On se joku ihminen, jonka puoleen voi kääntyä. (P1)

Toinen tärkeä asia, josta haastateltavat puhuivat, oli yksilön kunnioitus. Erityisopettajan ja opiskelijan välisessä tapaamisessa tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että erityisopettaja ottaa yksilön näkemykset, tavoitteet ja toiveet huomioon, jolloin lukiolainen saa sellaista tukea, jonka hän itse kokee tärkeänä ja hyödyllisenä. Myös luottamuksellisuutta pidettiin tässä merkittävänä.

Ja voi viel pohtii sitä yhdessä ja ohjata enemmänkin siihen suuntaan et, mitä sä oikeasti haluaisit tehdä - - et siinä on joku, joka on kiinnostunut ja haluaa selvittää, missä tässä on kyse ja haluaa ja uskoo - - Et mitä sä itse ajattelet tästä ja kuuntelee sinua - - ja pohtii sun kanssa (P1)

Ja ne asiat, mistä ne täällä puhuu niin se on kuitenkin niin ne on semmosia, että sun täytyy totaalisesti luottaa siihen toiseen. (E2)

Haastatellessa lukion erityisopettajan suhtautumisesta lukiolaisia kohtaan esiin nousi toiveita lempeydestä ja armollisuudesta, jolloin ollaan läsnä kohtaamisissa, lohdutetaan tarpeen vaatiessa ja edetään rauhallisessa tahdissa. Psykologi kertoi kokemuksen aiemmin tuntemastaan suositusta erityisopettajasta, joka oli ollut *huolehtiva, mukava ja jotenkin niin terapeutinen* (P1).

Tänään pienen matkan, huomenna vähän kauemmas. Ihan pienin askelin yritetään kehittää tätä asiaa. (E2)

No mä oon tämmönen äiti-ihminen enemmänkin - - niin mä jotenkin nään sen, että ei nään niin hirveen isoja ihmisiä vielä oo - - itketään sitten yhdessä no harvemmin minä mutta tarjoan nenäliina kohta jo tyhjistä laatikosta niille, jotka menettää kertakaikkiaan hallinnan siinä kohtaa. (E3)

Ihanteellisena pidettiin sitä, että lukion erityisopettaja tutustuu jokaiseen tapaamaansa lukiolaiseen rauhassa, tarjoten sellaista tukea, millaista hän juuri tarvitsee. Lisäksi korostettiin yksilön kunnioitusta sekä lempeää ja armollista asennetta.

8.1.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Yhteistyö huoltajien kanssa koettiin tärkeänä ja tehokkaana tapana tukea lukiolaista, jolloin oli mahdollisuus käsitellä nuoren kotiin liittyviä asioita suoraan ja toisaalta myös kuulla vanhempien mielipiteitä sekä mahdollisia huolen aiheita. Nuoreen liittyvissä asioissa oltiin oltu yhteydessä kotiin kunkin tilanteen vaatimalla tavalla.

Kotoahan käsin kuitenkin käy vielä se lukiolainen. Että se on tärkeää ottaa ne lukiolaisten vanhemmat tähän, jotta tiedetään koulussa, mihin pyritään ja sit taas vanhemmat voi tuoda esille huoliensa. (P2)

Kyllä sit on sellasia asioita, joista musta on ainakin kiva jutella vanhempien kanssa. - - Että mä herättelen niitä vanhempia miettimään, et entä jos sä tekisitkin niin, voisko tää vaikuttaa positiivisesti sun lapseen. (E2)

Moni haastateltavista piti myös tärkeänä nuoren itsenäisyyden kehitystä ja kunnioitusta. Tällöin vanhempiin ei oltu yhteydessä samalla tavalla kuin keskimäärin peruskoulussa vaan pyrittiin ensisijaisesti keskustelemaan nuoren kanssa ja oletettiin nuoren itse kertovan niistä asioista kotona, jotka koee tarpeellisena huoltajiensa tietoisuuden kannalta.

Kun ollaan jo lähestulkoon tän ikäisten kanssa ja kuitenkin heillä on jo oikeus päättää omista asioista. - - Että se laps itse tajuaa ja ottaa vastuuta siitä koulunkäynnistä. (E2)

Tutkittavat olettivat, että monelle lukiolaiselle tärkeää oli, ettei kaikista lukio-opiskeluun liittyvistä asioista raportoitu suoraan huoltajille. Tämä oli myös tärkeää ottaa huomioon yhteistyössä vanhempien kanssa. Vastausten perusteella olennaista oli toisinaan myös pyrkiä muuttamaan lukiolaisen mielipidettä kyseisen asian suhteen, mikäli koettiin, että huoltajien tietämys lukiolaista koskevasta asiasta olisi olennaista hänen hyvinvointinsa kannalta.

Lukiolainen on, että ei missään nimessä niin tästä ei saa puhua äidin tai isän kanssa niin sit ite vaan huomaa, että se asia, et se voi olla semmonen, missä me voidaan tässä puhua mutta se ei kuitenkaan sit vaikuta mihinkään muutokseen siellä kotona arjessa, se ongelma niinkun pysyy yllä ja se toistaa itseään et sit monesti kuitenkin joutuu. (P1)

Yhteenvedona yhteistyö huoltajien kanssa koettiin lukiossa tärkeänä, jossa otettiin huomioon myös lukiolaisen toiveet ja itsenäisyyden kunnioitus.

8.2 Myönteisyyden lisääminen

Haastateltavat kokivat lukion erityisopettajalla olevan keskeinen rooli tukea tarvitsevien myönteisen asenteen vahvistamisessa. Tärkeää oli etenkin positiivisen opiskelijaidentiteetin sekä armollisen asenteen vahvistaminen.

8.2.1 Positiivisen opiskelijaidentiteetin vahvistaminen

Erityisen tärkeänä koettiin lukiolaisten positiivisen opiskelijaidentiteetin vahvistamista, johon pitäisi lukion erityisopettajan lisäksi myös muiden aineenopettajien kiinnittää huomiota. Haastattelussa tutkittavat pohtivat ja kertoivat erilaisia keinoja tämän toteuttamiseksi.

Äärimmäisen paljon, mun mielestä sellaista positiivista opiskelijaidentiteettiä pitäis korostaa niinku nykyistä enemmän. - - Mä oon koittanutkin tuoda sitä yksilöohjauksissa esille niin mä huomaan, että kyllä sillä on merkitystä sitten niille opiskelijan omille ajatuksille positiivisesti. (E1)

Yksi tapa kohentaa tai vahvistaa lukiolaisen myönteistä opiskelijaidentiteettiä oli *onnistumisten kokemusten* tarjoaminen (O1). Opiskelijaa, jonka opiskelukyky oli laskussa saatettiin tukea psykologin (P2) mukaan esimerkiksi siten, että nuorta autettiin viemään vähän kerrallaan opintojaan eteenpäin. Tällöin hän mahdollisesti sai hallinnan ja onnistumisen tunnetta tästä, minkä jälkeen nuoren oli helpompaa jatkaa taas hieman eteenpäin.

Että kun sä teet näin ja näin niin sä pääset tämän kanssa ja sit katotaan sen jälkeen lisää, et saadaa jotain konkreettisesti liikkeelle niin se auttaa usein. (P2)

Toinen hyvin tärkeä tapa oli lukiolaisen vahvuuksien korostaminen ja niihin keskittyminen, joiden pohjalta kohennettiin lukiolaisten myönteisyyttä itseään kohtaan. Lisäksi vahvuuksien pohjalta oli mahdollista pohtia lukiolaiselle mieluisia jatkosuunnitelmia ja haasteiden osalta miettiä rakentavaan sävyyn puolestaan sitä, miten niihin voitaisiin puuttua. Erityisopettajan mukaan mielekästä olisi *napakka interoentio* tai *positiivinen kommentti*, joka auttaisi lukiolaista ymmärtämään, että hänestä *löytyy vaikka mitä* (E3).

Että se opiskelijaidentiteetti ei sais mennä negatiiviseksi ja niemonmaan se, että löydettäis ne hyvät asiat ja keskityttäis niihin vahvuuksiin ja sille, mitä niille heikkouksille voi tehdä. (E1)

Vaikuttaa, että se on ehkä se mis erityisopettaja pystyy olemaan niinku avuksi opiskelijalle, että löydetään sen opiskelijan vahvuuksia, eikä tuijoteta sitä, että tässä sä et oo onnistunut. - - Että sulla on tällaset vahvuudet ja tota näillä sä pääset pitkälle ja sit koitetaan vähän näitä, missä sä oot heikko rakentaa. (E2)

Viimeiseksi keskeiseksi keinoksi vastauksissa esiin nousi itseluottamuksen vahvistaminen ja armollisuus epäonnistumisia kohtaan. Esimerkiksi erityisopettaja (E2) oli kehottanut opiskelijoita asennoitumaan haasteisiin niin, että niistäkin voi oppia jotain ja lisäksi niistä näkyy, mitkä asiat vaativat vielä opettelua. Tärkeää oli myös lukiolaisen vakuuttaminen siitä, että hän selviää haasteita huolimatta ja hänessä on myös paljon hyvää.

Mä yritän markkinoida sitä epäonnistumista sillai, että meillä on viel jotain opittavaa ja siitäkin voi oppia. (E2)

Ja mä jotenkin haluan tasoitella niitä vaatimuksia ja antaa itsevarmuutta siihen, että kyllä sä pärjää. Sussa on paljon vahvuuksia ja tota me selvittää tästä. (E3)

Haastateltavat kokivat opiskelijan positiivisen opiskelijaidentiteetin vahvistamisen tärkeänä. Tähän oltiin pyritty reagoimaan esimerkiksi tarjoamalla onnistumisen kokemuksia, korostamalla opiskelijan vahvuuksia heikkouksien sijasta, opettamalla rakentavia tapoja suhtautua haasteisiin ja vahvistamalla opiskelijan itseluottamusta.

8.2.2 Armollisen asenteen vahvistaminen

Vastausten perusteella tärkeänä pidettiin sitä, että lukion erityisopettaja auttaa lukiolaisia omaamaan armollisen asenteen itseään kohtaan. Ensinnäkin tärkeänä pidettiin sitä, että lukiolainen ei ota opintojaan liian vakavasti, jolloin hän oppii käsittelemään epäonnistumisia ja osaa ottaa itselleen aikaa myös nauttiakseen lukion ulkopuolisesta elämästä.

Vähän rennompaa sinne, että ei niin haudan vakavaa ja ehkä semmonen kans sinne, et niin moni pelkää epäonnistumista, et mitä sitten, jos käviskin näin ja, mitä sitten, vaikka meniskin joku juttu joskus pieleen. Ettei se maailma välttämättä siihen romahda, eikä välttämättä kukaan huomaa ollenkaan. (P1)

Ja siinä on vielä se, että miten saada he ymmärtämään ensinnäkin se, että he on nuoria, heillä ei oo kiire mihinkään, he vois vähän keventää. (E3)

Toinen tärkeä asia oli se, että pyritään pitämään huolta siitä, että nuorilla olisi elämässään ja lähitulevaisuudessaan aina sellaisia asioita, jotka tuovat heille iloa. Psykologi piti tärkeänä sitä, ettei nuorelle synny olotilaa siitä, että arki on *pelkästään sitä puurtamista*, jota pystyttiin näillä positiivisilla odotuksilla välttämään (P1).

Mut sit kuitenkin myös semmosta kivaa, mitä odottaa lähitulevaisuudessa. (P1)

Parempi, että meillä on hyvässä hapessa oleva nuori, joka nauttii elämästään, kun se, että me ajetaan se ihan loppuun, koska meille tulee sitten yliopistoon niitä yliväsyneitä, jotka on ensimmäisen vuoden siipi maassa, ettei ne jaksakaan tehdä mitään ja elämänhallinta hajoaa. (E3)

Viimeisenä ja keskeisenä keinona esiin nousi nuoren ymmärryksen kehittyminen siitä, ettei kaikessa tarvitse olla hyvä. Tällöin väsähtäneen lukiolaisen jaksamista saattoi tukea jo se, että hän hyväksyi joissain oppiaineissa heikommat numerot ja keskittyi niihin oppiaineisiin, jotka sujuivat paremmin.

Että ooksä miettinyt, ettei sun tarvii olla kaikissa oppiaineissa hyvä, että voiksä olla armollinen itselles ja todeta, että on kirjo oppiaineita, eikä oo semmosta synnynmäistä. Näin mä sanoin mun omallekin pojalle, että nyt sä mietit, että et sä tarvii tota. Jos sä oot pitkässä matkassa ihan sairaan hyvä ja sulla menee toi ja toi noin hyvin niin, mitä sä teet jollain uskonnolla tai, että siis raaka peli mutta joskus on pakko, jos sä näät et se sen lapsen uuvuttaa ja totaalisesti. (E2)

Vastausten perusteella tärkeää oli se, että lukiolainen oppii suhtautumaan itseään kohtaan armollisemmin. Tämä saattoi esimerkiksi näkyä siten, että lukiolainen ei ota liian raskaasti opintojaan ja hyväksyy myös vastoinkäymiset. Lisäksi olennaisena pidettiin sitä, että lukiolainen oppii huomioimaan sen, että hänellä on myös positiivisia asioita elämässään ja hyväksyy sen, ettei kaikessa tarvitse olla hyvä.

8.3 Opiskelun tukeminen

Haastateltavat kokivat opiskelun tukemisen eri keinoin oleellisena osana opiskelijoiden opiskelukyvyyn tukemisessa. Opiskelua tuettiin ja tuli myös tukea heidän mielestään konkreettisina järjestelyinä, opiskelutaitoja kehittäen ja niihin liittyviä kursseja pitäen sekä yksilö- ja ryhmätapaamisten avulla.

8.3.1 Konkreettiset järjestelyt

Lukion erityisopettajilla kerrottiin olevan muutamia konkreettisia järjestelyjä, joilla he pyrkivät parantamaan lukiolaisten opiskelukykyä. Ensimmäinen niistä oli kurssikohtaiset helpotukset, jolloin esimerkiksi aineenopettaja saattoi antaa tiivistelmän lukiolaiselle kurssin tärkeimmistä asioista. Lisäksi opiskelijan lukujärjestystä voitiin suunnitella niin, että oppiaineissa oli sellaisia opettajia, joiden käyttämät opetusmenetelmät tuntuivat lukiolaisesta hänelle sopivimmilta.

Opettajat antaa tärpit ja opiskelija yrittää keskittyä niihin - - Ja jos huomataan et jonkun opettajan tyyli ei sovi niin sit otetaan toisenlainen, jolla on toisenlaiset menetelmät. - - Et se on selvää, että toisenlaiset opettajat sopii toisille opiskelijoille paremmin kuin toiset mutta sitten pitää olla vaan valmiuksia muuttaa niitä. (E2)

Myös koetilanteisiin pyrittiin tuomaan helpotusta, jolloin esimerkiksi lukiolaisen oli mahdollisuus saada tarpeen vaatiessa lisäaikaa kokeeseen. Toisinaan saatettiin järjestää myös suullisia kuulusteluja tai järjestää lyhyempiä kokeita, mikäli niiden koettiin helpottavan opiskelijan jaksamista ja opiskelua.

Lisää aikaa kokeissa - - Joskus voi olla ihan suullinenkin kuulustelu et voi ottaa vähän lyhyempiäkin kokeita jos on mahdollista järjestää. (P2)

Yksi merkittävä tapa tukea opiskelijan opiskelukykyä oli lukujärjestyksen suunnittelu siten, että opiskelijalle jäi enemmän vapaa-aikaa. Tällöin lukiolaiselle ehdotettiin lukion suorittamista kolmessa ja puolessa tai neljässä vuodessa. Lisäksi lukujärjestystä voitiin suunnitella niin, että lukuaineita oli vähemmän jokaista jaksoa kohden.

Et joskus voi vaikka sitten keventää jaksoa tai lukuvuotta, jos se on mahdollista. Että ne on kyllä sitten sellaisia konkreettisia asioita, joilla voi saada suuren helpotuksen. (E1)

Ja sit me yritetään auttaa heitä, joko kehittämään lukujärjestystä tai siten, että ei oo montaa lukuainetta samassa jaksossa. (E2)

Erityisopettaja (E2) kertoi eräästä opetushallituksen kokeilusta, jossa lukiolainen pystyi jättäytymään osista pakollisista kursseista pois ja ottamaan niiden tilalle sellaisia aineita, jotka kiinnostivat lukiolaista tai olivat tärkeitä hänen tulevaisuutensa kannalta. Hän toivoi, että tällainen mahdollisuus jäisi pysyväksi lukioissa, jolloin lukiolaisella olisi mahdollisuus hyödyntää lukiossa

opiskeluaikaansa tehokkaammin ja mielekkäämmin tulevaisuudensa tavoitteiden kannalta.

Me ollaan oltu tommosessa kokeilussa mukana, missä pysty poistamaan osan oppiaineista ja se kokeilu oli erittäin hyvä. Oli aivan mielletömän hyvä, jos sä vaikka tiedät, ettet sä tarvii historiaa tai biologiaa niin sitten sulla oli mahdollisuus lukea biologiaa ihan hirveen paljon tai psykologiaa ja jättää pois historiaa ja vaikka uskontoa. - - koska osa tietää jo, et ne halua lääkkiseen niin ne silloin voi ottaa sitä biologiaa ja matikkaa ja psykkaa ja kaikkee ihan hirveesti. (E2)

Lukiolaisia pyrittiin tukemaan konkreettisesti kurssikohtaisten järjestelyjen ja koetilanteisiin liittyvien helpotusten lisäksi suunnittelemalla opiskelijan lukujärjestystä niin, että hänelle jäisi enemmän vapaa-aikaa. Lisäksi lukio-opintoihin toivottiin muutosta siten, että opiskelijoilla olisi mahdollisuus karsia pois pakollisia kursseja ja ottamaan niiden tilalle heidän tulevaisuuden näkymiä tukevia opintoja.

8.3.2 Opiskelutaitojen kehittäminen

Opiskelutaitojen opettaminen oli yksi tärkeä osa lukion erityisopettajien työnkuvaa tutkittavien mielestä. Niiden *interventiopohjainen opetus* auttoi erityisopettajan mukaan lievittämään opiskelijoiden mahdollista *uupumista* (E1). Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, että hyvät opiskelutaidot omaava opiskelija ei joudu *vaikean kautta etenemään opinnoissaan* vaan pystyy hyödyntämään omaa *kapasiteettiensa* paremmin ja olemaan näin myös tehokkaampi (E3).

Oppimisstrategioita pitäis opettaa vielä enemmän. Joo siellä on jo ehkä ala- ja yläkoulussa tietenkin, että ihan jo ihan jokaisessa oppiaineessa tuoda esiin niitä asioita. Ja jos miettii sitten lukio-opintoja niin kyllä ne on äärimmäisen tärkeitä, että ne olisi hallussa tai jollain tavalla niitä pystyttäis kehittämään. (E1)

Opiskelutaidoista puhuttaessa tietyt taidot nousivat vastauksissa erityisen tärkeiksi lukiolaisten opiskelukyvyyn alenemisen ehkäisemiseksi. Yksi näistä oli ajanhallintaan liittyvät taidot, jolloin lukiolainen kykenee jaksottamaan omaa opiskeluaan ja suunnittelemaan päiväänsä niin, että aikaa jää riittävästi sekä opiskelulle ja muille aktiviteeteille sekä levolle. Tähän liittyi olennaisesti myös kyky pitkäjänteiseen työskentelyyn ja oman toiminnan ohjaukseen.

He hyötyis semmosesta, et he osais suunnitella päiviensä kulun. Et he pystyis ohjaamaan omaa toimintaansa. (O1)

Sit motivointiin liittyy myös se, että pitää opettaa tekemään pitkäjänteistä työtä, vaikka just nyt ei tunnu siltä. Että jotenkin niinku päättää, että nyt mä teen jotain asiaa ja siinä voi olla sitten monia tapoja. Että mä teen nyt vaikka reippaasti 20 minuuttia ja sitten mä saan huilata tai tehdä jotakin kivaa tai vastaavaa. - - Siis ihan opetellaan tekemään pitkäjänteisesti töitä, vaikka ei hotsita yhtään. Ja se on semmonen asia, että työntekoa pitää opetella ja se on osa sitä motivoitumista ja mä perehdyn siihen asiaan. (E3)

Toinen keskeinen opiskelutaito liittyi isojen lukukokonaisuuksien hallintaan, jolloin tärkeää olisi kehittää opiskelijoiden kykyä jäsenellä tekstejä ja opettaa siihen sopivia strategioita. Myös esseiden kirjoittamiseen liittyvien taitojen opettaminen koettiin keskeisenä.

No ehkä tekstin työstäminen ja se, miten se työstää sellaseks, että muistaminen niinku vahvistuu ja paranee ja siitä lukemisprosessista tulis sellanen keveämpi ja tehokkaampi. (E1)

Opinto-ohjaajien mielestä joidenkin lukiolaisten haasteena on se, ettei osata käyttää eri oppimisstrategioita joustavasti oppiaineesta riippuen. Toivottavaa olisi tällöin, että lukiolaisille kehitettäisiin valmiuksia hyödyntää erilaisia opiskelutaitoja eri oppiaineiden sisällä kulloisenkin tehtävän vaatimalla tavalla.

Sitä, et ei oikeastaan se, mikä strategia vaan, että osaa käyttää aina kyseeseen aineeseen tiettyä strategiaa ja sitä aina taitavat opiskelijat osaa ja taas heikoimmat tekee aina ne samat samalla kaavalla - - joku sellainen lukkiutunut juttu (O2)

Sitten he hyötyis sellasesta oppiainekohtaisesta strategioista. (O1)

Haastateltavien mukaan lukiolaiset hyötyisivät etenkin ajanhallintaan, lukemiseen ja kirjoittamiseen sekä joustavien oppimisstrategioiden valintaan liittyvien opiskelutaitojen opetuksesta. Opinto-ohjaajan mukaan tärkeää olisi näiden lisäksi pohtia opiskelijan kanssa sitä *millaiset olosuhteet* tukevat juuri hänen oppimista ja keskittymistä (O1).

8.3.3 Opiskelutaitoja kehittävät kurssit

Joissain lukioissa järjestettiin etenkin ensimmäisen vuoden lukio-opiskelijoille kursseja, joiden tavoitteena oli kehittää opiskelutaitoja, joita esimerkiksi *eri aineet edellyttää opiskelussa* (P2). Erityisopettajan lisäksi tai sijasta kurssia saattoi pitää myös esimerkiksi aineenopettaja tai opinto-ohjaaja lukiosta riippuen.

Mä sanoisin, että se mitä me pystytään antamaan niin meillä on opiskelutaitojen opettamiseen perustuva kurssi eli siellä käydään ihan semmosia ensinnäkin oppimisen haastei-

den perusasioita läpi. - - Sitten siellä käydään lävitse jotain opiskeluteknisiä juttuja niin, että olis jotain välineitä, joilla tarttua niihin hankaloihin asioihin. (E3)

Kurssin yksi merkittävimmistä hyödyistä oli opiskelijoiden saama vertaistuki. Tällöin esimerkiksi oppimisvaikeuksia omaava oppilas saattoi huomata, ettei ole ainoa, jolla on samankaltaisia haasteita oppimisessa. Tämän koettiin olevan yhteydessä positiivisesti esimerkiksi opiskelijan käsitykseen itsestään opiskelijana.

Että ihana huomata, että muillakin on samanlaisia ajatuksia ja kokemuksia ja se on oikeastaan se yks tärkeimmistä kokemuksista. (E1)

Opiskelija ehkä havaitsee, että mä en ookkaan ainoa maailmassa ja jollain muullakin voi olla tätä haasteellisuutta. Ja toisaalta sieltä saa sitten sitä vertaistukea, että hei, että noi on ihan hyviä tyyppejä ja niillä on vähän samanlaisia pulmia kun mulla, että mäkin voin olla ihan hyvä tyyppi. (E3)

Erityisopettaja kertoi palautteiden joukossa olleen *valonpilkahduksia*, jolloin ne olivat olleet *tosi ihania* ja *myönteisiä* ja niitä oli tullut opiskelijoiden lisäksi myös huoltajilta (E1). Haastateltavista osa koki opiskelutaitoja kehittävät kurssit tärkeänä osana niiden opiskelijoiden tukemista, joilla oli haasteita opiskelukyvyn suhteen. Toisaalta toinen erityisopettaja koki myös sen tärkeänä, että *opsikelustrategioita* opetetaan jatkuvasti oppituntien yhteydessä, jolloin se tuo yleistä *tehokkuutta* ja erillinen kurssi ei ole tällöin niin välttämätön (E2).

8.3.4 Yksilö- ja ryhmätapaamiset

Haastateltavat pohtivat yksilö -ja ryhmätapaamisten etuja lukiolaisten ja lukion erityisopettajan välillä. Yksilötapaamisten hyvänä puolena nähtiin se, että saadaan parempi käsitys siitä, että minkälaisia vahvuuksia ja haasteita kyseisellä lukiolaisella on. Lisäksi kahdenkeskisten tapaamisten ajateltiin helpottavan lukiolaisen kertomista hänelle vaikeista asioista. Erityisopettaja koki, että monesti kyse saattaa olla *tunnelukoista* ja *mielikuvista itsestään*, jolloin muutamalla tapaamisella käydyt keskustelut saattavat jo auttaa lukiolaista (E3)

Ja yksilöllinen tuki on toki hyvä aina, että voidaan hahmottaa vähän, että mistä sen opiskelijan vahvat alueet on ja mitkä taas on vähän heikommät, että sen pohjalta vähän rakentaa sitä ohjelmaa (P2)

Että kyllä se on tärkeä, että he pääsee keskustelemaan et, mitä ne onkaan sit niitä asioita mielessä, että he pääsis sitten puhumaan halutessaan. - - ja yksilöohjauksissa oikeastaan

sitten se kohtaaminen on se tärkein, että he voi vapaasti sitten puhua ja he voi olla omia itteään. Että tota siinä oikeestaan. (E1)

Erityisopettaja koki yksilötapaamisten hyvänä puolena myös tehokkuuden, mikä oli monelle opiskelijalle tärkeää. Hän kertoi nuorten olevan nykyään yleisesti hyvin *päämäärätietoisia*, jolloin *tulosten täytyy tulla nopeasti* (E2).

Pienimuotoisten ryhmien tapaamiset koettiin hyvänä puolena etenkin vertaistuen osalta. Parhaimmassa tapauksessa ryhmä mahdollisti kokemusten ja vinkkien jakamisen sekä ymmärryksen siitä, ettei ole ainut, jolla on tietäntyyppisiä vaikeuksia.

Jos mä ajattelen, jossain ryhmässä sitä epäonnistumista ryhmässä niin silloin mä ajattelen et hei, että tästä voi toisetkin saada, että tää ei oo mikään häpeän paikka. (E2)

Siellä olisi niin turvallinen niinku se vuorovaikutus ja luottamus toisten kesken, että siellä uskaltais avautua, että eri tilanteissa palvelee erilaiset työskentelymallit. - - Koska sieltä tulee sitten sitä sparrausapua ja mallioppimista ja monenlaista muuta. (E3)

Haastateltavat kokivat yksilötapaamisten etuna paremman tutustumisen yksilöön sekä tehokkuuden. Ryhmän nähtiin tukevan puolestaan lukiolaisia sieltä saaman vertaistuen vuoksi yhteisten keskustelujen myötä.

8.4 Erityispedagogisten menetelmien hyödyntäminen oppitunneilla

Moni koki, että opiskelijoiden oppimista ja jaksamista tukevien menetelmien käyttö pitäisi huomioida lukion erityisopetuksen lisäksi myös aineenopetuksessa. Esimerkiksi aineenopettajien toivottiin käyttävän erilaisia opetusmetodeja, jolloin opetus palvelisi mahdollisimman monen oppimista. Lisäksi oppitunneilla kehoitettiin hyödyntämään ytimekkäitä muistiinpanoja, jäsenyöneitä oppikirjoja ja selkeää puhetta.

Niin ja sitten sellanen asia, että monta kertaa ajatellaan, että meillä erityisopettajilla täytyisi olla selkeitä muistiinpanoja tai ei saisi puhua samaan aikaan, kun oppilaat kirjoittaa muistiinpanoja. Pitäis olla niinku jäsenyöneet hyvät oppikirjat, ei saisi olla liikaa säälää vaan siellä olis tiivistelmiä ja tämmöstä rytmitystä ja muuta. Ne on itseasiassa sellaisia asioita, joista kaikki hyötyy. - - Semmonen hyvä pedagogiikka, se on hyödyllistä ihan kaikille. (E3)

Toinen asia, johon kiinnitettiin huomiota lukion yleiseen opetukseen liittyen oli ajankäyttö oppitunnilla. Kannatettiin sitä, että oppitunti käytettäisiin

mahdollisimman tehokkaasti, jolloin opiskelijalle jäisi kotiin opeteltavaksi vaan ydinasiat oppituntiin liittyen. Toisaalta oppitunneilla toivottiin myös huomioitavan sen, ettei moni jaksaa keskittyä 75 minuuttia täysin, jolloin oppitunteja tulisi suunnitella niin, että opiskelijalla on hetki aika levähtää. Yhteenvetona oppituntien pitäisi olla tehokkaita sisällyttäen muutaman minuutin taukoja, milloin lukiolaisella olisi aikaa rentoutua hetkeksi, jotta hän jaksaisi taas keskittyä opetukseen.

Mutta mä en tiedä, mä toivoisin, että siellä 75 minuutin aikana myllättäis mahdollisimman paljon ja sit sinne kotiin jäis vaan joku helmi sinne, jota tehdä. Että on paljon tekemistä. (E2)

Yksi, jota mä mietin kovasti, mikä on pedagoginen haaste todennäköisesti on se, että ihmisen biologia on vaan sellanen, et oltiin me vauvoja tai vaareja niin 30 min on aikalailla se tarkkaavuuden ja keskittymisen maximi ja, kun meillä on nyt näitä 75 minuutin oppitunteja niin, onko meillä mahdollisuus löysätä sitä kaasua siellä jossain kohtaa ja olla muutama minuutti ikään kuin irti siitä asiasta. (E3)

Viimeisenä tärkeänä erityispedagogisena menetelmänä pidettiin sitä, että oppituntien kannustavalla ja turvallisella ilmapiirillä pyrittäisiin vahvistamaan lukiolaisten positiivista opiskelijaidentiteettiä. Käytännössä tällainen ilmapiiri ilmeni erityisopettajan mukaan niin, että *opiskelija uskaltaa kysyä ja osallistua, vaikkei satasella tiedäkkään sitä, onko oikeassa* (E3).

Mun näkemys on se, että jokainen oppitunti on riski opiskelijalle. Se on riski epäonnistua, menettää sosiaalisesti kasvonsa ja niinku saada semmonen negatiivinen vahvistus sille omalle osaamattomuudelle. Jotta siihen oppimiseen voidaan päästä positiivisella tavalla kiinni, jotta se motivaatio on aito ja osallisuus on aito siellä niin se edellyttää sitä, että siellä on turvallinen olotila siellä. (E3)

Erityisopettajan käyttämien menetelmien lisäksi toivottiin, että myös oppitunneilla huomioitaisiin opiskelukyvyn tukeminen. Ensinnäkin aineenopettajia kannustettiin käyttämään erilaisia opetusmetodeja sekä suunnittelemaan ajankäyttöä tunneilla siten, että se palvelisi opiskelijoiden oppimista ja jaksamista. Lisäksi aineenopettajien toivottiin luovan sellaista ilmapiiriä, jossa lukiolaisten olisi turvallista olla.

9 POHDINTA

9.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoituksena oli löytää tekijöitä, jotka alentavat lukiolaisten opiskelukykyä, tutkia sitä, miten näitä opiskelijoita on tunnistettu lukiossa sekä tunnistaa keskeisiä keinoja, joilla kyseisiä opiskelijoita pystyttäisiin tukemaan erityisopetuksessa. Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan teemahaastattelujen avulla, joihin osallistui kaksi lukion opinto-ohjaajaa ja psykologia sekä kolme lukion erityisopettajaa. Tässä luvussa tuon esille tutkimukseni keskeisimpiä tuloksia kokoavasti verraten niitä aiempiin tutkimuksiin. Arvioin myös tutkimuksen luotettavuutta ja pohdin jatkotutkimushaasteita.

9.1.1 Opiskelukyvyn alenemiseen yhteydessä olevat taustatekijät

Persoonallisuus. Negatiivinen kuva itsestä oppijana nousi tutkimuksessani esiin keskeisenä tekijänä, jolla on yhteys opiskelukyvyn alenemiseen. Haastateltavat kokivat sen näkyvän käytännössä oman oppimisen vähättelynä, päämäärättömyytenä sekä herkkyytenä luovuttaa. Asenneongelmat ilmenivät myös Virran (2007, 310) sekä Campoksen ja Marocon (2012, 827) nuoria koskevissa tutkimuksissa selkeinä oppimista haastavina tekijöinä. Vastavuoroisesti monissa tutkimuksissa lukiolaisten menestystä ja hyvinvointia ovat selittäneet optimistisuus, innostus ja usko omasta pärjäämisestä (Koistinen 2010, 246; Martin, Cayanus, Weber & Goodboy 2009, 104; Vahtera 2007, 72). Yksi merkittävä syy kielteisyyteen ja jaksamattomuuteen on tutkimusten mukaan se, mikäli lukiolainen ei ole lukiossa omasta tahdostaan tai on epävarma motivaatiostaan, mikä ilmeni myös omassa tutkimuksessani (Karppas 2007, 175; Koistinen 2010, 248; Olkinuora, Tuittu, Klemelä, Leppänen & Aro 2007, 108). Ulkoapäin asetettujen vaatimusten lisäksi negatiivisuuteen saattoi olla yhteydessä aiemmat epäonnistumiset peruskoulussa.

Tutkimuksessani opiskelijoiden yksinäisyys koettiin opiskelukykyä haastavana tekijänä. Eräässä lukiolaisten uupumusta käsittelevässä tutkimuksessa havaittiin, että kaveriporukoita yhdistää yksinäisyys tai sama

uupumustaso. Tällöin esimerkiksi tyypillisesti opiskelija, joka kokee lukion haastavana on ympäröinyt itsensä samalla tavalla ajattelevien opiskelijoiden kanssa, mikä tutkitusti saattaa jopa lisätä uupumusta. Vastaavasti kannustava ja hyvin koulussa menestyvä ystäväpiiri auttaa jaksamaan ja pärjäämään lukiossa. (Kiuru ym. 2008, 45-48.) Anttilan (2013, 139) mukaan koulu-uupumukseen on yhteydessä perhesyiden lisäksi olennaisesti heikot sosiaaliset suhteet ikätovereihin. Tärkeää olisikin lukiolaisten tukemisessa kiinnittää huomiota opiskelijan sosiaaliseen tilanteeseen ja siihen, minkälaisia ajatuksia sekä kokemuksia liikkuu nuoren ystäväpiirissä (Kiuru ym. 2008, 50.)

Kognitiiviset taidot. Puutteet opiskelutaidoissa koettiin haastavan lukiolaisten opiskelukykyä. Anttilan (2013, 117-125) tutkimustulosten perusteella omien toimintatapojen muuttaminen lukioon sopiviksi ensimmäisen vuoden aikana on yhteydessä opinnoissa menestymiseen, jolloin puolestaan kehittymättömyys omien strategioiden suhteen heikentää lukiolaisen jaksamista ja oppimista. Vahteran (2007, 73) mukaan sopeutumista lukioon ja erilaisten strategioiden haltuun ottamista tukee vahvasti sosiaalinen tuki, jolloin lukiolainen saa apua esimerkiksi muilta lukiolaisilta, eikä koe oloaan tällöin niin yksinäiseksi. Tutkimustulosten perusteella lukion alulla on jo suuri merkitys nuoren lukiossa pärjäämisen kannalta, jolloin lukiolaisen tulisi kehittää opiskelutaitojaan lukioon sopiviksi.

Virran (2007, 311) tutkimuksessa keskittymisvaikeus ja lukihäiriö koettiin tyypillisimpinä lukiossa ilmenevinä erityispedagogisina haasteina, joihin kaivattiin lukion erityisopettajan tukea. Oppimisvaikeudet ja haasteet keskittymisessä nousivat esille myös omassa tutkimuksessa. Lisäksi sosiaalinen media nousi esiin nykypäivään kuuluvana asiana, joka hankaloittaa oppilaiden keskittymistä opiskeluun koulussa sekä kotona.

Lukio oppimisympäristönä. Lukio oppimisympäristönä koettiin vaativaksi opiskelupaikaksi, joka edellyttää nuorelta paljon itsenäisyyttä ja aikaa. Yläkoulun ja lukion välinen ero nähtiin suurena, jolloin nuoren koettiin olevan ison muutoksen edessä näiden välisessä siirtymässä. Tällöin kiire, vähäinen vapaa-aika, jatkuva suorittaminen ja aikuistumiseen liittyvien kehitystehtävien ratkaiseminen ovat helposti läsnä nuoren arjessa jatkuvasti (Koistinen 2010,

289-290). Lukion vaativuuden lisäksi haastateltavat kertoivat huolesta lukion vähäisiin resursseihin liittyen suuriin ryhmäkokoihin sekä lukion psykologin ja erityisopettajan antamaan tukeen. Nykyinen kurssimuotoinen lukio suosii lähinnäautonomisia ja itseohjautuvaisia lukiolaisia (Koistinen 2010, 301-302), koska tukea tarvitseville ei ole apua tarjolla riittävästi (Suomen Lukiolaisten Liitto 2007, 74).

Terveyskäyttäytyminen ja toiminta lukion ulkopuolella. Korppaksen ja omien tutkimustulosteni mukaan haastetta aiheutti se, mikäli lukiolaisen arki lukion ulkopuolella oli joko liian passiivista tai uuvuttavan aktiivista. Lisäksi vähäiset yöunet nousivat esiin tekijänä, joka haastaa lukiolaisten jaksamista. Korppaksen mukaan liian vähäinen nukkuminen johtui useimmiten siitä, ettei maltettu mennä ajoissa nukkumaan, mikä tuli esille myös omissa haastatteluissani. (Korppas 2007, 117.) Toisaalta voidaan pohtia, onko lukiolaisen arki opiskelujen myötä niin kiireistä mahdolliset harrastukset mukaan lukien, jolloin aikaa ei tunnu riittävän vuorokaudessa tarpeeksi. Esimerkiksi Salmela-Aron ja Readin (2017, 27) tutkimuksen mukaan lukioon liiallinen kiinnittyminen on yhteydessä uupumuksen kasvamiseen, mikä saattaa näyttäytyä haasteena irrottautu opiskelusta lukion ulkopuolella. Tällöin rentoutumiselle ja omille mielenkiinnon kohteille saattaa jäädä liian vähän aikaa, jolloin voi tuntua houkuttevalta toteuttaa niitä omien yöunien kustannuksella.

Huoltajilta saatu tuki. Lukiolaisen perheellä on merkittävä yhteys lukiolaisen pärjäämiseen opinnoissaan (Olkinuora ym. 2007, 41 & Rinne 2007, 289-290). Tutkimuksessani opiskelukykyä haastoi liian vähäinen tuki, ylihuolehtiminen, liialliset vaatimukset sekä henkiset vaikeudet perheen sisällä. Rinteen (2007, 290) mukaan etenkin perheen korkea sosiaalinen asema on yhteydessä siihen, että lapsen lukioon menemisestä sekä tulevasta jatkokoulutuksesta asetetaan odotuksia jo varhain. Korppaksen (2007, 175) tutkimuksessa uupumus oli tyypillisimmistä ylimmän sekä alimman sosiaaliluokan lapsille, jolloin se oli harvinaisempaa keskiluokasta tulevien koululaisten keskuudessa. Tutkimustuloksieni perusteella hyvä kasvuympäristö on sellainen, jossa nuorta kannustetaan tekemään valintoja ja

annetaan tukea riittävästi. Mahdollisesti keskiluokan perheissä ei ole keskimääräisesti niin paljon taloudellisia huolia, ylitöitä tai ulkoisia paineita, jolloin nuori saa sekä riittävästi tukea että vapautta itsenäiseksi kasvamisessa.

Yhteiskunnalliset tekijät. Yhteiskuntaan liittyvät tekijät nousivat tutkimuksessani esiin asiana, joka aiheuttaa huolta ja ahdistusta nykypäivän nuorille. Jatkuvat muutokset, täydellisyyden ihailu ja jatkotutkinnot laittavat nuoren kovalle koetukselle. Myös Korppas (2007, 177) kokee lukiolaisen elävän jatkuvien paineiden, epävarmuuden ja kilpailun keskellä, jolloin lukion suorittaminen itsessään ei ole edes tae työpaikan tai jatkokoulutuspaikan saamisesta. Nämä tekijät huomioon ottaen ei ole ihme, että osa lukiolaisista uupuu ja kokee jaksamisessaan haasteita. Takuuta pärjäämisestä tulevaisuudessa ei ole hyvistä arvosanoista huolimatta, jolloin on loogista, että opiskelukyvyn aleneminen on tyypillistä sekä heikosti menestyvälle ja parhaimpia arvosanoja saavalle opiskelijalle (Korppas 2007, 178). Näin ollen lukiolaisen pahoinvointi ei liity pelkästään yksilöön ja hänen lähiyhteisöön vaan vastuuta on otettava myös koko yhteiskunnan taholta.

9.1.2 Opiskelukyvyn alenemisen tunnistaminen lukiossa

Opiskelijasta huolehteminen. Opiskelukyvyn alenemisen huomaamiseksi haastateltavat piti tärkeänä sitä, että lukion työntekijät olivat länsä lukion arjessa, seurasivat lukiolaisten arvosanoja, juttelivat heidän kanssaan ja seurasivat opiskelijoiden poissaoloja. Koistisen tutkimustulosten mukaan tyypillistä lukiolaiselle oli jääminen pois oppitunneilta epäonnistumisten ja pettymysten välttämiseksi. Hänen mukaansa onkin tyypillistä, että opiskelija ratkoo lukiossa ilmeneviä haasteita olemalla poissa lukiosta. (Koistinen 2010, 245.) Valitettavan usein ne, jotka tarvitsisivat tukea, eivät tutkitusti tiedosta sen tarvetta tai osaa hakea apua, minkä vuoksi lukiossa ei tulisi tuudittautua siihen, että apua tarvitsevat hakevat sitä automaattisesti itse (Matthew 2009, 104; Olkinuora ym. 2007, 110). Esimerkiksi menestyvien lasten huoltajat ovat tutkitusti aktiivisemmin yhteydessä lukion henkilökuntaan verrattuna heikommin menestyneiden huoltajiin (Koistinen 2010, 303). Tällöin voidaan ajatella opettajien tarkkailun ja valppauden olevan hyvinkin tärkeää kaikkien

tukeva tarvitsevien huomaamiseksi. Lisäksi haastateltavat pitivät oppilaiden osallistamista tärkeänä tuen saamisessa, jolloin pyrittiin saamaan heidät tietoisiksi eri tukimahdollisuuksista ja niiden saatavuudesta.

9.1.3 Lukion erityisopettajan tuki opiskelukyvyn vahvistamisessa

Lukion erityisopetus. Lukion erityisopettajia ajateltiin olevan liian vähän, jolloin oppilaita ei pystytty tukemaan riittävän tehokkaasti. Sama erityisopettaja saattoi vastata tietyn kaupungin useamman lukion opiskelijoista, jolloin hänen aikansa oli hyvin rajattua. Ihanteellisena pidettiin tilannetta, jossa kussakin lukiossa olisi yksi oma erityisopettaja. Lukilausunnoista huolehtimisen, opiskelutaitoja kehittävän kurssin pitämisen lisäksi toivottiin hänellä olevan enemmän aikaa yksilöllisiin ja pienryhmä tapaamisiin nuorten kanssa. 2019 voimaan tulevan lukiolain mukaan lukiossa tullaan lisäämään opiskelijoiden mahdollisuutta tuen saantiin erityisopettajan ja opinto-ohjaajan osalta, minkä puolesta lukion erityisopettajien määrän lisääminen näyttäytyy välttämättömänä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018).

Lukion erityisopettajan lähestymistavassa korostettiin lempeää ja yksilöä huomioivaa kohtaamista. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että hän kuunteli opiskelijaa, antoi sellaista tukea, kun hän juuri tarvitsee ja suhtautuu nuoreen armollisesti. Lisäksi yhteistyötä huoltajien kanssa korostettiin kunhan kunnioitettiin lukiolaisen yksityisyyttä ja itsenäisyyttä. Anttilan (2013, 140) lukiolaisia koskevassa tutkimuksessa kannustetaan koko lukioyhteisöä toimimaan turvapaikkana nuorelle, jossa hänellä on mahdollisuus rauhassa opetella yhteiskunnassa vaadittavia taitoja ilman jatkuvia vaatimuksia ja muutospaineita.

Opiskelun tukeminen. Kairaluoman, Torpan ja Aron (2017, 9-10) tutkimuksen mukaan nuorten lukemis- ja kirjoittamistaitojen tukeminen on toisella asteella hyvin tarpeellista. He kokevat tärkeänä sen, että tukemisessa otetaan huomioon myös luku- ja kirjoitustaitoja kompensoivien taitojen harjaannuttaminen. Näitä ovat esimekriksi toiminnanohjaukseen, luetun ymmärtämiseen liittyvät taidot sekä erilaiset opiskelustrategiat, mitkä tulivat esille myös omassa tutkimuksessani (Kairaluoma, Torppa & Aro 2017, 9-10.) Tutkimuksessani painoittuivat myös opiskelutaitojen opettaminen, joista keskeisimpinä pidettiin

ajanhallintataitoja, lukukokonaisuuksien hallintaa sekä kirjoitustaitoja. Mahdollisesti opintojensa kanssa kipuileva nuori ei välttämättä saa opintojaan edes aloitetuksi. Siten apu selkeän ja konkreettisen aikataulun suunnitteluksi ja taidot opiskeltavan aiheen käsittelemiseksi, saattaa jo helpottaa opiskelijaa itsenäisessä työskentelyssä.

Erytispedagogisia keinoja tulisi tutkimustulosteni valossa hyödyntää myös aineenopettajien oppitunneilla hyödyntäen erilaisia opetusmetodeja, luoden turvallista ilmapiiriä sekä suunnitellen ajankäyttöä niin, että se palvelee opiskelijoiden jaksamista ja oppimista. Toisen asteen opiskelijoiden motivaatiota koskevan tutkimuksen tulosten mukaan tällaiset ominaisuudet ovat merkittäviä myös opiskelijan opiskelukyvyn kannalta. Lisäksi kyseisessä tutkimuksessa opettajia kannustettiin antamaan rakentavaa palautetta, hyödyntämään opetuksessaan esimerkkejä ja konkreettisia keinoja. (Valle, Ramon, Gabanach, Rodriguez, Nunez, Gonzalez-Pienda, Solano & Rosario 2009, 21.)

Myönteisyyden vahvistaminen. Kiinnostava ja merkittävä tekijä opiskelukyvyn kohentamisessa erityisopettajan taholta oli opiskelijan myönteisen asenteen lisääminen. Positiivisen opiskelijaidentiteetin vahvistamiseksi pyrittiin kiinnittämään huomiota kunkin vahvuuksiin ja luomaan uskoa omasta kyvykkyydestä, minkä tärkeyttä korostaa myös lukion nykyinen opetussuunnitelma (Opetushallitus 2015, 18-19).

Yhteenveto. Tiivistetysti opiskelukyvyn alenemisen taustalla ovat yhteydessä monet eri tekijät liittyen opiskelijaan itseensä, hänen lähiympäristöönsä, lukioon sekä yhteiskuntaan. Hyvinvoiva lukiolainen jaksaa, luottaa itseensä ja omaa positiivisen asenteen tulevaisuuttaan ajatellen ja sisällyttää elämäänsä hänelle tärkeitä asioita. Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia tekijöitä, jotka haastavat tällaista nuoren positiivista kehitystä ja keinoja, joilla siihen voitaisiin lukion erityisopetuksessa puuttua. 2019 voimaan astuvan lukiolain mukaan opiskelijalle, jolla on oppimisvaikeuksia annetaan erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018). Tutkimukseeni viitaten opiskelukyvyn aleneminen on riski kuitenkin sekä hyviä ja heikompia arvosanoja saavalle, jolloin ainoastaan oppimisvaikeuksiin keskittyvä lukion erityisopetus ei palvele toivotulla tavalla kaikkia lukiolaisia.

Lukio on itsessään kasvavalle ja kehittyvälle nuorelle haasteellinen paikka, jolloin tuen tarjoaminen ja sen saaminen on välttämätöntä. Näin ollen olisikin hyödyllistä lähteä tarkastelemaan opiskelukyvyn laskuun johtavia tekijöitä laajemmin tarjoten tukea myös siihen monipuolisemmin huomioiden yksilöihin, heidän perheisiin, ystäviin, lukioihin ja yhteiskuntaan liittyvät seikat.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tutkimuksessani olin rajannut haastatteluni seitsemään lukion työntekijään. Tutkimuksen luotettavuutta ja monipuolisuutta olisi lisännyt se, mikäli olisin haastatellut myös lukiolaisia ja heidän huoltajiaan. Näin näkökulmia tutkimustuloksiin olisi tullut lisää ja osa tuloksista olisi voinut saada vahvistusta tai mahdollisesti myös vastustusta. Esimerkiksi saattaa olla haastavaa tuoda näkökulmia esiin täysin lukiolaisten näkökulmasta tai huomioida lojaalisuuden puolesta niitä epäkohtia, jotka liittyvät omaan työkenttään. Lisäksi haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnaista, jolloin riskinä on se, että tutkittavat tuovat haastattelussa esiin eri asioita kuin toisessa tilanteessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 207). Koen positiivisena asiana sen, että osallistujia oli tutkimuksessani riittävästi, jolloin sain hyvän ja kattavan aineiston. Lisäksi kaikilla tutkittavilla oli työkokemusta paljon taustalla, jolloin tietoa ja kokemuksia tutkimukseeni liittyvistä asioista oli ehtinyt kertymään. Myönteistä oli myös se, että haastateltavia oli useammasta ammattiryhmästä, jolloin opiskelukyvyn yhteydessä olevia tekijöitä pohdittiin eri ammattien perspektiiveistä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan selkeä ja täsmällinen selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tähän olen pyrkinyt luvuissa, jossa kerron tutkimuksen toteutuksesta. Tärkeää on esimerkiksi tuoda esiin haastattelutilanteeseen liittyvät olosuhteet, paikat, niihin käytetty aika sekä tutkijan oma kokemus haastatteluista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 232.) Näiden tietojen myötä pyrin antamaan lukijalle mahdollisimman totuudenmukaisen käsityksen siitä, miten tutkimukseen liittyvät toteutustavat ovat yhteydessä saatuihin tuloksiin.

Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 184-185) mukaan haastattelun luotettavuuteen on yhteydessä itse haastattelutilanne sekä haastatteluun käytetty välineistö. Pohdittaessa haastattelutilannetta koen tutkimukseni vahvuutena sen, että itse haastattelutilanteet tutkittavien työhuoneissa olivat rauhallisia, jolloin minkäänlaiset ulkopuoliset häiriötekijät kuten melu tai kiire eivät heikentäneet haastattelun laatua. Lisäksi äänityslaite toimi hyvin, jolloin sain litteroitua vastaukset alusta loppuun asti tarkasti. Lisäksi haastattelun aikana pysyin mahdollisimman neutraalina, jolloin en johdatellut tutkittavia vastaamaan tietyllä tavalla. Tämän pyrin huomioimaan myös haastattelukysymyksieni suunnittelussa. Hyvä haastattelurunko onkin olennainen osa tutkimuksen laadukkuutta ja luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184), jossa kannattaa keskittyä pohdiskeleviin kysymyksiin asenteellisten ja suorien kysymysten sijasta (Stake 2010, 95).

Tarkoitukseni oli tarkastella tapauskohtaisesti tietyn läänin lukioiden työntekijöiden kokemuksia opiskelukyvyn alentumisesta ja sen kohentamisesta erityisopetuksessa. Näin ollen on tärkeää huomioida, ettei tutkimuksen tuloksia voida suoraan yleistää Suomen kaikkia lukioita koskeviksi. Lisäksi oman kokemukseni ja saamani käsitykseni mukaan lukioiden erityisopetukseen liittyvät toteutustavat voivat olla hyvinkin erilaisia riippuen lukiosta, jolloin siihen liittyvät haasteet ja vahvuudet voivat vaihdella paikkakunnasta riippuen.

Tavainomaisesti tutkijan subjektiivisuus on yhteydessä tutkimustulosten analysointiin, jolloin tiettyjen tulosten painottamiseen ja tulkintaan ovat yhteydessä tutkijan omat kokemukset ja persoona. Tällöin tutkimus olisi voinut olla tuloksiltaan toisenlainen, mikäli toinen olisi toteuttanut sen. (ks. Stake 2010, 53.) Subjektiivisuuden vähentämiseksi pyrin tarkastelemaan esimerkiksi aineistoani uteliaan objektiivisesti hyödyntäen tulosten raportoinnissa tutkittavien vastauksia ilman omia kokemuksiani tai näkemyksiäni asiasta.

Mielenkiintoinen jatkotutkimushaaste olisi se, että millaisia opiskelukyvyn alenemiseen yhteydessä olevat tekijät ovat lukiolaisten ja heidän huoltajiensa kannalta. Olisi kiinnostavaa tietää, miten oman tutkimukseni tulokset olisivat yhteydessä heidän kokemuksiinsa.

LÄHTEET

- Anttila, T. 2013. "Vaikka en lakkia saisikaan, niin olenpahan jotain oppinut." Lukiolaisten opiskelukokemuksilleen antamat merkitykset. *Acta Universitatis Lapponiensis* 253.
- Aunola, K. 2018. Kodin ja vanhempien merkitys oppimismotivaatiolle. Teoksessa Salmela-Aro (toim.) 2018. *Motivaatio ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 52.
- Buehl, M. M. & Alexandra, P. A. 2009. Beliefs about Learning in Academic Domains. Teoksessa Wenzel, K. R. & Wigfield, A. (toim.) *Handbook of Motivation at School*. New York: Routledge, 279–501.
- Campos, J. A. D. B. & Maroco, J. 2012. Defining the student burnout construct: A structural analysis from three burnout inventories. *Psychological Reports* 111, 814–830.
- Eriksson, P & Koistinen, K. 2014. Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus tutkimuksia ja selvityksiä 11. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino 1998.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*.
- Hargreaves, D. H. 1972. *Interpersonal relations and Education*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Hannula, R-L. & Mikkola, O. 2011. Uni ja opiskelukyky. Terveystottumukset ja niihin vaikuttaminen. Teoksessa K. Kunttu, A. Komulainen, K. Makkonen & P. Pynnönen (toim.) *Opiskeluterveys*. Helsinki: Duodecim, 34.
- Heiliö, N. 2013. Koulu-uupumus lukiolaisten silmin. Uupumuksen aiheuttajat, vaikutukset sekä sen helpottaminen ja ennaltaehkäisy. Pro-gradu tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1980. *Teemahaastattelu*. Tampere: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Tammi.
- Holopainen, L., Lappalainen, K. & Savolainen, H. 2007. Sosiaalinen kompetenssi toisen asteen koulutuksessa ja nuorten oppimisvaikeudet. Joensuun yliopisto.

- Kairaluoma, L., Torppa, M. & Aro, M. 2017. Nuorten lukemisvaikeudet ja lukemiseen yhteydessä olevat tekijät kielessämme. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin, 27 (3), 15-24.
- Kangas, E. 2011. Lukiolaisten masentuneisuus, koettu avuntarve, tyytyväisyys opiskeluterveydenhuoltoon ja sen käyttö. Uudenmaan ja Pohjanmaan maakuntien, suomen- ja ruotsinkielisten kieliryhmien ja sukupuolten vertailua. Pro gradu -tutkielma. Terveystieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Karvinen, I. 2017. "Enhän mä täällä lukiossa oiskaan muuten, vaan silleen tulevaisuutta varten". Lukio-opintojen kiinnittyminen opintojen pidentäjien ja keskeyttäjien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Filosofinen tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto.
- Kinberg, T. 2008. Lukiolaiset erityisen pedagogisen tuen tarvitsijoina. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kiuru, N., Aunola, K., Nurmi, J-E., Leskinen, E., Salmela-Aro, K. 2008. Peer group influence and selection in adolescent's school burnout: A Longitudinal Study. Teoksessa Kiuru, N. (toim.) The Role of Adolescent's Peer Groups in the school context. Jyväskylä Studies in education, psychology and social research. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. 23-55.
- Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: PS-kustannus.
- Kunttu, K. 2011. Opiskelukyky. Teoksessa K. Kunttu, A. Komulainen, K. Makkonen & P. Pynnönen (toim.) Opiskeluterveys. Helsinki: Duodecim, 34.
- Kuorelahti, M. & Lappalainen, K. 2017, Sosioemotionaalisten taitojen arviointi, tukeminen ja ohjaus. Teoksessa Puukari, S., Lappalainen, K. & Kuorelahti, M. (toim.) 2017. Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koistinen, M. 2010. Nuorten hyvinvointi, opiskelu ja opinto-ohjaus erityisen koulutustehtävän saaneessa lukiossa. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia 319.
- Korppas, M. 2007. Opintojen kuormittavuus ja nuorten koulu-uupumus. Teoksessa Klemelä, K., Olkinuora, E., Rinne, R. & Virta, A. (toim.) 2007. Lukio nuorten opiskelutienä. Turkulainen lukio opiskelijoiden vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun alussa. Turku: Painosalama Oy.
- Kosola, L & Takala, A. 2017. Jatkuva stressi uuvuttaa lukiolaisen. Paineessa. Yle. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/10/11/jatkuva-stressi-uuvuttaa-lukiolaisen>. Viitattu 3.1.2018.
- Laitinen, K., Miettinen, K., Pekkari, M. & Siiskonen, T. 2007. Opiskelijan tuki toisen asteen koulutuksessa. Teoksessa Aro, T., Siiskonen, T. & Ahonen, T.

- (toim.) Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lagström, H. 2011. Opiskelijoiden ruokatottumukset. Terveystottumukset ja niihin vaikuttaminen. Teoksessa K. Kunttu, A. Komulainen, K. Makkonen & P. Pynnönen (toim.) Opiskeluterveys. Helsinki: Duodecim, 21.
- Lahtinen, M. & Lankinen, T. 2010. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Lukiolaki. Tietosanoma Oy: Tallinna.
- Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: PS-kustannus.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lehtinen, E. & Kuusinen, J. 2001. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY.
- Lerkkanen, M-K. & Pakarinen, E. 2018. Opettajan merkitys oppimismotivaatiolle. Teoksessa Salmela-Aro (toim.) 2018. Motivaatio ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 182.
- Liuska, H. 1998. Jaksako opiskelija? Opiskelijan stressitekijät ja voimavarojen hankinta. Oulun yliopisto. Sarja 13 A.
- Lukiolaki 714/Asennettu Naantalissa 10.8.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>. Viitattu 3.10.2018.
- Luthans, F., Youssef, C-M & Avolio, B-J. 2007. Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge. New York: Oxford University Press.
- Manninen, M. 2011. Opiskelijaruokailu. Terveellinen ja turvallinen opiskelu-ympäristö. Teoksessa Kunttu, K., Komulainen, A., Makkonen, K. & Pynnönen, P. (toim.) Opiskeluterveys. Helsinki: Duodecim, 21.
- Martin, M. M., Cayanus, J. L., Weber, K. & Goodboy, A. K. 2009. College Student's Stress And its Impact on their Motivation and Comminivation with their Instructors. Teoksessa Elsworth, D. H. 2009. New York: Noca Science Publisher.
- Mehtäläinen, J. 2005. Erityisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 11. Jyväskylä.
- Meriläinen, M. 2013. Opiskelijoiden hyvinvointi ja siihen yhteydessä olevat opiskelu-ympäristötekijät Mikkelin ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Meriläinen, M., Haapala, A. & Vanttinen, T. 2013. Opiskelijoiden hyvinvointia ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Lähtökohtia ja tutkittua tietoa ohjauksen ja pedagogiikan kehittämiseen.

- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 2. Vaajakoski: Gummerrus.
- Miettinen, V. 2018. Erityisopetus halutaan kaikkiin lukioihin - uusi laki laajentaisi yleissivistystä ja huolehtisi opiskelijoista. Kuntalehti. <https://kuntalehti.fi/uutiset/opetus-ja-kulttuuri/erityisopetus-halutaan-kaikkiin-lukioihin-uusi-laki-laajentaisi-yleissivistysta-ja-huolehtisi-opiskelijoista/>. Viitattu 3.10.2018.
- Määttä, S. 2018. Ajattelu- ja toimintatavat opintomenestyksen selittäjinä. Teoksessa Salmela-Aro (toim.) 2018. Motivaatio ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 52.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen & Ruoppila 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Nylund, T. 2011. Opiskelukyvyn ja opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen. Teoksessa K. Kunttu, A. Komulainen, K. Makkonen & P. Pynnönen (toim.) Opiskeluterveys. Helsinki: Duodecim, 34.
- Olkinuora, E., Tuittu, A., Klemelä, A., Leppänen, R. & Aro, K. 2007. Lukiossa opiskelu opiskelijoiden näkökulmasta. Teoksessa Klemelä, K., Olkinuora, E., Rinne, R. & Virta, A. (toim.) 2007. Lukio nuorten opiskelutienä. Turku: Turku-lukio opiskelijoiden vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun alussa. Turku: Painosalama Oy.
- Opetushallitus. 2015. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Helsinki: Next Print Oy. https://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf. Viitattu 3.10.2018.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Esitys uudeksi lukiolaiksi julki. Vahvaa yleissivistystä, tiivistyvää korkeakouluyhteistyötä ja panostuksia lukiolaisten hyvinvointiin. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/esitys-uudeksi-lukiolaiksi-julki-vahvaa-yleissivistysta-tiivistyvaa-korkeakouluyhteistyota-ja-panostuksia-lukiolaisten-hyvinvointiin. Viitattu 8.1.2019.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Asennettu Helsingissä 30.12.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>. Viitattu 25.10.2018.
- Pervin, L. A. 2003. The science of personality. New York: Oxford University Press Oxford.
- Puusniekka, R. & Kunttu, K. 2011. Opiskelukyky. Teoksessa K. Kunttu, A. Komulainen, K. Makkonen & P. Pynnönen (toim.) Opiskeluterveys. Helsinki: Duodecim, 36.

- Pörhönen, M. 2009. Kiusaamiskokemukset yhteisöön kiinnittymisen esteenä. Puheviestinnän vuosikirja 2009, 84-89.
- Pääkkönen, R., Koivula, P., Sihvo, A. & Siiskonen, T. 2007. Lukiokoulutus. Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pyökkänen, K. 2011. Psykykinen oireilu, mielenterveyden häiriöt ja itsetuhoisuus. Teoksessa Kunttu, K., Komulainen, A., Makkonen, K. & Pynnönen, P. (toim.) *Opiskeluterveys*. Helsinki: Duodecim.
- Ranta, E. 2011. Nuoren ja nuoren aikuisen psykososiaalinen kehitys. Teoksessa K. Kunttu, A. Komulainen, K. Makkonen & P. Pynnönen (toim.) *Opiskeluterveys*. Helsinki: Duodecim, 30.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2009. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. E-kirja. Tampere: Vastapaino.
- Ryan, R. & Deci, E. 2000. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist* 55 (1), 68-78.
- Rinne, S. 2007. Kodin merkitys lukiolaisten opiskelumenestykseen ja valintoihin. Teoksessa Klemelä, K., Olkinuora, E., Rinne, R. & Virta, A. (toim.) 2007. *Lukio nuorten opiskelutienä. Turkulainen lukio opiskelijoiden vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun alussa*. Turku: Painosalama Oy.
- Salmela-Aro, K. 2018. Kouluinto ja koulu-uupumus. Teoksessa Salmela-Aro (toim.) 2018. *Motivaatio ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 52.
- Salmela-Aro, K., 2011, *Opiskelu-uupumus ja -into*. Teoksessa Kunttu, K., Komulainen, A., Makkonen, K. & Pynnönen, P. (toim.) *Opiskeluterveys*. Helsinki: Duodecim, 43.
- Salmela-Aro & Read 2017. Study engagement and burnout profiles among Finnish higher education students. Elsevier: *Burnout Research* 7, 21-28.
- Schunk, D.H. & DiBenedetto, M.K. 2016, *Self-efficacy in Education*. Teoksessa Wenzel, K.R. & Miele, D.B. *Handbook at Motivation at School*. New York and London: Routledge.
- Stake, R. E. 2010. *Qualitative research: studying how things work*. New York: Guilford Press cop.
- Suomen lukiolaisten liitto. 2007. *Lukiolaisten hyvinvointitutkimus 2007*. Helsinki: Ykkös-Offset Oy 2008.
- Tammelin, T. 2017. *Liikuntasuosituks*. Teoksessa Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) *liikuntapedagogiikka*. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Terveydenhuoltolaki 2010/1326. Asennettu 30.12.2010 Helsingissä.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>. Viitattu 25.10.2018.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset>. Viitattu 4.10.2018.
- Tietosuoja laki 2018/1050. Asennettu Helsingissä 5.12.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20181050>. Viitattu 4.2.2019.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominen, H. Pulkka, A-T., Tapola, A. & Nieminen, M. 2017, Tavoiteorientaatiot, oppiminen ja hyvinvointi. Teoksessa K. Salmela-Aro & J-E. Nurmi (toim.) Mitä meitä liikuttaa. Jyväskylä: PS-kustannus, 80.
- Valle, A. Gabanach, R. G., Rodriguez, S., Nunez, J. C., Gonzalez-Pienda, J. A., Solano, P. & Rosasio, P. 2009. A Motivational Perspective on the Self-Regulated Learning in Higher Education. Teoksessa Elsworth, D. H. 2009. New York: Noca Science Publisher.
- Vasalampi, K. & Salmela-Aro, K. 2018. Sisäinen motivaatio ja kouluinnokkuus edistävät nuorten opintopolkuja. Teoksessa Pihlajaniemi, T., Villa, E. Lavikainen & L. Valkeasuo (toim.): Oppia ikä kaikki – kouluttautumisen edellytykset eri elämänvaiheissa. 12-23. Opiskelijatutkimuksen vuosikirja 2014.
- Vahtera, S. 2007. Optimistit opintiellä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukiosta jatko-opintoihin. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 3010. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Viljaranta, J. 2017. Odotusarvoteria - odotusten ja arvostusten vaikutus oppimismotivaatioon. Teoksessa K. Salmela-Aro & J-E. Nurmi (toim.) Mitä meitä liikuttaa. Jyväskylä: PS-kustannus, 80.
- Virta, A. 2007. Opettajien kokemukset opiskelusta ja työstä lukiossa. Teoksessa Klemelä, K., Olkinuora, E., Rinne, R. & Virta, A. (toim.) 2007. Lukio nuorten opiskelutienä. Turkulainen lukio opiskelijoiden vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun alussa. Turku: Painosalama Oy.
- Väljärvi, J. Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. 2009. Lukiopedagogiikka. Koulutuksen arviointineuvosto. Jyväskylä.

Virtanen, T. E., Vaaland, G. S. & Ertesvåg, S. K. 2019. Associations between observed patterns of classroom interactions and teacher wellbeing in lower secondary school. *Elsevier: Teaching and Teacher Education* 77, 240-252.

Woods, P. 1938. *Sociology and the school. An interactionist viewpoint*. London: Routledge & Kegan Paul.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelupyyntö tutkittaville

Hei!

Olen Maria Huhtala ja opiskelen viimeistä vuotta erityispedagogiikkaa pääaineenani Jyväskylän yliopistossa. Olen kiinnostunut lukiolaisten opetuksesta ja heidän hyvinvoinnistaan, minkä vuoksi sekä graduni että harjoitteluni liittyvät lukiolaisten opetukseen.

Gradussani tutkin niitä tekijöitä, jotka yhdistävät lukiolaisia, joiden opiskelukyky on alentunut. Lisäksi pyrin tarkastelemaan sitä, miten heitä voitaisiin auttaa lukion erityisopetuksessa. Tarkoitukseni on tehdä tapaustutkimus, jolloin haastattelisin tietyn alueen lukiolaisten koulupsykologeja, erityisopettajia sekä opinto-ohjaajia. Aluetta, eikä haastateltavien nimiä julkaista, jolloin ne pysyvät tutkimuksessani anonyymeina. Haluaisinkin siis kysyä, että olisiko mahdollista saada haastatella teitä teille sopivassa paikassa ja hyvänä ajankohtana. Voisin tulla hyvin esimerkiksi työpaikallenne. Toivomukseni olisi, että haastattelu voitaisiin toteuttaa marraskuun lopulla tai joulukuun alussa.

Pyydän, että vastaisitte viestiini myös siinä tapauksessa, jos haastattelu ei sovi. Kiitos etukäteen ja hyvää joulun odotusta!

Yst.terv. Maria Huhtala

2: Teemahaastattelun runko

Opiskelukyvyn alenemiseen yhteydessä olevat taustatekijät:

- opiskelutaidot
- opiskelijaidentiteetti
- fyysinen ja psyykinen terveys
- oppimisvaikeudet
- lukio-opetus
- opiskeluympäristö
- opiskelijan perhe ja ystävät

Opiskelukyvyn alenemisen tunnistaminen lukiossa:

- tavat, joilla kyseisiä opiskelijoita on pyritty tunnistamaan lukiossa
- kehitysideat

Opiskelukyvyn kohentaminen lukion erityisopetuksessa

- tavata, joilla opiskelukykyä on pyritty kohentamaan lukion erityisopetuksessa
- kehitysideat